

1984/85:17

Torsdagen den 25 oktober

Kl. 10.00

Förhandlingarna leddes till en början av andre vice talmannen.

1 § Justerades protokollet för den 17 innevarande månad.

2 § Upplästes följande inkomna skrivelse:

Till riksdagen

Härmed anhåller jag om ledighet från riksdagsarbetet den 19 november-
den 19 december 1984 för att delta i FN:s 39:e generalförsamling.

Stockholm den 18 oktober 1984

Jan Bergqvist

Kammaren biföll denna anhållan.

Andre vice talmannen anmälde att *Torgny Larsson* (s) skulle tjänstgöra
som ersättare för Jan Bergqvist.

3 § Meddelande om svar på interpellation 1984/85:23

Anf. 1 Bostadsminister HANS GUSTAFSSON:

Herr talman! Kjell Mattsson har den 4 oktober framställt en interpellation
till mig om det aviserade förslaget om fastighetsskatt på egna hem och
fritidshus. Regeringen överlämnade den 9 oktober till riksdagen proposition
1984/85:18 om statlig fastighetsskatt. Med hänvisning till riksdagsordningens
6 kap. 1 § får jag meddela att jag kommit överens med Kjell Mattsson om att
besvara interpellationen i anslutning till att propositionen behandlas här i
kammaren.

Torsdagen den
25 oktober 1984

*Meddelanden om
interpellationssvar*

*Om åtgärder mot
arbetslösheten i Sö-
derhamn*

4 § Meddelande om svar på interpellationerna 1984/85:33 och 40

Anf. 2 Försvarsminister ANDERS THUNBORG:

Herr talman! Jag vill meddela att jag på grund av tjänsteresa utomlands inte kommer att kunna besvara Rune Torwalds interpellation om oljebekämpningen till sjöss och Oswald Söderqvists interpellation om säkerhets- och försvarspolitiken inom föreskriven tid. Jag har för avsikt att besvara interpellationerna den 16 november 1984.

5 § Meddelande om svar på interpellationerna 1984/85:22 och 29

Anf. 3 Industriminister THAGE PETERSON:

Herr talman! Jag ber att få meddela att Hans Peterssons i Hallstahammar interpellation om strukturförändringarna inom specialstålsindustrin i Bergslagen och Sven Henricssons interpellation om AB Gullfibers verksamhet i Söråker enligt överenskommelser med interpellanterna kommer att besvaras den 15 november.

Anledningen till att svaren anstår är i det första fallet att interpellanten inte har möjlighet att ta emot svaret den dag jag hade för avsikt att besvara interpellationen och i det andra att svaret kräver längre förberedelse tid på grund av att de frågor som ställts i interpellationen berör mer än ett departement.

6 § Svar på fråga 1984/85:51 om åtgärder mot arbetslösheten i Söderhamn

Anf. 4 Industriminister THAGE PETERSON:

Herr talman! Bertil Måbrink har frågat statsrådet Roine Carlsson vilka konkreta åtgärder regeringen tänker vidta för att ersätta de arbetstillfällen som försvunnit i Söderhamn genom nedbantning av statlig verksamhet.

Arbetet inom regeringen är så fördelat att det är jag som skall svara på frågan.

Jag är väl medveten om problemen på arbetsmarknaden i Söderhamn. Ett flertal överläggningar har ägt rum mellan industridepartementet och kommunen om situationen. En stor del av arbetskraften är sysselsatt inom skogs- och verkstadsindustri. Den fortgående strukturomvandlingen med minskad sysselsättning inom dessa branscher har därför kommit att drabba kommunen mycket hårt. Den besvärliga situationen har lett till att Söderhamn blivit inplacerad i det regionalpolitiska stödområdet. Kommunen ingår också i transportstöd zonen. De drygt 400 nya arbetstillfällen till vilka regionalpolitiskt stöd lämnats i Söderhamn sedan stödets införande har dock inte varit tillräckligt många för att undvika en total sysselsättningsminskning inom industrin i kommunen.

Statsmakterna har på senare tid kraftigt ökat de resurser som ställts till

länsstyrelsens Gävleborgs län förfogande för regionala utvecklingsinsatser. Beloppet har ökats från 19,4 till 26 milj. kr. under innevarande budgetår. Detta belopp kan användas till bl. a. lokaliseringsbidrag i samband med industriinvesteringar. Vidare har länsstyrelsen tilldelats en beslutsram för lokaliseringslån på 15 milj. kr. Länsstyrelsen prioriterar också Söderhamns kommun vid beslut om stöd till företag.

Länsstyrelsen har således fått ökade resurser. Även länets utvecklingsfond har möjlighet att medverka med finansiellt stöd till industriprojekt. Ifall större projekt aktualiseras har statens industriverk och regeringen resurser för att stödja dessa.

Regeringen har också nyligen beviljat ett privat regionalt investmentbolag, Gävleborgs Invest AB, statlig garanti för ett lån på 2 milj. kr. och ett lån på 8 milj. kr. på fördelaktiga villkor. Bolaget skall stödja och utveckla näringsverksamheter som huvudsakligen bedrivs i Gävleborgs län.

Anf. 5 BERTIL MÅBRINK (vpk):

Herr talman! Jag tackar för svaret på den fråga jag ställt till industriministern.

De olika insatser som görs från regeringens sida är naturligtvis bra, men det mesta av pengarna gäller hela länet, och sett ur den synpunkten är det väl inte så fantastiskt stora summor. Vi måste komma ihåg att omkring 10 000 personer är öppet arbetslösa i Gävleborgs län.

Söderhamn är en kommun som har drabbats särskilt hårt av de privata företagens s. k. rationaliseringar och strukturomvandlingar. Det har varit företagsnedläggningar, personalinskränkningar osv. Och det är inte färdigt ännu. Ytterligare industrier i Söderhamn är i farozonen, t. ex. Marmaverken, som industriministern väl känner till, och Sandarne – det är två pappersmassfabriker med ungefär 300 anställda på varje plats. Detta kommer att slå ännu hårdare mot Söderhamns kommun.

Lokaliseringsslånen och de andra stöden betyder naturligtvis en viss del, men det är inte tillräckligt. Det är ju inte bara de privata företagen som har rumsterat om i Söderhamns kommun på det sätt som jag har redogjort för utan också den statliga verksamhet som finns i Söderhamn. Jag tänker på Kockums, där man har skurit ner och gjort vissa drastiska förändringar.

Att de privata företagen inte har något socialt ansvar tror jag industriministern och jag kan vara överens om. Jag vet inte var någonstans man skulle kunna visa på att de har tagit ett socialt ansvar när de har lagt ner en verksamhet eller gjort inskränkningar. Det har inte kommit några ersättningsindustrier från det hållet, i alla fall inte i Gävleborgs län och inte i Söderhamns kommun.

Frågan är om de statliga företagen skall uppträda på samma sätt eller om de ska ta ett socialt ansvar. Jag menar att de i allra högsta grad måste ta ett ansvar.

Vad som behövs i Söderhamns kommun och som kräver regeringens medverkan är nya industrier. Jag har ett konkret förslag, som jag har tjuvat om i flera omgångar, nämligen att man skulle ta initiativ för att utveckla ett

Nr 17

Torsdagen den
25 oktober 1984

*Om åtgärder mot
arbetslösheten i Sö-
derhamn*

Torsdagen den
25 oktober 1984

*Om åtgärder mot
arbetslösheten i Sö-
derhamn*

träkemiskt forskningscentrum i Söderhamn.

Jag vill fråga industriministern hur han ser på detta. Skall man överlåta detta till de privata företagen att klara av? Jag tror inte det. Är staten beredd att gå in och förverkliga ett sådant projekt?

Anf. 6 Industriminister THAGE PETERSON:

Herr talman! Låt mig först säga att jag naturligtvis är mycket tacksam för att få konkreta uppslag från herr Måbrink till projekt som har en långsiktig ekonomisk bärighet och som kan få en sund ekonomi. Jag är också beredd att med statliga pengar stödja sådana projekt, som jag sade i mitt frågesvar till herr Måbrink. Jag är tacksam om jag kan få uppslag, som vi i så fall skall bearbeta på industridepartementet.

Jag vill upprepa vad jag sade i svaret, nämligen att Söderhamn är en hårt ansatt kommun. Det är därför som vi aktivt arbetar med Söderhamnsregionen och har haft överläggningar, senast i förra veckan, med kommunledningen i Söderhamn. Vi har förklarat för kommunledningen att regeringen är beredd att diskutera olika insatser som kan minska arbetslösheten och, framför allt, bredda näringslivsstrukturen. Vi vet att det är en mycket hög öppen arbetslöshet i Söderhamn. Vid förra mätningen var över 1 000 personer i kommunen arbetslösa.

I detta sammanhang får inte de privata industrierna – och inte heller de statliga – lämnas åt sidan. Vi har i diskussionerna om insatser för att rädda näringslivsstrukturen i Söderhamnsområdet fört överläggningar med såväl Stora Kopparberg – som äger Sandarne – som Korsnäs-Marma. Sådana överläggningar får också omfatta den statliga företagssektorn.

Anf. 7 BERTIL MÅBRINK (vpk):

Herr talman! Jag har ingen anledning att polemisera mot vad industriministern nu sade. Jag tackar för den generositet som han här visade.

Jag nämnde ett exempel, ett träkemiskt forskningscentrum. Det skulle vara betydelsefullt inte bara för Söderhamn, utan jag tror för hela landet. Vid ett sådant centrum kan man få fram kemiska produkter av restprodukterna från skogen och massaindustierna. Dessa kemiska produkter importerar vi i dag i stor utsträckning, vilket jag tycker är mycket onödigt.

I området kring Söderhamns kommun och näraliggande kommuner finns det en bas för träindustri. Jag tror att det också där finns mycket att göra, exempelvis för att höja förädlingsgraden. Det är viktigt att man tittar också på den möjligheten. Det är betydelsefullt för hela landet om vi kan få en sådan utveckling.

Jag hoppas att man studerar dessa olika projekt. Industriministern har också sagt att han är positiv till och öppen för initiativ.

Anf. 8 Industriminister THAGE PETERSON:

Herr talman! Jag vill betona att vi inte lämnar några projekt oprövade. På industridepartementet lägger vi nu ned ett kolossalt arbete för att gå igenom alla de konkreta industriprojekt som kan ge ny produktion och sysselsätt-

ning. Men vi ställer ett krav på alla projekt. Det är att de skall ha en långsiktig ekonomi, dvs. vara företagsmässiga projekt.

Det är en mycket kortsiktig industri- och regionalpolitik att medverka till att stötta projekt vars överlevnad är tvivelaktig. Det skapar bara nya problem för de kommuner och regioner där sådana etableringar äger rum.

Jag är alltså mycket öppen för och intresserad av att diskutera alla projekt som kan hamna i Söderhamn eller i någon annan kommun, men projekten kommer att underställas en hårdhänt granskning när det gäller deras ekonomi.

Överläggningen var härmed avslutad.

Nr 17

Torsdagen den
25 oktober 1984

Meddelande om interpellations svar

Om utveckling av viss järnvägstrafik

7 § Meddelande om svar på interpellationerna 1984/85:34, 35 och 38

Anf. 9 Kommunikationsminister CURT BOSTRÖM:

Herr talman! På grund av utlandsresa kommer interpellation nr 34 inte att kunna besvaras inom den föreskrivna tiden. Jag har kommit överens med interpellanten att besvara interpellationen den 19 november 1984.

Interpellationerna nr 35 och 38 kommer ej heller att kunna besvaras inom föreskriven tid, på grund av att interpellanten ej kunnat närvara i kammaren på föreslagen dag. Efter överenskommelse skall interpellationerna nr 35 och 38 besvaras den 26 november 1984.

8 § Svar på fråga 1984/85:37 om utveckling av viss järnvägstrafik

Anf. 10 Kommunikationsminister CURT BOSTRÖM:

Herr talman! Sven Henricsson har mot bakgrund av sommarens kampanj för inlandsbanan frågat om regeringen är beredd att hindra avveckling och i stället uppmuntra liknande samlade aktiva åtgärder för utveckling av järnvägstrafiken ute i landets regioner.

Jag tycker det är bra om gemensamma satsningar kan göras för att främja turismen och öka tågresandet. Resultatet från sommarens turistkampanj på inlandsbanan visar också att järnvägen kan spela en ökad roll för turismen. Även om sommarens försöksverksamhet ännu inte är helt utvärderad undersöker SJ nu förutsättningarna för en fortsättning nästa år.

När det gäller Sven Henricssons farhåga för avveckling vill jag upplysa om att inlandsbanan i väsentliga delar är undantagen från den prövning som nu enligt riksdagens beslut pågår av vissa trafiksvaga bandelar.

Anf. 11 SVEN HENRICSSON (vpk):

Herr talman! Jag tackar för svaret på min fråga.

I frågan har jag tagit upp den lyckade satsningen på inlandsbanan som turist- och reseled. Kalkylen låg på 3 000 biljetter, men resultatet blev närmare 8 000 s. k. inlandsbanekort.

Men betydelsen av satsningen ligger inte enbart i det ekonomiska resultatet, vilket också avspeglas i en beräknad försäljning av 80 000 gästnätter på övernattningsställen utmed banan, utan mera i att man fått en ny förståelse för inlandsbanan som en resurs som går att utveckla. Satsningen har också skapat en viss självkänsla och framtidstro hos människorna i inlandsbanebygderna.

Framgången bekräftar enligt min mening att det lönar sig att vara aktiv, att agera för att utveckla en verksamhet. Det finns andra exempel på detta. Jag kan nämna Forsmo–Hoting-banan, som 1963 i samband med uppdelningen av banorna i affärsnät och trafiksvaga nät kom att tillhöra det trafiksvaga nätet. Ingenting gjordes under praktiskt taget 20 år. Banan förföll ganska snart. Men på 1970-talet krävde en envis folkopinion att banan skulle rustas upp för att bl. a. avlasta landsvägarna de växande timmertransporterna.

Först 1981 kunde anslag utverkas för banans upprustning. Detta ledde till att det blev en ny optimism i bygderna. Jag kunde själv konstatera hur unga pojkar, som inte hade haft med järnvägsarbete att göra, rekryterades och bildade en ny generation järnvägsrallare. I dag är banan klar, och stora volymer rundvirke transporteras till industrierna utmed kusten. Växande volymer ger SJ nya inkomster från en bana som man hade planer på att lägga ner.

Men inte nog med detta. Denna upprustning har nu i sin tur aktualiserat frågan om att realisera det gamla järnvägsprojektet Örnköldsvik–Husum. Det skulle betyda enormt stora transportuppgifter för SJ och ge företaget välkomna inkomster.

Vad jag velat peka på är att en positiv attityd till offensiva satsningar på järnvägstrafiken ofta leder till nya öppningar, nya uppslag och lösningar. Jag kanske ofta är kritisk mot SJ och departementet – någon kanske tycker att jag är det alltför ofta – men kritiken går ut på just att man där domineras av en passiv nedläggningsfilosofi. Det finns t. ex. nu planer på att lägga ner persontrafiken på delar av de banor som jag här har berört.

Anf. 12 Kommunikationsminister CURT BOSTRÖM:

Herr talman! Sven Henricsson tycker att departementet är passivt, och han talar om en nedläggning av persontrafiken på en del bandelar. Men vad vi gör, Sven Henricsson – och det gör man också ute bland huvudmännen – det är att undersöka om persontrafiken fortsättningsvis skall bedrivas med järnväg eller med buss. Det är inte fråga om att vara passiv, utan enligt min mening är man aktiv när man ser till att det blir ställningstaganden till hur den framtida kollektivtrafiken skall se ut i de här områdena.

Anf. 13 SVEN HENRICSSON (vpk):

Herr talman! Jag ville med de exempel som jag tog upp göra gällande att den nu pågående nedläggningsdriven, som gäller flera hundra mil järnväg, är en verksamhet som man tydligen tänker fortsätta med. I väldigt många fall, Curt Boström, är denna nedläggning ett resultat av en ganska dålig skötsel och en viss passivitet.

Banstandarden har, som jag sade, fått förfalla, tidtabellerna har man ofta inte anpassat till de behov som resenärer och företag har. Sedan trafiken som en följd av detta har minskat har man sagt, att eftersom trafiken har minskat måste vi lägga ned den. Jag menar att man i stället borde ha vidtagit mer aktiva åtgärder för att anpassa sig till de behov som finns i bygderna, t. ex. när det gäller arbetsresor och skolresor, i stället för att göra ytterligare indragningar.

Det är detta som bekräftar att aktivitet lönar sig, tycker jag. I stället för att anpassa sig till en modern och tidsanpassad busstrafik, som har följt med tiden och utvecklats, så har järnvägen låtit verksamheten gå tillbaka och förfalla. Det här borde ha ersatts av en aktiv och offensiv attityd som kanske hade givit fler öppningar för att bevara småbanorna runt om i landet, en attityd av utveckling i stället för avveckling.

Jag menar, Curt Boström, att frågan gäller policyn, själva inställningen till hur man skall se på möjligheterna. Skall man stå och se att det här inte går, det måste vi lägga ned, eller skall man försöka göra någonting för att förändra och öka möjligheterna att göra trafiken attraktiv?

Anf. 14 Kommunikationsminister CURT BOSTRÖM:

Herr talman! Är det inte aktivt, Sven Henricsson, att se till att man tar fram pengar för att investera i bl. a. just de här banorna? Fortsatta investeringar har skett i sträckorna Forsmo–Höting, Storuman–Hällnäs och Arvidsjaur–Jörn, för att ta de sträckor som Sven Henricsson främst känner till. Där pågår försök att göra de upprustningar som är nödvändiga, framför allt för att industrin, som Sven Henricsson nämnde, skall kunna utnyttja järnvägen. Jag tycker att det är riktigt att vi redan prövar persontrafiken utifrån vad som är vettigast sett från människornas synpunkt, och att vi gör en avvägning mellan buss och järnväg.

Att inte vänta med att ta ställning i de här frågorna är också att vara aktiv.

Anf. 15 SVEN HENRICSSON (vpk):

Herr talman! Bara kort: Det är klart att man noterar som nyttigt och bra att vissa investeringar kommer till stånd, men detta är faktiskt resultatet av en massiv folkopinion, som långt före centralmakten har insett värdet av att något händer.

Jag kan inte heller låta bli att notera, att när de första investeringarna kom till stånd, Curt Boström, skedde detta tyvärr inte på tillskyndan av det parti som nu har regeringsställning. Det är jag ledsen över. Jag hoppas att socialdemokratin nu i regeringsställning kan fortsätta att ha en mera offensiv attityd när det gäller investeringar i de här banorna.

Överläggningen var härmed avslutad.

Om arbetssituationen för trafikflygets kabinpersonal

9 § Svar på fråga 1984/85:38 om arbetssituationen för trafikflygets kabinpersonal

Anf. 16 Kommunikationsminister CURT BOSTRÖM:

Herr talman! Paul Lestander har mot bakgrund av en forskningsrapport från år 1980 om fysiska belastningar på kabinpersonal vid trafikflygning frågat mig, på vilket sätt jag kommer att utnyttja statens ägarinflytande i SAS för att förbättra kabinpersonalens arbetssituation och utrustning.

I Sverige har vi en tradition att genom lagstiftning lägga en grund för en bra arbetsmiljö. Den närmare konkretiseringen av arbetsmiljön är en fråga för arbetsmarknadens parter.

I Sverige har yrkesinspektionen och arbetarskyddsstyrelsen ett tillsynsansvar vad gäller arbetsmiljölagstiftningen. Om det rör flygsäkerheten är luftfartsinspektionen ansvarig myndighet.

Enligt min uppfattning skall därför eventuella briser i arbetsmiljön för kabinpersonal tas upp med dessa myndigheter.

Anf. 17 PAUL LESTANDER (vpk):

Herr talman! Först vill jag tacka kommunikationsministern för svaret.

Kommunikationsministern behandlar den här frågan mycket lättvindigt. Över huvud taget tar han inte upp frågan om statens ägaransvar. Inte heller berör han det helt oefterrättliga förhållandet att i princip ingenting har gjorts i detta avseende, trots att nämnda arbetsmiljörapport kom redan 1980.

Man har nämligen samma typ av vagnar som tidigare. Man har samma typ av serveringsutrustning. Man har samma arbetshöjder. Man har således samma oefterrättliga bänkhöjder. Man har i huvudsak samma förvaringsboxar som tidigare. Finns det då ingenting att hämta, med tanke på kommunikationsministerns förankring hos det arbetande folket, i det som människorna säger till honom? För som delägare i ett stort företag som SAS har man också ett ansvar när det gäller att aktivt arbeta för arbetsmiljön. Jag vet att de statliga organ finns som räknas upp i svaret. Men jag kan inte inse att detta har något att göra med statens ägaransvar och statens ansvar för arbetsmiljön på arbetsplatserna. Det gäller ju vinster som är så pass stora, som de faktiskt är inom SAS, att det finns utrymme även för konstruktiva åtgärder.

Anf. 18 Kommunikationsminister CURT BOSTRÖM:

Herr talman! Som jag sade i mitt svar, Paul Lestander, är det här i kammaren som beslut fattas om lagstiftning i frågor av detta slag. Sedan har vi ju myndigheter – det har jag också sagt – vars uppgift är att bevaka det här arbetet. Det är arbetsmarknadens parter som gemensamt skall försöka komma till rätta med de här problemen.

Paul Lestander säger att det inte har hänt någonting på detta område. Jag kan bara nämna att en del av de här frågorna nu är lösta. Det har skett förbättringar även på just materielsidan – nämligen när det gäller den rullande materielen – där Paul Lestander säger att inte någonting har hänt. Även beträffande vissa pentryutrymmen osv. har man sett till att förbättringar åstadkommit.

Sedan till det här med ägarinflytandet. Ja, Paul Lestander vet mycket väl att det är tre länder som har ägarinflytande i SAS. Sverige har tre fjortondelar av ägarinflytandet. Det finns givetvis ett problem härvidlag – det är jag medveten om. Vi har ju tre länders arbetarskyddslagstiftning att ta hänsyn till i samband med förhandlingarna i detta sammanhang. Men att det görs saker och ting på det här området, därom råder ingen som helst tvekan.

Anf. 19 PAUL LESTANDER (vpk):

Herr talman! Kommunikationsministern och jag är överens om vilka som äger SAS. Men det är i huvudsak det enda vi är överens om.

När det gäller just arbetsrutinerna för kabinpersonalen vill jag säga följande. Man har samma serveringsrutiner. Man har inte övergått från kannor till en tank. Det finns en lång rad exempel att anföra. Man har t. ex. inte mätt upp vilka längder som behövs för att utrymna i pentryn etc. skall kunna utnyttjas. Vidare används i stort sett samma vagnar som man hade 1980. Jag hävdar med bestämdhet – jag är dock medveten om att det kan finnas svårigheter beträffande arbetsmiljölagstiftningen – att Curt Boströms svar hittills inte har gett något intryck av att här är kommunikationsministern beredd att verkligen ta krafttag för att något skall hända. Vi har ju nordiska samarbetsorgan, där samnordiska problem kan tas upp – om det bara finns en vilja att göra det.

Anf. 20 Kommunikationsminister CURT BOSTRÖM:

Herr talman! Slutligen, Paul Lestander, vill jag framhålla att de här frågorna självfallet diskuteras i de samnordiska resonemang som förs trafikministrarna emellan. Det gäller alltså de länder som berörs av SAS verksamhet.

Överläggningen var härmed avslutad.

10 § Svar på fråga 1984/85:59 om utökad reguljär flygtrafik från Sturup till utlandet

Anf. 21 Kommunikationsminister CURT BOSTRÖM:

Herr talman! Per Stenmarck har bett mig redogöra för de överläggningar som regeringen har haft med SAS i fråga om möjligheterna till utrikes reguljärtrafik på Sturup samt har i anslutning härtill frågat mig när utökad reguljärtrafik på Sturup kan komma i gång.

Den företrädesrätt som SAS har till internationell trafik innebär också speciella förpliktelser för bolaget att upprätthålla en tillfredsställande trafikförsörjning. Från myndigheternas sida ställs t. ex. krav på ytterligare direkta och genomgående linjer från Sverige.

Beträffande Sturup förklarade SAS i samband med att tillstånd gavs till svävartrafik mellan Malmö och Kastrup att företaget är berett att utveckla trafiken på Sturup.

Torsdagen den
25 oktober 1984

Om utökad reguljär flygtrafik från Sturup till utlandet

Vad man då avsåg var att förbättra pendeltrafiken till Kastrup och att undersöka möjligheterna till direkttrafik med DC-9 till London och till trafik med mindre flygplan till vissa orter i Västtyskland, bl. a. Hamburg.

Frågan om ytterligare reguljär utrikestrafik på Sturup prövas f. n. av en arbetsgrupp med representanter från luftfartsverket, SAS och regionala intressenter.

Jag kan därför inte nu säga när eventuella nya flygförbindelser kan öppnas på Sturup.

Anf. 22 PER STENMARCK (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka kommunikationsministern för svaret.

Sturups flygplats är sedan länge en dåligt utnyttjad flygplats för reguljärflyget. De senaste åren har en viss förbättring skett. Inrikesflyget till Göteborg har gett rimliga möjligheter för dem som är verksamma inom näringslivet och för andra att flyga inom Sverige, och det är naturligtvis glädjande.

Vad som i dag behövs är snabba förbindelser även med någon flygplats i Europa, helst med goda möjligheter till vidaretransporter. En sådan satsning skulle kunna innebära direktflyg exempelvis till Hamburg. Det vore ett lämpligt sätt att knyta Malmöhus län närmare till kontinenten. Att just Hamburg är en lämplig destinationsflygplats framgår inte minst av de undersökningar som luftfartsverket självt har gjort.

Tidsvinsten att flyga från Sturup i stället för från Kastrup till Hamburg tur och retur är för en malmöbo två och en halv timme. För övriga i södra Sverige kan tidsvinsten bli ända upp till tre och en halv timme. Antalet resenärer från södra Sverige skulle enligt samma undersökning öka från ca 14 000 under 1983 till över 21 000, om man fick direktflyg från Sturup. Med en satsning på fritidsresande bör rimligtvis siffran kunna höjas ytterligare.

En flyglinje mellan Sturup och Hamburg skulle kunna komma till stånd genom att en av SAS dubbelturer per dag förs över från Kastrup till Sturup. Själva överföringen skulle därmed också kunna innebära en kapacitetsförstärkning för flygpendeln. Om inte detta är möjligt menar jag att man allvarligt bör fundera över möjligheten att låta ett annat flygbolag trafikera sträckan.

Efter ett år vet vi sannolikt resultatet. Då har resenärerna haft möjlighet att välja mellan att flyga via direktlinjen och att resa via Kastrup med sväware.

Herr talman! Jag brukar återkomma med den här eller någon liknande fråga ungefär en gång om året, och jag får alltid likalydande svar: Detta håller regeringen på att diskutera med SAS. Kommunikationsministerns svar i dag är, som jag ser det, tyvärr alltför passivt. Det är i stort sett vad som stod i budgetpropositionen i vintras. Och jag tycker inte riktigt att det stämmer med verkligheten. Utredningsarbetet är ju faktiskt tämligen långt kommet. Därför ställer jag nu en kompletterande fråga: När skall enligt kommunikationsministerns målsättning reguljär utrikestrafik från Sturup kunna komma i gång?

Anf. 23 Kommunikationsminister CURT BOSTRÖM:

Herr talman! Det är omöjligt för mig att ge ett exakt besked om när reguljär utrikestrafik från Sturup kan bli aktuell. Jag upprepar att jag har haft flera kontakter med SAS. I den arbetsgrupp som undersöker förutsättningarna för sådan trafik finns förutom dem jag nämnde i mitt svar också representanter för Malmö och Helsingborgs kommuner. Jag utgår från, Per Stenmarck, att SAS positivt prövar möjligheterna att starta sådan direkttrafik som jag nämnde i mitt svar.

Anf. 24 PER STENMARCK (m):

Herr talman! I den utredning som luftfartsverket har gjort och som lades fram i början av sommaren talas det om att en målinriktning är att en direktlinje bör kunna startas redan hösten 1984. Jag medger att detta inte är möjligt i dag, men min fråga gällde när det enligt kommunikationsministerns målsättning skall kunna ske.

Vi vet att en undersökning beträffande Sturups möjligheter att bli reguljär utrikesflygplats har gjorts och att sådan här trafik aldrig kommer att drivas i större skala. Men det bör finnas rimliga möjligheter att låta Sturup utgöra ett komplement till Kastrup och därmed bidra till en förbättring för främst sydsvenskt näringsliv.

Undersökningen är till stor del baserad på rundringningar till näringslivsföreträdare. Där pekas just Hamburg ut som en lämplig första flygplats att inleda denna verksamhet på.

SAS måste naturligtvis göra sina bedömningar, och om man där är skeptisk till denna verksamhet – jag tolkar det så – hur långt är regeringen beredd att gå för att tillgodose konsumenternas krav på denna verksamhet?

Jag skall citera vad som framkom i ett pressmeddelande från kommunikationsdepartementet för någon månad sedan: "Från samhällets sida har vi också önskemål om ytterligare direkta och genomgående linjer från Sverige. – – – Men trots koncentrationen på SAS och dess företrädesrätt så måste det finnas utrymme även för andra mindre flygbolag:"

Innebär detta att något annat bolag kan få tillfälle att flyga exempelvis mellan Sturup och Hamburg, om SAS inte skulle vara beredd att ställa upp?

Överläggningen var härmed avslutad.

11 § Svar på frågorna 1984/85:9, 29, 63, 92 och 118 om handelsförbindelser och utbildningssamarbete med Iran**Anf. 25** Statsrådet MATS HELLSTRÖM:

Herr talman! Jan-Erik Wikström har frågat utbildningsministern om det är korrekt att förhandlingar alltjämt pågår med Iran om utbildning av studenter i Sverige och hur långt i så fall dessa förhandlingar har kommit.

Bertil Måbrink har frågat utrikesministern om denne är beredd att medverka till att förhandlingar med Iran rörande försäljning av utbildnings-

Torsdagen den
25 oktober 1984

Om handelsförbindelser och utbildnings-samarbete med Iran

platser vid Malmö tandläkarhögskola skrinläggs samt vilket initiativ regeringen avser att ta i syfte att minimera handelsförbindelserna med detta land.

Pär Granstedt har frågat utbildningsministern hur regeringen ser på lämpligheten av utbildningssamarbete mellan Sverige och Iran med hänsyn till rådande förhållanden i detta land. Bertil Fiskesjö har frågat utbildningsministern hur långt planeringen fortskridit och vad den omfattar, hur säkerheten för berörda lärare m. fl. skall garanteras om utbildningen kommer till stånd samt huruvida det kan anses försvarligt att med utbildningsinsatser stödjade detta land. Björn Samuelson har frågat utbildningsministern hur långt planeringen rörande tjänsteexport i form av utbildningsplatser fortskridit och vilka utbildningsetiska regler som skall gälla.

Frågorna har överlämnats till mig, och jag besvarar dem i ett sammanhang.

I början av april i år framfördes från iransk sida önskemål att köpa svenska utbildningstjänster avseende utbildning i Sverige av läkare och tandläkare. Förhandlingar på strikt kommersiell basis inleddes med företagen Swedec International AB och Swedehealth AB.

Varje enskild högskoleenhet ansvarar för utbildning på uppdragsbasis inom ramen för gällande bestämmelser om kostnadsersättning. Vid de båda bolagens kontakter med högskoleenheter visade sig i första hand universitetet i Lund intresserat av att medverka och då med tandläkarutbildning. Först i september hade utredningsarbetet hunnit så långt att de båda bolagen och universitetet i Lund kunde bedöma möjligheterna att sälja berörd utbildning. Swedehealth beslöt i det läget att lämna projektet. I samförstånd med universitetet fortsatte Swedec förberedelsearbetet.

Swedec är ett halvstatligt aktiebolag. Enligt dess bolagsordning skall företagets verksamhet bedrivas på kommersiella grunder och i enlighet med de allmänna riktlinjer som är fastlagda i denna bolagsordning.

F. n. utarbetar Swedec en offert rörande tandläkarutbildningen. Denna beräknas färdigställas inom kort. Det ankommer, i detta liksom i andra liknande fall, på Swedec att väga in resursfrågor och administrativa frågor liksom även eventuella säkerhetsaspekter när ett beslut skall fattas. Om affären kommer till stånd är den, liksom all annan mer omfattande tjänsteexport, av betydelse för Sveriges utrikeshandel.

Jag vill här tillägga att Sverige varje år tar emot omkring 1 500 utländska studerande för utbildning inom olika områden. De kommer, förutom från Norden, i huvudsak från länder i övriga Europa, i Afrika, Mellanöstern och Sydostasien. Mest efterfrågas utbildning till läkare, tandläkare och ingenjörer. Detta är ett normalt led i ett angeläget internationellt utbyte.

Sverige deltar som bekant inte i handelsbojkotter mot andra länder annat än i de fall där särskilt beslut härom fattats av FN:s säkerhetsråd. Något sådant beslut föreligger inte beträffande Iran. Det står därför svenska företag fritt att gå in på denna marknad. Det projekt som nu diskuteras ingår som ett element i Sveriges normala utbyte av varor och tjänster med Iran.

Mot denna bakgrund och med hänsyn till de allmänna principer om fri handel som styr Sveriges inställning till utrikeshandeln med varor och tjänster avser regeringen inte vidta några åtgärder i syfte att inskränka Sveriges handelsförbindelser med Iran.

Anf. 26 JAN-ERIK WIKSTRÖM (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka utrikeshandelsministern för svaret.

Khomeini-regimen har enligt auktoritativa uppgifter avrättat mer än 40 000 människor sedan man tagit makten i Iran. I det häfte som jag har här finns bilder och namn på 10 231 människor som avrättats av Khomeini-regimen i Iran. Det finns också säkra uppgifter om namn på läkare, medicinstuderande och sjuksköterskor som avrättats, t. ex. för att de gett vård åt sårade eller sjuka som ansetts vara regimen's fiender. Det finns också säkra uppgifter om att medicinsk personal beordrats att tappa dödsdömda på blod före avrättningen.

Denna hänsynslöst blodiga regim har den svenska regeringen planer på att hjälpa med utbildning av läkare och tandläkare. De som av regimen utväljs för en sådan utbildning antas naturligtvis efter ideologiska prov. De skall vara Khomeini-trogna.

Nu säger utrikeshandelsministern att det här bara är fråga om ett normalt utbyte av varor och tjänster. Det är det naturligtvis inte. Staten är dels delägare i de företag som har engagerats i offertgivningen, dels ansvarig för universitet och högskolor. Att över huvud taget tänka sig att jämföra andra länder, med vilka vi har sådant utbyte, med Iran tycker jag är groteskt.

Utrikeshandelsministern säger att det här kan vara bra för vår utrikeshandel. Ja, men ofta kan det vara så, att god affär är exempel på dålig moral.

Det är länge sedan jag sett ett svar från en svensk regering som varit så häpnadsväckande som detta. Jag anser att det papper på vilket det här svaret är nedskrivet borde rodna av skam.

Anf. 27 BERTIL MÅBRINK (vpk):

Herr talman! Jag tackar för svaret på frågorna från mig och Björn Samuelson. Björn Samuelson är sjuk och kan alltså inte vara här.

Jag anser att prästregimen i Iran måste klassas som en regim som begår ohyggliga brott mot de mänskliga rättigheterna. Jan-Erik Wikström har redovisat hur många som har avrättats. Jag kan komplettera med att säga att tusen och åter tusen iranska demokrater dessutom befinner sig i prästernas medeltida fängelsehålor och utsätts för en grym psykisk och fysisk tortyr. Det är fakta.

Ur det häfte som Jan-Erik Wikström omnämnde kan jag visa fotografier och dokumenterade data angående personer som avrättats efter svår tortyr. Här finns en hel familj som prästregimen har avrättat på grund av att familjemedlemmarna varit engagerade i Irans nationella motståndsråd, som inne i Iran försöker bekämpa prästerna. Jag kan visa många andra bilder och dokumentationer på hur det står till i det här landet. Samtidigt blomstrar handeln mellan Sverige och Iran som aldrig förr. Av den bild avseende 1983, som nu visas på kammarens bildskärm, framgår att handeln mellan Sverige och Iran har ökat med 150 % jämfört med 1982, dvs. sedan Mats Hellström fick sin statsrådstaburet.

Jag tror inte att man helt kan avbryta denna handel, Mats Hellström, men nog borde man väl kunna hålla den på en mycket lägre nivå och inte låta den

Om handelsförbindelser och utbildningssamarbete med Iran

öka så kraftigt. Man kan inte bara skylla på de svenska företagen – de har ingen moral när det gäller handeln, de kan handla med djävulen själv, det vet vi. Men nog har väl Mats Hellström och regeringen också ett oerhört stort ansvar. Mer än hälften av exporten på 3,2 miljarder till Iran 1983 utgörs av bilar och maskinell utrustning – det är inte oväsentligt.

Jag skall återkomma till tjänsteexporten. Man kan inte låta den ske utan urskillning. Det måste också finnas moraliska och andra värderingar. Jag är inte mot tjänsteexport, men var finns de utbildningsetiska reglerna. Mats Hellström?

Anf. 28 PÅR GRANSTEDT (c):

Herr talman! Jag vill också tacka utrikeshandelsministern för svaret, även om jag i likhet med Jan-Erik Wikström blev närmast generad å regeringens och Mats Hellströms vägnar när jag läste det här svaret, i synnerhet som jag drog mig till minnes tidigare inlägg i denna kammare från Mats Hellströms sida om handel och moral.

Mycket har redan sagts om vad som pågår i Iran. Jag vill komplettera med några ytterligare uppgifter från Amnesty International.

Som tidigare har nämnts har mer än 40 000 människor avrättats i Iran under de senaste årens Khomeini-välde. Mer än 100 000 politiska fångar har torterats till döds. Skolbarn används för att röja minfält vid fronten i kriget mellan Iran och Irak. Fångslade kvinnor blir våldtagna, och havande kvinnor avrättas. Barn tvingas att se på när deras mödrar torteras. Listan är mycket längre än så.

När det gäller frågan om det är riktigt att ställa svenska offentliga resurser till förfogande för den regim som bedriver den här verksamheten, möts vi av låt mig säga en politisk axelryckning från regeringen och utrikeshandelsministern. Man säger att det är bra med tjänsteexport, vi för frihandel, och FN:s säkerhetsråd har inte fattat något beslut om bojkott; därmed finns det ingen anledning för regeringen att göra någonting över huvud taget. Men som också tidigare talare har påpekat är det inte fråga om en handel vilken som helst. Det handlar om ett halvstatligt bolag, Swedec, som bedriver offertarbetet och aktivt marknadsför utbildningsresurserna till Iran. Det handlar om att, vilket inte är minst viktigt, ställa svenska universitet, som är en svensk offentlig resurs, till den iranska regimens förfogande. Det är alltså statliga resurser som på detta sätt skall användas för att hjälpa regimen i Iran. Det är helt klart att det måste föreligga ett ägaransvar för staten när det gäller hur svenska statliga resurser används. Jag måste mot bakgrund av svaret ställa frågan: Innebär svaret att den svenska regeringen struntar i hur statliga resurser används och vad halv- eller helstatliga företag har för sig, så länge de följer lagens bokstav? Kan inte regeringen anlägga några moraliska aspekter på hur statliga resurser används?

Den andra fråga jag tvingas ställa är: Om nu Sverige säger nej till Iran på grund av de övergrepp mot mänskliga rättigheter som där sker, hur skulle det påverka Olof Palmes medlaruppdrag i kriget mellan Iran och Irak?

Anf. 29 BERTIL FISKESJÖ (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet Hellström för svaret på min fråga.

Jag vill inledningsvis säga att jag är lika häpen som tidigare talare över den kyliga och oengagerade tonen i svaret. Inställningen tycks vara att Mats Hellström och hans regeringskolleger trycker vilka händer som helst oavsett hur blodiga de är.

Jag har ställt ganska konkreta frågor. Jag har frågat hur långt planeringen fortskridit och vad den omfattar. Jag har inte fått något mer uttömmande svar på det – bära svaret att planeringen fortgår. Det är således på det viset att regeringen och staten underordnade bolag är engagerade för att dra det här i hamn.

I en andra fråga reste jag problemet om säkerheten för de lärare och även för de studenter som skall delta i utbildningen. Jag har mött mycken oro på hemmaplan: Skall man bygga bunkrar, skall de polisbevakas, hur skall man kunna skydda såväl svenskar som utlänningar mot terrordåd och liknande när utbildningen kommer till stånd? Det är frågor som de som är direkt engagerade på orten ställer sig.

Den tredje frågan rör den moraliska sidan av problemet. Den har de tidigare talarna ingående berört. Jag vill bara erinra om att enligt uppgift har 21 000 medicinskt utbildade personer fördrivits från Iran, utöver dem som har avrättats och kastats i fängelse. Man har alltså systematiskt jagat ut utbildade personer som vi nu då skall hjälpa till att ersätta! Vore det inte, Mats Hellström, en långt mera försvarlig positiv åtgärd att sätta in de resurser vi kan ha över på att utbilda flyktingstudenter från Iran i stället för anhängare av denna blodiga regim?

Anf. 30 Statsrådet MATS HELLSTRÖM:

Herr talman! Jag vill först säga att jag inte på något sätt delar den grundsyn som frågarna har på hur frågan skall hanteras. Jag menar att det vore helt fel av Sverige att bidra till att isolera regeringen i Iran. Där skiljer vi oss åt; på den punkten har vi helt olika grundsyn. Jag menar att den linje ni företräder vore kontraproduktiv. Jag och regeringen har en annan syn på den frågan.

Jag blev förvånad – inte av de flesta inläggen men av Jan-Erik Wikströms inlägg när han reste frågan om moralisk indignation. Wikström var ju själv regeringsledamot i en regering som bara för några år sedan mycket aktivt medverkade till att öka vår handel med Iran. Staten vidtog då för omfattande belopp handelsfrämjande åtgärder i förhållande till Iran. Det var kanske motiverat. Men, Jan-Erik Wikström, vad är det som har gjort att du nu tydligen helt har bytt fot? Det var samma regering i Iran när Jan-Erik Wikström satt i regeringen som det är nu. Jag tycker att hans indignationsnummer, riktat mot mig, faller platt till marken om han inte kan redovisa de skäl som har gjort att han helt ändrat uppfattning just när det gäller att främja handelsförbindelser med Iran sedan han var med om att ha regeringsansvaret.

Det har talats om att vi hjälper regeringen i Iran. Utbildningen skall

Nr 17

Torsdagen den
25 oktober 1984

Om handelsförbindelser och utbildningssamarbete med Iran

Om handelsförbindelser och utbildningssamarbete med Iran

emellertid ersättas fullt ut. Vi får kostnadstäckning. Vi har i dag i Sverige ungefär 500 studerande från Iran. 400 av dem är gäststuderande. De får sin utbildning gratis. Många av dem kom hit när Jan-Erik Wikström satt i regeringen. Deras studier betalas liksom tidigare av det svenska utbildnings-samhället. Skillnaden mellan de 400 gäststuderande som får gratis utbildning och dessa 50 tandläkare – jag upprepar att det gäller tandläkare – är att kostnaderna för de senares utbildning skall betalas av den iranska regeringen, eftersom det rör sig om en tjänsteexport från de svenska bolagen.

Av inläggen här är det litet svårt att förstå att vad vi nu talar om är en tandläkarutbildning för ett femtiotal ungdomar från Iran, som eventuellt skall komma hit efter de förhandlingar som pågår, utöver de ungefär 500 studerande från Iran, som redan finns här och varav 400 är s. k. gäststuderande.

Anf. 31 JAN-ERIK WIKSTRÖM (fp):

Herr talman! Utrikeshandelsministerns argumentation blir allt märkligare. Skulle man alltså inte kunna ställa högre krav på staten än på enskilda företag? Självfallet måste man kunna detta. När staten engagerar sig genom ett halvstatligt företag och genom statliga universitet, räcker det inte med att säga att denna verksamhet inte är förbjuden. Det har vi inte heller hävdat. Men vi har sagt att man tar på sig ett väldigt stort moraliskt ansvar, om man engagerar sig i denna utbildning.

Det är utmärkt om vi kan utbilda flyktingstuderande till läkare och tandläkare. Men här gäller det att utbilda människor, som har utvalts efter ideologiska krav och skall ersätta dem som har avrättats av samma regim.

Jag vill ställa en fråga direkt till Mats Hellström: Har Mats Hellström inget som helst moraliskt engagemang i synen på det som händer i Iran? Man kan ju såsom handelsminister vara tvungen att acceptera att vi inte har direkta sanktioner, men man kan ha en moralisk uppfattning. Har Mats Hellström någonting att säga om Khomeiniregimens framfart i Iran under dessa år?

Anf. 32 BERTIL MÅBRINK (vpk):

Herr talman! Jag kan instämma i vad Jan-Erik Wikström senast sade. Vi skall inte isolera Iran, framhöll Mats Hellström. Nej, men vi skall isolera den blodbesudlade prästregimen. Det kan ske genom att den svenska regeringen litet mer aktivt agerar i internationella och nationella sammanhang mot regimen. Där har den svenska regeringen tonat ned kritiken.

Inte så obetydliga socialdemokrater i detta hus har förklarat att vi måste vara litet försiktiga i vår kritik av prästregimen, eftersom vår handel med Iran blomstrar och är så värdefull just nu. Ställer Mats Hellström upp på detta? Ledande socialdemokrater har alltså sagt så. Jag behöver inte namnge någon eller i vilket forum det har sagts. Men det är ett faktum. Vi har ju behandlat motioner som vill skärpa den svenska attityden mot regimen i Iran.

Mats Hellström kryper bakom påståendet att det är de svenska företagen som bestämmer handeln. Ja, det är det i och för sig. Men sluta upp, Mats Hellström, med att låta regeringstjänstemän agera snöplog för de svenska

företagen i Iran. Ni skickar ju dit inte obetydliga statssekreterare för att underhandla med prästregimen och bereda väg för svenska företag. Sluta åtminstone upp med detta. Det är ett minimikrav.

Jag frågar än en gång: Finns det några utbildningsetiska krav när det gäller tjänsteexporten och när man skall sälja utbildningsplatser? Ett faktum är ju att de tandläkare och läkare som eventuellt skall komma hit – jag hoppas att det inte blir så – är utvalda av prästregimen, eftersom Iran har blivit av med så många genom avrättningar och flykter. Finns det några etiska krav och vad innehåller de?

Anf. 33 PÅR GRANSTEDT (c):

Herr talman! Mats Hellström säger sig inte dela den grundsyn som ligger bakom våra frågor. Det tycker jag är ett mycket intressant uttalande. Han delar alltså inte synsättet att man måste vara restriktiv när det gäller samarbete med våldsregimer av det här slaget.

Tidigare har socialdemokraterna varit mycket aktiva när det gäller att arbeta för att begränsa handelssamarbetet på olika sätt med regimer som inte respekterar mänskliga rättigheter. Vi minns att socialdemokraterna varit pådrivande, på ett mycket förtjänstfullt sätt, när det gäller att få till stånd sanktioner mot Sydafrika. Vi minns alla debatten om IDB, där socialdemokraterna på den tiden och inte minst Mats Hellström personligen engagerade sig mycket hårt mot det svenska inträdet i IDB därför att man inte kunde acceptera förhållandena i olika latinamerikanska stater.

Nu delar Mats Hellström inte längre en sådan grundsyn, och då är frågan: Beror det på att socialdemokraterna eller Mats Hellström själv har gjort en djupgående omvärdering i sådana här frågor eller anser man att regimen i Iran inte är tillräckligt ruskig för att det skall finnas anledning att visa restriktivitet i fråga om samarbete i olika former?

Mats Hellström säger att vi inte hjälper Iran, eftersom Iran betalar, men det är naturligtvis närmast struntprat. Vad vi gör är att ställa resurser till Irans förfogande som iranierna inte har själva. Det är inte en fråga om pengar. Det är fråga om kunskapsresurser.

Jag ställde två frågor till Mats Hellström: Struntar regeringen i hur statliga resurser används, om man bara följer lagens bokstav? Anser regeringen att Olof Palmes medlaruppdrag skulle påverkas negativt, om Sverige sade nej till att ställa de här resurserna till Iranregimens förfogande?

Anf. 34 BERTIL FISKESJÖ (c):

Herr talman! I sin replik underströk Mats Hellström, om jag fattade det rätt, att det gäller tandläkarutbildning. Kan jag ta det som ett kvitto på att man definitivt och fullständigt har avskrivit alla planer på läkarutbildning av iranska studenter?

Vad gäller säkerhetsfrågorna kvarstår problemen. Vi vet vilka våldsamma motsättningar det finns mellan anhängarna av Khomeinis förtryckarregim och motståndarna. Vi vet att om vi på detta sätt medvetet bygger upp ett stöd åt Khomeiniregimen, kommer detta att väcka starka känslor hos dem som

Om handelsförbindelser och utbildningssamarbete med Iran

har tvingats fly från diktaturen och nu finns i vårt land. De lärare som skall engageras i det här arbetet har för mig uttryckt stark oro för hur man över huvud taget skall kunna garantera säkerheten omkring undervisningen.

Det är ju en absurd situation, att en regim först avrättar en stor mängd läkare, tandläkare och andra intellektuella och jagar tiotusentals akademiskt utbildade personer ut ur landet och sedan, när brist uppkommer, vänder sig till oss för att vi skall träda in med en hjälpande hand och utbilda läkare och tandläkare som är solidariska med denna förtryckarregim. Det är, Mats Hellström, en absurd situation.

Anf. 35 Statsrådet MATS HELLSTRÖM:

Herr talman! Jag är förvånad över att Jan-Erik Wikström kunde gå upp i talarstolen utan att beröra den fråga jag ställde om hur han med sådan moralisk indignation kunde angripa mig, samtidigt som han själv som regeringsledamot tog ansvar för statliga åtaganden för betydande belopp, inte för att minska vår handel med Iran, utan för att främja den. Varför har han ändrat sig så radikalt sedan han var regeringsledamot?

Beträffande den fråga Pär Granstedt ställde är det för mig främmande att göra samma analys av situationen i Sydafrika som av situationen i Iran. Som jag ser det är det en dålig och ostrukturerad utrikespolitisk analys att mena att vi bör möta den vita förtryckarregimens apartheidsystem, dess förtryck av de svarta i Sydafrika, med samma medel som vi möter den islamiska revolutionen i Iran med.

Vi har varit överens i denna riksdag – även Pär Granstedt och de andra – och man har varit överens i FN om att apartheidsystemet i Sydafrika har en alldeles unik karaktär. Detta har gjort att vi i Sverige gått till lagstiftning i fråga om Sydafrika, vilket vi icke gjort beträffande andra länder. Detta bygger på den syn som också finns i Förenta nationerna, att apartheidsystemet i Sydafrika har denna karaktär.

Om Pär Granstedt allmänt menar att mänskliga rättighetsfrågor beträffande Sydafrika skall värderas på samma sätt som när det gäller andra länder, då har han inte den syn som ligger bakom riksdagsbeslutet och FN-beslutet. För mig verkar det då snarast som om han något nedgraderar rasförtrycket i Sydafrika.

Jag menar att varje internationell situation måste bedömas på grund av sina egna meriter – vare sig det gäller Sydafrika, Latinamerika eller Iran. Jag vidhåller verkligen att jag anser det vara fel metod att från svensk sida bidra till att isolera regeringen och folket i Iran.

Bertil Måbrink tog upp de etiska aspekterna på utbildningen. Jag har svårt att förstå varför det skulle vara etiskt förkastligt att möjliggöra tandläkarutbildning. De enda förhandlingar som pågår, Bertil Fiskesjö, gäller just tandläkarutbildning för ungdomar, och det framstår inte för mig klart vari det etiskt förkastliga i tandläkarutbildning ligger.

Ingen av talarna har här tagit upp det faktum att det i dag finns 500 iranska studenter i Sverige. Många kom hit och accepterades under tidigare regeringar. De betalas med svenska skattepengar som gäststuderande.

Skillnaden nu är, att eftersom det gäller en tjänsteexport kommer den iranska regeringen att betala utbildningen. Var finns konsekvensen i ett uppträdande på den punkten?

Anf. 36 JAN-ERIK WIKSTRÖM (fp):

Herr talman! Mats Hellström försöker nu göra ett stort nummer av vad tidigare regeringar gjort på det handelspolitiska området. Jag har inte varit personligt inblandad i detta, men jag får naturligtvis bära mitt ansvar, och det kan finnas sådant som man kan ångra.

Men jag har ställt en rak fråga till Mats Hellström: Har Sveriges utrikeshandelsminister ingenting att säga om det blodiga förtrycket i Iran? Är det bara en fråga om vad den ena eller andra regeringen gjort? Finns det över huvud taget något moraliskt engagemang i denna fråga hos Sveriges utrikeshandelsminister?

Anf. 37 BERTIL MÅBRINK (vpk):

Herr talman! Jag är häpen över Mats Hellström. Jag känner inte igen honom sedan oppositionsåren.

Vari ligger det etiska i att utbilda iranska tandläkare? frågar Mats Hellström. Har inte Mats Hellström lyssnat till vad vi har sagt, alla vi fyra som varit uppe i talarstolen?

Den iranska regimen är ju fruktansvärt brutal. Den har avrättat tandläkare och jagat andra i landsflykt. Nu har man fått brist på dem, och så har denna brutala regim handplockat ett antal studenter som den vill att Sverige skall utbilda.

I det sammanhanget ställer vi frågan om det är moraliskt och etiskt försvarbart att vi ställer upp med expertis för att tillmötesgå dem på den punkten.

Anf. 38 PÅR GRANSTEDT (c):

Herr talman! Det är naturligtvis riktigt att Sydafrikas situation är unik och föranleder speciella åtgärder. Det är ingen som i debatten har föreslagit någon lagstiftning mot investeringar i Iran eller någon annan typ av lagstadgade bojkottåtgärder. Men det är fråga om mycket kraftiga övergrepp på mänskliga rättigheter i bägge fallen. I det ena fallet för alltså Mats Hellström en isoleringsfilosofi. Om man hävdar att man skall vara restriktiv när det gäller att ställa svenska statliga resurser till Iranregimens förfogande, då säger Mats Hellström att det är en dåligt strukturerad utrikespolitisk analys. Det är att klara sig lätt undan med hjälp av ett antal fina ord utan någon speciell innebörd.

Mats Hellström avstod dessutom från att kommentera den andra punkt som jag tog upp, nämligen Mats Hellströms tidigare ställningstagande i IDB-frågan. Vidare avstod han från att kommentera de två frågor som jag ställde redan i mitt inledningsanförande.

Nr 17

Torsdagen den
25 oktober 1984

Om handelsförbindelser och utbildningssamarbete med Iran

Torsdagen den
25 oktober 1984

Om handelsförbindelser och utbildningssamarbete med Iran

Anf. 39 BERTIL FISKESJÖ (c):

Herr talman! Jag vill avsluta för min del med att säga att det är deprimerande att Mats Hellström inte har ett enda ord av kritik, än mindre fördömande, när det gäller den barbariska regim som pinar sitt eget folk i Iran. Det är generande att en företrädare för socialdemokratin kan gå förbi hela den aspekten.

Delar möjligen Mats Hellström den uppfattning som regeringschefen någon gång lär ha gett uttryck åt, nämligen att man i Iran håller på att bygga upp demokratin med minutiös noggrannhet? Har man den inställningen, då är ju regeringens attityd i den här frågan fullt förstäelig. Jag vill bara kraftigt understryka att jag för min del inte delar den uppfattningen om regimen i Iran.

Anf. 40 Statsrådet MATS HELLSTRÖM:

Herr talman! Vad gäller frågan om mänskliga rättigheter i Iran kan det rimligen inte råda något tvivel om regeringens syn. Utrikesministern har upprepade gånger deklarerat vår syn på frågan om mänskliga rättigheter och framfört vår kritik här i kammaren. Det har också gjorts bilateralt från den svenska regeringens sida till Iran. Det har gjorts i FN från den svenska regeringens sida och redovisats här i kammaren många gånger av utrikesministern. Utrikesministern har f. ö. nyligen i samtal med Irans ambassadör återigen klargjort vår inställning när det gäller de mänskliga rättigheterna i Iran. Så på den punkten kan det rimligen inte råda något tvivel.

Sedan till frågan om etiken – det som vi nu talar om. Jag skulle endast kunna förstå Bertil Måbrinks fråga över huvud taget om han också hade sagt att vi inte skall ha gäststuderande från Iran. Men det är ingen som har ifrågasatt att 400 studenter från Iran betalade – det är skillnaden – vad det kostar det svenska utbildningssamhället att bedriva utbildning. Det tycker jag är riktigt. Nu handlar det om 50 till som vill bli tandläkare, och eftersom det rör sig om tjänsteexport kommer den iranska regeringen att ersätta utbildningen. Då säger ni att vi börjar hjälpa regeringen i Iran. Utbildningen betalas ju. De studenter som är här och som också kommit från Iran till Sverige under Khomeinis tid får utbildningen betalad av det svenska samhället – och det råder såvitt jag vet full enighet om detta i den här kammaren. Jag tycker inte att ert resonemang går ihop.

Till Pär Granstedt. Jag menar verkligen att skall man bedriva utrikespolitik måste man se till situationen i varje land för sig med utgångspunkt i de allmänna värderingarna. Jag kan inte komma till någon annan slutsats än att det vore felaktig utrikespolitik om vi skulle bidra till att isolera regeringen i Iran. Jag anser att det vore fel väg.

Anf. 41 JAN-ERIK WIKSTRÖM (fp):

Herr talman! Det finns förvisso många blodiga regimer i vår värld i dag, men jag tror att det är få som kan mäta sig med Irans regim just nu. Det är just i ljuset av denna bedömning som det är så viktigt att inte bara diskutera denna fråga som ett utslag av handelspolitik. Det är möjligt, som regeringen

framhåller, att det här kan vara god affär. Enligt min mening är det framför allt exempel på dålig moral.

Anf. 42 BERTIL MÅBRINK (vpk):

Herr talman! Det finns ett antal iranska studenter i Sverige. Nu känner jag inte till proportionerna, men jag utgår från att en stor del av dem som är här är motståndare till den prästregim som sitter i Iran. Det är det första jag vill framhålla.

När de andra, de som eventuellt fortfarande är anhängare till regimen, kom hit vet jag inte – det kanske är några år sedan. Det är i alla fall ett dåligt argument Mats Hellström använder. Nu är det ju konkret så att man skall spä på med ytterligare 50 studenter som skall utbildas till tandläkare, som är *handplockade* av prästregimen i Iran.

Under den senaste tiden har vi fått fram en full dokumentation på vilka ohyggliga brott prästregimen har begått. Då kan det väl inte vara något fel att vi börjar agera, när statliga intressen är inblandade, och att vi säger stopp just för att markera för regimen att vi har ögonen på den och inte kommer att tillåta denna utbildning.

Anf. 43 PÅR GRANSTEDT (c):

Herr talman! Mats Hellström säger att det inte rimligen kan råda någon tvekan eller något tvivel om den svenska regeringens inställning när det gäller Iran. Jo, herr talman, och jo, herr utrikeshandelsminister, när gapet mellan ord och handling blir tillräckligt stort uppstår både tvekan och tvivel. Detta är en av de allvarligaste aspekterna i den här affären.

Mats Hellström försöker befria sig från ansvar genom att säga att varje land måste bedömas för sig och att man skall göra en välstrukturerad utrikespolitisk analys. Det skulle vara väldigt intressant att få höra hur man lyckas strukturera sin utrikespolitiska analys så väl att man kommer fram till att mördarregimen i Iran är en lämplig samarbetspartner för den svenska regeringen.

Överläggningen var härmed avslutad.

12 § Svar på fråga 1984/85:48 om skoimporten från Tjeckoslovakien

Anf. 44 Statsrådet MATS HELLSTRÖM:

Herr talman! Nils Nordh har frågat mig hur jag bedömer effekterna på den svenska skoindustrin av den pågående tjeckiska säljoffensiven samt om jag är beredd att i årsprotokollförhandlingarna med Tjeckoslovakien ta upp de problem det tjeckiska agerandet vållar på den svenska marknaden och för den svenska försörjningsberedskapen.

Importen av skor från Tjeckoslovakien är sedan ett antal år föremål för kvantitativ begränsning.

Med anledning av klagomål som inkommit från svenska skotillverkare har

Nr 17

Torsdagen den
25 oktober 1984

*Om skoimporten
från Tjeckoslova-
kien*

kommerskollegium undersökt utvecklingen av importen av läderskor från Tjeckoslovakien. Klagomålen gäller en starkt ökande import till omotiverat låga priser. Kommerskollegium har konstaterat att åtgärder måste vidtas för att tillförsäkra den svenska herrskottillverkningen rimliga konkurrensförutsättningar.

Tillgången på läderskor är ett viktigt inslag i den svenska försörjningsberedskapen. Jag vill erinra om att riksdagen år 1977 fastslog att det för att upprätthålla den produktionskapacitet som erfordras av försörjningsberedskapsskäl årligen bör produceras 2–2,5 miljoner par läderskor i landet. Skall denna produktionskapacitet kunna upprätthållas, måste de svenska tillverkarna ges möjlighet att verka under rimliga konkurrensvillkor.

Mot denna bakgrund har regeringen tagit upp frågan vid de årsprotokollförhandlingar som denna vecka äger rum med Tjeckoslovakien i syfte att nå en tillfredsställande lösning. I ljuset av vad som framkommer vid förhandlingarna får från svensk sida övervägas om ytterligare åtgärder blir nödvändiga, t. ex. en antidumpingprocedur i enlighet med GATT:s regler.

Anf. 45 NILS NORDH (s):

Herr talman! Jag tackar utrikeshandelsministern för svaret. Det är ett positivt och bra svar. Utrikeshandelsministern poängterar saker som kommerskollegium tidigare har pekat på.

Jag vill här bara kort uttrycka att det skulle vara olyckligt om vår försvarsberedskap minskade på grund av skoimporten från Tjeckoslovakien. Jag tackar än en gång för svaret.

Överläggningen var härmed avslutad.

13 § Föredrogs och hänvisades

Propositionerna

1984/85:34 till lagutskottet

1984/85:41 och 42 till justitieutskottet

1984/85:43 till skatteutskottet

1984/85:45 Bil. 1 till skatteutskottet

Bil. 2 till arbetsmarknadsutskottet

i övrigt till finansutskottet

14 § Allmänpolitisk debatt (forts. från prot. 16)

Anf. 46 Jordbruksminister SVANTE LUNDKVIST:

Herr talman! Att trygga alla människors rätt till en god livsmiljö i vidaste mening har varit ett övergripande mål för socialdemokratin ända sedan partiet bildades. Den demokratiska socialismen formulerades som ett alternativ till den rovdrift med människor och naturresurser som följde i det kapitalistiska systemets spår.

I det miljöpolitiska program som det socialdemokratiska partiet antog vid

1968 års kongress konstaterades att människans miljö var allvarligt hotad. Varningssignalerna kom allt tätare både här hemma och utomlands.

Jag vill citera programmets beskrivning av den pågående miljöförstörelsen: "Sjöarna och vattendragen växer igen och förorenas. Utsläppen från industrier och uppvärmningsanläggningar hos oss och på kontinenten sveper över vårt land, surar ner luften, sjöarna och marken. Fisket fördärvas och betingelserna för jord och skogsbruk försämras, rost och förvittring påskynas. Kemiska ämnen som används i industrien, jordbruket och i hushållen förgiftar vår omgivning. Växter och djurlivet skadas."

Vad det socialdemokratiska partiet ville påvisa var att de grundläggande villkoren för mänskligt liv på jorden hotas om vi inte rätt anpassar oss till de naturligt givna förutsättningar som moder jord håller oss med. Även om kärnvapenupprustningen framstår som det allvarligaste hotet mot mänsklighetens överlevnad, kan vi också på andra vägar genom oförnuftigt och kortsiktigt handlande allvarligt äventyra mänsklighetens framtid.

Industrialiseringen har under vårt sekel skapat förutsättningar för en i stora delar av världen framgångsrik kamp mot nöd och fattigdom. Men den har också haft en annan sida. De risker för miljöförstörelse och misshushållning med knappa resurser som följt i spåren av en i många andra avseenden positiv utveckling har gett socialdemokratien anledning att slå fast att miljöförstörelsen måste hejdas och förstörd miljö så långt som möjligt återställas.

Hushållningen med naturresurser och omsorgen om miljön kan inte överlåtas åt marknadskrafterna och det privata vinstintresset. Den insikten är gammal inom socialdemokratien. En i verklig mening aktiv miljöpolitik måste föras under samhällets ledning och ansvar.

Socialdemokratien drev dessa frågor i regeringsställning under 1960- och 1970-talen. Vi satsade på forskning och utbildning, på lagstiftning och administration samt på en aktiv samhällsplanering för att hushålla med mark och vatten och säkerställa markområden för rekreation, friluftsliv samt vetenskapliga och kulturella ändamål. Vi skyddade stränderna från bebyggelse och slog vakt om allemansrätten. Industrins utsläpp begränsades. Våra vatten renades genom en omfattande utbyggnad av kommunala reningsverk.

En produktkontroll lag infördes för att begränsa de kemiska riskerna. Åtgärder drogs i gång för en bättre avfallshantering. Vi tog itu med försurningsproblemen och ställde arbetsmiljöfrågorna i fokus.

1972 års världsmiljökonferens i Stockholm blev avstamp för en betydande aktivitet från Sveriges sida i det internationella miljövarsarbetet.

Detta var, herr talman, en kort och ofullständig summering av socialdemokratins insatser före 1976. Jag har erinrat om dessa insatser eftersom man av och till i miljödebatten vill förneka dem.

Genom omfattande partimotioner drev vi miljöfrågorna vidare under oppositionsåren.

I regeringsställning har det socialdemokratiska partiet rustat sig för att föra miljökampen vidare. Ett nytt miljöprogram har utarbetats. I detta program slår vi fast att en gynnsam ekonomisk utveckling inte får köpas till priset av

rovdrift på naturen eller risker för människors hälsa. Vi slår fast att det övergripande målet för vår politik är att trygga alla människors rätt till en god livsmiljö nu och i framtiden.

Miljöförstörelsen och misshushållningen med knappa naturresurser har animerat en diskussion om tillväxten som mål för den ekonomiska utvecklingen. Man pekar på avigsidor och avarter inom industrisamhället, miljöförstörelsen, den sociala utslagningen, befolkningskoncentrationen i vissa regioner och utarmningen i andra.

Industrivärldens tillväxt har nu under ett antal år varit lag. Vissa av de problem som tidigare utpekats som en följd av den ekonomiska tillväxten har under dessa år förvärrats. Vi möts dagligen av rapporter från olika länder om hur den sociala utslagningen ökat. Hela orter och ibland regioner har utarmats på grund av industrinedläggningar.

Det är sålunda inte tillväxten i sig som skapar problem för oss. Problemen har uppstått därför att tillväxten delvis fått ske med bortseende från mänskliga, sociala och miljömässiga konsekvenser.

Att trygga alla människors rätt till en god livsmiljö kräver därför en helhetssyn på samhällsutvecklingen, en helhetssyn som omfattar både ekonomisk utveckling, hushållning med naturresurserna och hänsyn till miljön. Vi står inför utmaningen att förena ekonomi och ekologi. Insatserna för en aktiv miljöpolitik och åtgärderna för att trygga sysselsättningen och den sociala välfärden måste gå hand i hand med varandra. För att exemplifiera med en aktuell debatt: Vi skall skydda fjällnära skogar och samtidigt ge människorna i de norrländska glesbygderna rimliga möjligheter att försörja sig.

Vi måste ta vårt ansvar inte bara för dagens människor utan också för kommande generationer. Vi måste göra vår insats i den internationella gemenskapen i dessa mänsklighetens överlevnadsfrågor.

Efter dessa mera principiella synpunkter på miljöpolitiken i stort vill jag redovisa hur regeringen driver arbetet i två av de frågor som spelar en särskilt betydelsefull roll i dagens miljödebatt.

Utvecklingen på kemiområdet, som i många avseenden bidragit till att förbättra vår tillvaro, har samtidigt medfört ökade risker för människor och miljö. En av de första åtgärderna den nya socialdemokratiska regeringen vidtog var att tillsätta en särskild kemikommission. Vi hade under fyra år fått avslag på en sådan begäran när vi motionsvägen aktualiserade detta krav under de borgerliga regeringsåren.

Kemikommissionen har haft till uppgift att försöka ta ett samlat grepp över de problem det här är fråga om. Tillsynen över tillverkning och import måste skärpas. Det framtida jord- och skogsbruket måste bedrivas utan ett risktagande för hälsa och miljö. Effekterna i arbetslivet av otillräcklig information och kontroll av de kemiska ämnen som utnyttjas har genom inträffade skador, sjukdomar och genetiska risker för kommande generationer med breda streck understrukt behovet av samordnade insatser när det gäller forskning, lagstiftning, tillsyn och information på detta område.

Det är min förhoppning att vi på basis av utredningens förslag och de

synpunkter som kan komma fram under remissbehandlingen skall kunna skapa trygghet för människor och miljö i ett samhälle där kemikalieanvändningen ökar på olika områden. Det får inte vara så, att man skall behöva riskera liv och hälsa för att kunna försörja sig.

Jag behöver inte närmare beskriva den miljökatastrof som hotar oss i luftföroreningarnas och försurningens spår. Från hela världen når oss larmrapporter om försurningens härjningar. Naturen förgiftas, skogar dör och sjöar blir livlösa. Människor drabbas, luftvägssjukdomar ökar, allergier blir allt vanligare. Korrosionen försäkrar stora materiella skador. Oersättliga värden går till spillo när luftföroreningarna drar fram mot kulturbyggnader och konstverk.

Redan i slutet av 1960-talet drog vi i Sverige slutsatsen att luftföroreningar och andra orsaker till försurningen av mark och vatten kunde leda till katastrofala följder för vår miljö. Vi försökte vinna förståelse för angelägenheten av internationellt samarbete i denna fråga vid FN-konferensen 1972. Vi drev frågorna i olika internationella organ och i bilaterala kontakter med våra grannländer.

Den socialdemokratiska regeringen lade 1976 fram ett åtgärdsprogram för att under en tioårsperiod halvera våra egna svavelutsläpp. Programmet har genomförts, men vi kan konstatera att detta inte är tillräckligt. Fortfarande hotas ca 20 000 sjöar. I vissa områden är vårt grundvatten i fara. Våra skogar påverkas och skadas. Vi måste gå vidare.

För detta krävs både nationella och internationella insatser. Det var socialdemokratin som fick forma åtgärdsprogrammet förra gången ett sådant lades fram. Vi måste nu lägga fram ett nytt program för de åtgärder som krävs i kampen mot detta allvarliga miljöhot.

Orsakerna till de omfattande försurningsskadorna är flera. Utsläppen från förbränningsanläggningar är en tung faktor. Industriutsläpp och bilavgaser, samt produktionsmetoder i jord- och skogsbruket är andra försurningsskällor. Forskarna diskuterar orsak och verkan och en inbördes samverkan mellan olika faktorer och dessutom hur klimat och markbetingelser inverkar. Stor enighet råder emellertid om att en begränsning av luftföroreningarna är ett verksamt och nödvändigt medel om vi vill komma till rätta med problemen.

Därför skärpte regeringen kraven på rening av utsläppen från förbränningsanläggningar. Därför tillsatte regeringen en särskild aktionsgrupp för att samordna de sju direkt berörda statliga verkens insatser mot försurningen och ge regeringen underlag för ett nytt åtgärdsprogram. Aktionsgruppen har avlämnat sin rapport och den remissbehandlas nu. Därefter skall åtgärdsprogrammet slutgiltigt utformas.

Samtidigt har regeringen fortsatt att driva på dessa frågor i det internationella samarbetet. Hösten 1982 föreslog Sverige de övriga nordiska länderna, att vi gemensamt skulle utforma ett program för ECE-konventionens medlemsländer för att under en tioårsperiod minska svavelutsläppen med minst 30 % i Europa och Nordamerika. Programmet presenterades i Genève vid ECE-konventionens första möte på ministernivå i juni 1983. I dag – litet drygt ett år senare – har vi fått med oss 20 länder på detta nordiska program.

Särskilt viktigt är det att markera att detta är en angelägenhet för både öst och väst. Öst och väst måste i denna fråga förenas i kampen mot en gemensam fiende som bara kan besegras genom samverkan över alla gränser.

Därför är det glädjande att vi numera bland de 20 länderna även kan räkna in Sovjetunionen, DDR, Tjeckoslovakien och Bulgarien.

Jag är fullständigt medveten om att en 30-procentig reducering av svavelutsläppen bara är ett första steg mot att bryta den farliga trenden i denna viktiga miljöfråga. Det är ändå angeläget att så många länder som möjligt redan nu är beredda att vidta konkreta åtgärder. Uppgiften blir därför att söka vidga kretsen av länder som ansluter sig till programmet.

När det gäller skador på skog är det uppenbart att svavlet inte är den enda boven. Forskarna blir allt säkrare på att kväveföroreningarna har stor betydelse. Biltrafiken står för en stor del av kväveutsläppen.

För åtgärder mot bilavgaserna talar även att de avgashalter som uppmätts på trafikerade gator – inte bara i Stockholm, utan även i ett flertal andra större städer – tidvis ligger över Världshälsoorganisationens gränsvärden och bedöms kunna ge risker för människors hälsa. Det är alltså dags att skärpa avgasreningskraven för bilar.

Självfallet underlättas våra möjligheter att genomföra dessa åtgärder om det kan ske i samverkan flera länder emellan. Därför fann regeringen det angeläget att inbjuda representanter för de länder som är angelägna att snarast övergå till blyfri bensin och effektiv avgasrening till ett samarbete i dessa frågor. Två expertmöten har hittills hållits här i Stockholm. Vid det senaste kunde representanterna för tio länder bli överens om att blyfri bensin i viss utsträckning bör kunna finnas tillgänglig redan under 1986. Experterna ansåg vidare att avgasreningskraven bör skärpas till en nivå som motsvarar den som f. n. gäller i USA.

Samarbetet fortsätter nu under svenskt ordförandeskap, och expertgruppen kommer att träffas igen den 18 december för fortsatta diskussioner.

Det internationella samarbetet när det gäller åtgärderna för att begränsa såväl svavelutsläppen som kväveutsläppen avser önskvärda förändringar under tidsperioden 1980–1993.

Hur ska vi då i vårt land gå vidare? Låt oss först och främst slå fast att vår ambition är att även i fortsättningen vara pådrivande i kampen mot försurningen. På den nyligen hållna socialdemokratiska partikongressen redovisade jag ett program i tio punkter:

1. Fortsatt effektivt energisparande.
2. Utsläppen från industrins processer reduceras med sikte på en halvering. Möjligheterna till ytterligare avsvavling tillvaratas.
3. Ett fortsatt kraftigt internationellt agerande. Siktet skall vara inställt på att få med alla europeiska länder på det nordiska programmet. Det innebär att utsläppen i Europa som helhet skall minska med minst en tredjedel fram till 1993.

Kväveoxidutsläppen påverkar i allt högre grad försurningen av miljön. De måste därför kraftigt minska. För detta krävs:

4. Minskade utsläpp från bilarna. Övergång till blyfri bensin och s. k. katalytisk avgasrening snarast möjligt och med siktet inriktat på samverkan med andra länder i Europa som verkar för ett snabbt genomförande av dessa åtgärder.
5. Åtgärder för att minska utsläppen också från de tunga dieseldrivna fordonen.
6. Åtgärder för att minska kväveoxidutsläppen från energiproduktion och industriprocesser.
7. Åtgärder för att minska användningen av handelsgödsel i jordbruket.
8. Åtgärder för att minska försurningen genom skogsbrukets produktionsmetoder.
9. Förstärkta insatser för forskning, rådgivning och information. Vi måste få veta mer men också bättre kunna ta hand om det vi vet.
10. Fortsatt kalkning för att klara de akuta problemen i sjöar och vattendrag.

Detta bör vara inriktningen när det gäller det åtgärdsprogram som vi skall arbeta fram på basis av den aktionsplan som nu är under remissbehandling.

Regeringen bedömer riskerna för ytterligare skogsskador som allvarliga. Riskerna för skogsskador är en huvudanledning till att ytterligare åtgärder för att minska utsläppen snarast måste vidtas, så att skadorna såväl för samhället som för enskilda kan minskas eller helt elimineras.

Jag har, herr talman, för några dagar sedan fått motta interpellationer i försurningsfrågan från ett antal centerpartiriksdaysmän. Jag erbjöd mig att svara på dessa interpellationer i samband med den allmänpolitiska debatten, alltså i dag. Interpellanterna har emellertid uttalat önskemålet att få svaren vid ett senare tillfälle. Då jag lovat att tillmötesgå detta önskemål, kommer jag för dagen att avstå från att gå in på de mera konkreta frågor som man har ställt till mig i dessa interpellationer.

Jag vill emellertid redan nu framhålla att jag hälsar med tillfredsställelse att centern visar intresse för att stödja regeringens ambitioner i denna viktiga miljöfråga. När det gäller kampen mot luftföroreningar och försurning kan vi föra den med brett stöd från svenska folkets sida. Jag är övertygad om att svenska folket sätter stort värde på om vi i denna allvarliga fråga kan gå till verket med samlad kraft. Tar vi fasta på den enighet som i grund och botten råder i dessa frågor, kommer också vår möjlighet att uppträda med fasthet och övertygelse i det internationella samarbetet att stärkas. Att vi når framgång i det internationella samarbetet är en avgörande förutsättning för att det allvarliga hotet mot vår miljö på grund av luftföroreningar och försurning skall kunna avvärras.

Vi har utan tvekan under den allra senaste tiden fått internationellt genomslag för vår kamp mot denna alvarliga fara för skogar och sjöar och för människors hälsa. Den framgången har vi inte uppnått genom att bara sitta och titta på – som Thorbjörn Fälldin uttryckte sig i går, när han värderade den socialdemokratiska regeringsinsatsen i denna fråga. Vi socialdemokrater kommer oförtrutet att föra kampen mot denna allvarliga miljöfara vidare såväl nationellt som internationellt.

Livsmedelskommittén kommer inom de närmaste dagarna att redovisa

resultatet av sitt arbete. Utredningen tillsattes för att vi skulle få möjlighet att genomlysna de problem som drabbade vår livsmedelsförsörjning i samband med den ekonomiska utvecklingen under de borgerliga regeringsåren. Målsättningen har varit att åstadkomma en livsmedelspolitik som kan mötas med förtroende av såväl producenter som konsumenter.

När jag läser vad som sägs och skrivs i första hand från centerpartistisk sida om det arbete som pågår och om hur man innan utredningen lagt fram sina förslag redovisar socialdemokratiska ståndpunkter som inte föreligger, förstår jag att här är andra intressen ute och går än omsorgen om jordbruksnäringen och möjligheterna till en livsmedelspolitik som kan mötas med förtroende av både producenter och konsumenter.

Jag beklagar denna iver hos centern att använda jordbrukarna för sina partipolitiska syften. Centerpartiet hoppas uppenbarligen på att man skall kunna få människorna att tro att socialdemokratin både vill ödelägga landskapet och beröva glesbygden dess försörjningsmöjligheter.

Jag avstår från ytterligare kommentarer till dess att vi har utredningens förslag på bordet. Låt mig bara få säga att socialdemokratin inte har som mål att avhända landet produktionsresurser utan att underlätta för i detta fall jordbruksnäringen att utnyttja dem bättre och för ändamål som mera svarar emot våra behov. Vi vill främja en jordbruksnäring som har framtiden för sig och som i mesta möjliga mån kan stå på egna ben. Jordbruket skall kunna påräkna samhällets stöd för en sådan utveckling.

Jag hoppas fortfarande, herr talman, på att vi skall kunna få en konstruktiv och saklig debatt om vår livsmedelspolitik – en fråga som verkligen angår alla samhällets medborgare.

Under detta anförande övertog tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 47 ARNE ANDERSSON i Ljung (m):

Herr talman! Det tillhör de allmänpolitiska debatternas både brist och förtjänst att de inlägg som görs kanske inte berör precis samma ämnesområde. Vi har i moderata samlingspartiet gjort den uppdelningen att jag håller mig till frågor som är närmare kopplade till den jordbrukspolitiska sektorn och att Ivar Virgin i ett senare inlägg behandlar de miljöpolitiska frågorna, som kanske närmare hade anknutit till det anförande som jordbruksministern höll aldeles nyss.

Den jordbrukspolitiska debatten har under den gångna sommaren getts näring från olika håll. Att en pågående jordbruksutredning, som dessutom generöst gett offentlighet åt expertmaterial under arbetets gång, har gett anledning till debatt, är närmast en självklarhet. Tyvärr har debatten ibland blivit felaktig då detta expertmaterial gjorts till livsmedelskommitténs ställningstaganden och för den skull förorsakat missförstånd. Detta är att beklaga men kan kanske inte undvikas. Livsmedelskommittén har sitt sista sammanträde om några dagar, och av naturliga skäl kan jag inte vare sig initiera eller delta i en debatt om de frågor som kommittén har att behandla.

Vi kommer att ge klart besked när vi hållit vårt justeringsssammanträde och då vi slutligen presenterar vår produkt.

Annat debattstimulans har också erbjudits. Jag tänker då i första hand på den under försommaren utkomna boken "Makten över maten", där några ekonomer har uttryckt sin uppfattning främst beträffande – eller i varje fall mest uppmärksammat – den svenska jordbruksprisregleringen. De lärde förespråkade ju som bekant ett slopande av jordbruksprisregleringen och en mera abrupt avveckling av livsmedelssubventionerna. Konsekvenserna av detta blir självfallet betydande.

Jag har ingalunda anledning att förmena författarna Bohlin, Meyersson eller Ståhl att ge uttryck för de uppfattningar som framförts i boken. Jag vill dock på ett par punkter bestämt anmäla en annan och kritisk mening.

För det första hade det från mina utgångspunkter varit en självklarhet att författarna om än aldrig så kort hade berört anledningen till att vi fortfarande har den nu 50-åriga jordbruksprisregleringen. Som argumentationen nu förts mot denna reglering kommer hela regleringssystemet närmast att framstå som ett fånigt påhitt som politiker av oengagemang eller rent av lättja inte kommit sig för med att avskaffa – något som ligger långt ifrån sanningen. Men det ligger ingen konflikt i att försvara den svenska jordbruksprisregleringen om man känner till motiven. Man kan samtidigt ha den uppfattningen att vi – i takt med att skyddet i våra umgängesländers jordbruk minskar – också deltar i en diskussion om en lämplig avreglering av svenskt jordbruk.

Herr talman! Med risk för att onödigt länge uppehålla mig vid denna bok, vill jag ändå på ytterligare en punkt kritisera den. Den presenterades mindre än ett halvår innan livsmedelskommittén skulle lämna sitt slutbetänkande. Debatten gagnas inte av sådana hypotetiska resonemang som finns i denna bok. Enligt min mening skulle långt större värde fästas vid inlägg av mera realpolitisk karaktär. Det kan rimligen inte ha föresvävat författarna att deras bok, som den presenterades och vid den tidpunkt den framfördes, skulle uppfattas som ett realistiskt inlägg i debatten om hur svensk jordbrukspolitik skall formuleras efter den 1 juli 1985.

Vår strävan till avreglering har på denna punkt kommit något i skuggan, men den skall för den skull absolut inte ifrågasättas utan är alltså en viktig del i moderata samlingspartiets arbete. På andra områden, såsom förvävs-
lagstiftningens och jordlagstiftningens områden i övrigt, har vi sannerligen inte satt ljuset under skäppan.

Moderata samlingspartiet har ett brett stöd för den ståndpunkt vi har fört fram här i riksdagen. Detta ges uttryck i motioner som har väckts till vår partistämma, som f. ö. hålls i detta hus nästa vecka. Utan att ha fått partistyrelsens tillstyrkan, kan jag ändå inte underlåta att nämna att förslag som kräver slopande av jordförvävslagen, avskaffande av lantbruksnämnderna m. m. finns i de jordbrukspolitiska motioner som vår stämman har att ta ställning till.

Jag nämner detta enbart därför att det då och då görs gällande att vi beträffande avreglering driver en politik av opportuna skäl som icke skulle gagna det svenska jordbruket. De motioner vi har att ta ställning till på vår

partistämman ger väldigt stöd för att riksdagsgruppen i sin strävan att modifiera dessa ståndpunkter sannerligen inte går för långt. Jag bedömer att vi är på rätt väg och har starkt stöd från svenskt jordbruk i dessa frågor.

Herr talman! Jag vill också ta upp ytterligare en fråga som under hösten har fått stor aktualitet, nämligen frågan om det framtida skördeskadeskyddet. Det är nu snart fem år sedan skördeskadeutredningen lämnade ett förslag till komplettering av det gamla – i och för sig ganska dåliga – områdesskyddet. Regeringarna har under denna tid haft olika sammansättning, men resultatet har för skördeskadeskyddets vidkommande blivit detsamma – ingenting har gjorts.

Det något paradoxala förhållandet denna höst har varit att enskilda företagare har tagit in mycket stora och goda skördar samtidigt som andra brukare har drabbats av mycket stora skördeförluster. Med den struktur som skördeskadorna har just i år, har vårt skördeskadeskydd inte mycket att erbjuda. Jag förutsätter nu att improvisationer också denna gång kommer att ge de värst drabbade möjligheter till ekonomisk överlevnad – men detta är i så fall inte skördeskadeskyddets förtjänst.

Jag hörde i en frågedebatt här i riksdagen för ett par dagar sedan, att den typ av improvisation som är nödvändig med det nuvarande dåliga skördeskadeskyddet också har övervägts av jordbruksministern vid detta tillfälle. Jag vill tacka för det. Den komplettering som har diskuterats är nödvändig, tills vi kommer fram till en bättre tingens ordning. Vi är helt överens på den punkten.

Något som på senare tid har varit synnerligen illavarslande, Svante Lundkvist, är den departementspromemoria som upprättades av en särskilt förordnad utredningsman. Denna promemoria innehöll som ett av sina mera uppmärksammade drag att utredaren inte uteslöt att staten – om jag får uttrycka mig så – skulle stjäla skördeskadeskyddets fonderade medel, i storleksordningen 600 milj. kr. Detta var sannerligen inget bra handtag till jordbruket utan en produkt mer utformad för att ge möjlighet för staten att kallt ta sin hand från skördeskadeskyddet. Redan vid utredningstillfället för några år sedan tog jag ställning för – det fanns skäl som talade härför – att staten trots allt även fortsättningsvis skulle vara huvudman för skyddet. Den frågan kan naturligtvis diskuteras, och så görs ju. Än mera viktigt än huvudmannaskapet är emellertid, inte som utredningsmannen föreslog, att fonderade medel tas ifrån skyddet, utan att skyddet – oavsett hur frågan om huvudmannaskapet löses – får den stari som det förtjänar. Det måste också ha den ekonomiska trygghet vid starten som de fonderade medlen onekligen utgör. Detta är för moderata samlingspartiets ställningstagande en utomordentligt viktig del.

Inom vårt parti anser vi fortfarande att det låne- och bidragssystem som skördeskadeutredningen framförde som ett komplement till områdesskyddet äger sådana företrädare att det kan stå på egna ben som ett självständigt system. Höstens situation ger väldigt uttryck för att detta är en viktig angelägenhet som trots en rad goda skördeår ändå måste få sin lösning med det snaraste. Jag hoppas att jordbruksministern känner trycket från svenskt

jordbruk så, att det faktiskt kommer någonting ut av detta. Svenskt jordbruk behöver denna del av skyddet.

Herr talman! Med hänvisning till den ärendeindelning som jag inledningsvis redogjorde för skall jag inte tala om de miljöpolitiska frågorna. Dock vill jag gärna helt kort nämna att den inledningsvis gjorda beskrivningen av socialdemokratins strävanden för att få en god miljö nästan gjorde att det framstod som om socialdemokratin ensam tidigt insåg att det moderna industrisamhället var en stor miljöfara och slogs för den uppfattningen. Jag utgår ifrån, Svante Lundkvist, att vi kan vara överens om att när vi en gång i tiden övergick från naturhushållningens samhälle, då såg man från många partiets sida nästan varje fabriksbyggnad och varje rykande skorsten som ett tecken på välstånd i Sverige. Och det innebar välstånd. Det gav pengar. Vi övergick från en annan typ av samhälle till ett industrisamhälle, och då innebar en rykande skorsten eller en fabriksanläggning där det tidigare inte legat någon anläggning tillgångar som gav sysselsättning och större möjligheter för befolkningen.

Dess värre insåg vi först långt senare – kanske alltför sent – att industrisamhällets intåg medfört negativa effekter. Det är dem vi nu diskuterar, och detta kommer Ivar Virgin säkert förnämligt att utveckla. Jag vill emellertid gärna ha gett denna bakgrund. Så som anslaget i jordbruksministerns anförande kom att utformas verkade det som om ni hela tiden – redan från den första rykande skorstenen – varit motståndare, tidigt insett och varnat för att det fanns en konflikt mellan dessa förhållanden och det välstånd som industrisamhället trots allt har gett svenska folket. Jag hoppas faktiskt att det inte var menat på det sättet.

Anf. 48 Andre vice talman ANDERS DAHLGREN (c):

Herr talman! Jag skall naturligtvis inte sitta som domare mellan Arne Andersson i Ljung och jordbruksministern. I rättvisans namn får emellertid sägas att nog upptäckte socialdemokraterna de här miljöproblemen tidigare än moderaterna. Det är alldeles uppenbart.

Låt mig, herr talman, med anledning av vad jordbruksministern sade om besvarandet av interpellationer säga följande. Det kunde för kammarens ledamöter möjligtvis framstå så, att interpellanterna inte varit villiga att ta emot svaren här i dag. Så är det förvisso inte. Att föra en interpellationsdebatt i dag stämmer bara så illa med debattreglerna som gäller för den allmänpolitiska debatten. I så fall skulle man på talarlistan i dag ha varit tvungen att föra upp sju centerpartister i följd, vilket andra partier kanske inte hade funnit populärt. Dessutom skulle interpellanterna ha fått nöja sig med två repliker. Det var inte med avsikten att man skulle få ta emot svaren under tidsnöd som interpellationerna framställdes. Vi tog upp saken i interpellationer för att vi skulle få diskutera den och ha god tid till vårt förfogande.

Jordbruksministerns allmänna beskrivning av miljöproblemen finns det ingenting att säga om. En nyhet är möjligtvis att jordbruksministern nu såvitt jag kan påminna mig för första gången säger att det ligger en utmaning i att

synkronisera ekonomi och miljö. Det har jag aldrig hört tidigare. Så lät det aldrig när jordbruksministern var i opposition och anklagade mig för att jag inte ville göra någonting. Då var det aldrig fråga om huruvida det fanns pengar. Det handlade alltid om en vilja. Jordbruksministern anklagade mig för ovilja. Jag är nu glad över att jordbruksministern har insett att det finns ekonomiska aspekter på denna fråga. Man kan också dra motsatta slutsatser av jordbruksministerns exempel om sysselsättningen och skyddet av de fjällnära skogarna. Man kan säga så här: Räddar man inte miljön finns det inga förutsättningar för en ekonomi.

Det här är kanske den stora frågan i dag, herr jordbruksminister. Jag lyssnade med intresse på vad jordbruksministern sade, och jag har ingenting att invända mot de tio punkterna som jordbruksministern räknade upp. De verkar bra.

Jag vill fråga var aktionsplanen för att förverkliga det här är. Jag vill vidare veta var tidsplanen för att sätta i gång jobbet finns. Det är väl bra att ha tio budord att leva efter, men det är ännu bättre om man lever upp till vad som står i dem. Jordbruksministern nämnde inget om det.

Försurningsfrågan har nått den punkt då det inte längre råder någon – i varje fall avgörande – oklarhet om vad som är orsaken. Det är förbränningen av fossila bränslen som orsakar utsläpp av svavel, och det handlar vidare om kväveoxider från egentligen all förbränning och särskilt den som äger rum i bilmotorer.

Vi vet tillräckligt mycket om luftföroreningarnas förödande verkan för att kunna ta krafttag mot utsläppen. Professor Svante Odén, som kan kallas för försurningens väckarklocka, gjorde redan i slutet av 1960-talet en förutsägelse om vad försurningen skulle leda till. Han varnade för döda sjöar, markskador, sämre tillväxt, död skog, hälsorisker, rostskador samt vittrande byggnadsmaterial och fornminnen. Han drog sina slutsatser från ett internationellt nätverk av stationer som registrerade nederbördens och luftens kemiska sammansättning. Han drog också slutsatser från ryska undersökningar om att även Östeuropa och östra Sovjetunionen skulle drabbas.

Nu kan vi se alla de skador som professor Odén förutspådde. Han hade bara fel på en punkt: Skogsdöden kom 100 år tidigare än vad han förutsåg. Felbedömningen berodde på att han trodde att marken först måste försuras för att skogen skall skadas.

Men marken har inte den primära betydelsen. I stället är det oxidanter i luftföroreningarna som bryter ned barrens klorofyll. Detta är på gott och ont. Skadorna kommer tidigare, men samtidigt kan reningsåtgärder ge snabbare resultat. Det gäller att ta vara på den tid vi har.

Nu varnar professor Odén ånyo. Han säger att det inom fem år kommer att finnas kemiska öknar med död skog – fläckvis i södra och mellersta Sverige. Situationen är betydligt mer allvarlig än vad man tidigare har trott. Den inventering av södra Sveriges skogar som nu görs visar på minst en fördubbling av skogsskadorna i Sverige.

Enligt de uppskattningar som gjorts i Västtyskland av skogsskadorna har man nu i hela förbundsrepubliken 50-procentiga skador. I Baden-Württem-

berg, som är den svårast skadade delstaten, är siffran 66 %. Det finns många oroande tecken i den tyska undersökningen, t. ex. att man funnit skador i mycket unga bestånd och på plantor. För Sveriges del är det också oroande att se att försurningsskadorna drar sig norrut. Skillnaden i omfattningen av skador mellan södra och norra Västtyskland har exempelvis minskat.

Nu gäller det, herr jordbruksminister, att göra någonting. Det är av oerhörd vikt att man internationellt inser nödvändigheten av att åtgärder snabbt vidtas. De kemiska öknar som finns i Östeuropa vittnar om att det krävs gemensamma krafttag. I Tjeckoslovakien finns det, har det sagts, 60 000 ha död skog och 150 000 ha skadad.

I länder med svagare ekonomi riskerar miljöfrågorna att hamna långt ner på den politiska prioriteringslistan – det har jordbruksministern själv framhållit här i dag – eftersom det finns ett samband mellan ekonomi och miljö. Jag anser att Sverige måste medverka till att få till stånd en internationell katastroffond – kalla det SONOX-fond eller vad ni vill, men jobba för att en sådan kommer till stånd – för att finansiera reningsåtgärder i de länder som har svaga ekonomier. Vi vet att det finns sådana länder – jag vill inte här peka ut dem – och vi vet att de ställer till stora miljöproblem.

Jag sade tidigare att Västtyskland ligger långt framme. När det gäller bilavgaserna vill man där ha en lagstiftning om en övergång till katalytisk rening senast år 1989. Detta relativa sena årtal beror naturligtvis på den gemensamma marknaden, EG. Sådana restriktioner har vi inte här i Sverige.

Thorbjörn Fälldin efterlyste i går uppgifter om när regeringen tänker framlägga ett förslag om blyfri bensin. Vi har sagt att det är inget som hindrar att det finns blyfri bensin tillgänglig i Sverige 1986. Men trots jordbruksministerns långa och välmenande anförande här i dag har det inte framkommit någonting om dels när regeringen tänker framlägga förslag om blyfri bensin, dels när vi får katalytisk eller motsvarande rening av bilavgaserna, dels när vi får skärpta bestämmelser för utsläpp från industrierna – det är ju inte bara fråga om kväveoxider.

Jag ställer dessa frågor därför att statsministern berörde detta i sin regeringsförklaring. Men nu har jordbruksministern inte sagt mer om det här än att man funderar. Det är väl bra att man funderar, men fundera inte för länge – då rinner tiden ifrån oss allesammans!

Jag måste beklaga att den svenska regeringen är så inaktiv när det gäller arbetet med försurningen. Jag beklagar att jordbruksministern inte finner tiden mogen att under hösten föreslå riksdagen åtgärder vare sig på den nationella eller på den internationella sidan. Det vore en fruktansvärd historia om den situation som i dag råder i Västtysklands skogar om några år skulle råda i Sverige.

Jag träffade på min resa i Tyskland tyska skogsmän som vistas i Sverige både sommar och höst. Efter att ha vistats i Småland i fyra veckor i sommar sade de med stor bestämdhet: Det vi ser i Småland i dag, det såg vi i Västtyskland för tre år sedan. Om tre år kommer ni själva i Småland att se dessa resultat. Det är ganska förskräckligt, herr jordbruksminister, om vi då fortfarande sitter här med armarna i kors. Visserligen agerar jordbruksminis-

tern och regeringen litet på det internationella planet, men i övrigt kommer man inte med några bestämda förslag.

Kanske har vi ännu tid att rädda vår miljö, men klockan är mycket slagen. Miljöfrågorna måste på nytt bli centrala i den politiska debatten. Det är nu mycket bråttom. Jag och centern har för länge sedan räckt ut handen till jordbruksministern och sagt att vi ställer upp i denna fråga, eftersom den är så stor och så viktig både nationellt och internationellt att det behövs ett samarbete. Men vi i centerpartiet kan naturligtvis inte vänta hur länge som helst på åtgärder från jordbruksministern och regeringen. Vill ni ha ett samförstånd och samarbete, måste ni också agera med, om inte annat så åtminstone acceptera de förslag som vi har framlagt i motioner och på andra sätt.

Jordbruksministrernas angrepp från denna talarstol på vår ledamot i livsmedelskommittén var anmärkningsvärt. Såvitt jag vet är alla expertkommittéers arbete offentligt. Expertkommittéerna har ju tryckt omfattande promemorior och redovisat sina resultat kontinuerligt under den tid som livsmedelskommittén har arbetat.

Av dessa expertkommittéers promemorior kan man dra slutsatser. Det är inte svårt. Det var inte heller svårt att dra slutsatser om vad utredningen skulle resultera i, när Svante Lundkvist hade skrivit direktiven till utredningen. Det var ännu lättare att dra slutsatser om utredningens resultat, när man hörde Stig Malm i Lund tala om terapibönder. Slutsatsen blir helt uppenbar, när samme LO-ordförande för någon månad sedan i Jämtland uppmanade de jämtländska bönderna att sluta odla sin jord och i stället röja vandringsleder åt utländska och svenska turister. Förvånar det då herr jordbruksministern att vi är oroliga över vad som håller på att ske?

I varje fall under sin tid i opposition förklarade jordbruksministern att det är viktigt att föra en jordbrukspolitik som omfattas med förtroende av både konsumenter och producenter. Tror verkligen jordbruksministern att det som nu håller på att ske efter alla era uttalanden och utspel innebär en jordbrukspolitik, som omfattas med förtroende av både konsumenter och producenter, när den leder till att stora delar av vårt land slås ut och äventyrar vår försörjning i en avspärrningssituation?

Anf. 49 ARNE ANDERSSON i Ljung (m) replik:

Herr talman! Jag vill med anledning av den senaste delen av andre vice talmannens anförande nyss säga att jag inledningsvis deklarerade att någon debatt om vad som förekommer i livsmedelskommittén rimligen inte kan äga rum här. Därför förvånar det mig att f. d. jordbruksministern ändå berör den saken. Så initierad som Anders Dahlgren ändå är, trodde jag att i varje fall han kunde hålla isär vad som är expertgruppernas synpunkter och vad som är kommitténs ställningstagande. Då hade det inte varit nödvändigt med den här typen av slängar.

Det förekom slängar också inledningsvis, där Anders Dahlgren fann skäl att recensera vem som är duktigast i miljödebatten, moderater eller socialdemokrater. Det var väl betecknande att han inte sade ett ord om centerns duktighet i detta avsnitt.

Vad gäller recensioner av den typen kanske vi kan tacka för hjälpen, men vi uppskattar dem precis till det värde som de har – ingenting.

Anf. 50 Andre vice talman ANDERS DAHLGREN (c) replik:

Herr talman! Såvitt jag kommer ihåg och enligt vad som framgår av mitt manus nämnde jag inte moderaterna i mitt anförande. Jag gjorde inte det, för jag har fattat av Arne Anderssons i Ljung inledningsanförande att den moderata jordbrukspolitiken får vi diskutera när det finns en sådan.

Om jag fattade herr Andersson i Ljung rätt, kommer moderaterna att diskutera den på sin stämma i nästa vecka. Det finns väl då anledning att återkomma i ett senare skede.

Anf. 51 ARNE ANDERSSON i Ljung (m) replik:

Herr talman! Kammarrens protokoll är kanske inte tillgängligt i eftermiddag, men i morgon förmiddag kan vi finna att det mera värtaligt skildrar vad Anders Dahlgren sade inledningsvis än vad möjligen manuskriptet berättar om.

Jag tackar inte för den jämförelse Anders Dahlgren gjorde, för den hade ingenting med centerns miljöengagemang att göra, utan det var en eftersläng som jag inte tycker hör hemma i sammanhanget.

Anf. 52 Andre vice talman ANDERS DAHLGREN (c) replik:

Herr talman! Det är alldeles riktigt att jag började med att betygsätta moderaternas miljöpolitik. Men det var inte detsamma som deras jordbrukspolitik, eftersom den sistnämnda ännu inte fanns, enligt herr Andersson i Ljung.

Anf. 53 Jordbruksminister SVANTE LUNDKVIST:

Herr talman! Jag hade ursprungligen planerat att avvakta inläggen från de övriga partiernas företrädare innan jag gick upp i debatten igen, men jag tyckte att det som framfördes av andre vice talmannen blev så pass kraftigt att jag omedelbart måste replikera.

Anders Dahlgren påstod att jag har angripit den centerpartistiska ledamoten i livsmedelskommittén. Jag skall be att få läsa upp för Anders Dahlgren vad jag sade, så att vi på den punkten är klara med varandra. Jag tar det direkt ur mitt anförande:

”När jag läser vad som sägs och skrivs i första hand från centerpartistisk sida om det arbete som pågår och om hur man innan utredningen lagt fram sina förslag redovisar socialdemokratiska ståndpunkter som inte föreligger, förstår jag att här är andra intressen ute och går än omsorgen om jordbruksnäringen och möjligheterna till en livsmedelspolitik som kan mötas med förtroende av både producenter och konsumenter.”

Vad jag sade var ungefär det som också var naturligt att säga efter Anders Dahlgrens inlägg, för han upprepar påståendet att experternas rapporter är uttryck för socialdemokratiska ståndpunkter. Utredningens ledamöter har inte intagit de ståndpunkter som man mycket tidigt ville pådävla socialdemokratin.

Skall vi få en saklig debatt i de här frågorna, bör man ändå vänta med att diskutera vad som är de socialdemokratiska ståndpunkterna till dess de föreligger. När utredningen har redovisat resultatet av sitt arbete, är det dags för Anders Dahlgren att angripa de socialdemokratiska ståndpunkterna.

När det sedan gäller miljöpolitiken talade Anders Dahlgren om passivitet i det internationella samarbetet, om vi börjar med det. Det föreföll mig som om Anders Dahlgren inte har lyssnat. Det är märkligt. Jag har nu deltagit i åtskilliga överläggningar på ministernivå på det internationella planet, konferenser och i seminarier samt haft bilaterala kontakter under de år som gått. Jag skall i all blygsamhet säga att vid den konferens vi hade i Ottawa – där vi fick uppslutning av de tio första länderna bakom det nordiska förslaget som den socialdemokratiska regeringen tagit initiativet till – inledde man med att rikta ett tack till den svenska regeringen för den aktivitet den utvecklat i dessa frågor.

Det är på något sätt genant att det man vet på internationell nivå om den svenska regeringens politik känner inte den svenska centern till. Endera beror det på okunnighet, eller också på illvilja – jag utgår ifrån att det beror på okunnighet.

Det beklämmande är, Anders Dahlgren, att om man försöker skapa en föreställning på grundval av ovederhäftiga påståenden om den socialdemokratiska regeringens inaktivitet, kan omvärlden så småningom få den uppfattningen att det arbete vi lägger ner i internationella sammanhang inte är trovärdigt och ingenting att bry sig om, eftersom de partier som står regeringen närmare, dvs. på nationell nivå, säger att detta inte betyder någonting, detta menar inte den svenska regeringen.

Jag har den inställningen för min del att vi är ense om tagen och vet vad det internationella samarbetet betyder. Detta har också Anders Dahlgren betygat. Då är det utomordentligt angeläget att man inte på ett ovederhäftigt sätt nedvärderar de ansträngningar som den svenska regeringen gör och som man ändå kan säga har lett till framgång på det internationella planet.

Vad avser regeringen att göra nationellt? Varför denna inaktivitet? Varför får man ingen tidsplan och var finns aktionsplanen?

Jag har sett saken så, att det var regeringens uppgift att samordna de insatser som kan göras omedelbart här i Sverige på de områden som berörs. Vi behöver inte utreda, för vi vet så mycket och har goda möjligheter. Ta samman de resurser vi har och skaffa fram en aktionsplan!

Den aktionsplan som utarbetats under naturvårdsverkets ledning och i samråd med övriga berörda verk har nu varit på remiss. Remisstiden utgår i början av november. Det är en naturlig hantering, som också Anders Dahlgren känner till. Hela materialet kommer att föreligga till stöd för regeringens åtgärdsprogram och till stöd för de olika politiska partierna, i den mån de vill ha en annan uppfattning än regeringen om vad som skall ske i detta sammanhang.

När denna aktionsplan är remissbehandlad ger den oss möjlighet att lägga fram det åtgärdsprogram vi anser vara en absolut nödvändighet att förelägga detta riksmöte.

Vi är alltså inte inaktiva och vi fördröjer inte åtgärderna, utan vi arbetar för att så snabbt som möjligt få resultat.

Jag började mitt inlägg med att säga att jag hoppas att eftersom vi har en gemensam syn på farorna skall vi nu verkligen kunna få en samverkan omkring behovet av åtgärder. Vi bör kunna ställa upp för Sverige på den internationella nivån och gemensamt här hemma för att ta de krafttag som behövs.

Jag tror fortfarande att svenska folket värdesätter om vi kan samverka i en fråga där det inte föreligger några motsättningar i uppfattningarna. Jag har på den internationella nivån jobbat för att vi skulle få en samverkan över blockgränserna mellan öst och väst, och vi har fått denna samverkan. Den är nödvändig för att lösa dessa problem internationellt. Kan vi få öst och väst att på detta sätt samverka över blockgränserna, skulle det förvåna mig om vi inte skulle kunna få en samverkan över de blockgränser vi har i den svenska politiken. Det kommer att vara mitt mål. Anders Dahlgren och företrädarna för övriga partier kommer att ha tillgång till det underlag vi gemensamt behöver för att kunna lägga fram ett kraftfullt åtgärdsprogram i kampen mot försurningen. Får jag sluta med att säga till Arne Andersson i Ljung att han missförstod mig om han fattade det så att socialdemokratin redan från början skulle ha varit tveksam till industrialiseringen. Jag sade tvärtom i mitt anförande att industrialiseringen har varit en av förutsättningarna för att vi skulle kunna lyfta människor ur nöd och fattigdom. Men vi konstaterar att den också har haft en annan sida. Det är därför vi inför den fortsatta utvecklingen har att arbeta med uppgiften att förena ekonomi och ekologi. Vi måste ha en helhetssyn på samhällsutvecklingen för att kunna garantera att vi i fortsättningen inte handskas så med våra naturresurser att vi den vägen på lång sikt förbrukar våra möjligheter till ett värdigt liv.

Anf. 54 Andre vice talman ANDERS DAHLGREN (c) replik:

Herr talman! Någon har sagt att den som funderar för mycket på nästa steg kan bli stående på ett ben för resten av livet. Det ödet vill jag inte skall drabba jordbruksministern eller regeringen i övrigt!

Det finns vissa skillnader mellan regeringens agerande och det sätt på vilket man angriper försurningsfrågan i andra länder, t. ex. Västtyskland. Man var inte särskilt miljömedveten där så sent som för tre år sedan. Men när västtyskarna upptäckte skadorna blev de kolossalt medvetna, och på bara några år har man lyckats ta till sig problemen. Man har satsat mycket stora forsknings- och undersökningsresurser, och man har lyckats få fram förslag till många radikala åtgärder, som syftar till att minska orsakerna till försurningen.

Jag anser att det är viktigt att hela tiden bedriva aktiviteter, att inte stanna upp i arbetet!

Allmänheten i Sverige har nog klart för sig att jordbruksministern har sagt till generaldirektörerna att ta fram en rapport om hur man skulle bära sig åt för att klara dessa problem – en rapport som sedan i själva verket blev ett meddelande från en ansvarig handläggare inom naturvårdsverket. Men arbetet behöver inte vara dåligt för det.

Men ännu i denna stund kan inte jordbruksministern – den som i regeringen har ansvar för miljöfrågorna – tala om huruvida det kommer en proposition, när den i så fall kommer och vad den skall innehålla, om man tänker ta upp frågorna om blyfri bensin, om katalytisk rening eller motsvarande eller om man kommer att gå längre i kraven på renare utsläpp.

Det är detta vi måste få veta! Hela tiden måste jag driva jordbruksministern framför mig, och jag får inget svar. Kan vi inte få det svaret nu: Kommer regeringen att lägga fram ett förslag och när sker det i så fall?

Anf. 55 Jordbruksminister SVANTE LUNDKVIST:

Herr talman! Det här börjar närmast bli litet beklämmande. Jag sade nyss att det kommer att läggas fram en proposition under detta riksmöte. Jag frågade också andre vice talmannen, som också har varit jordbruksminister, om det är en särskilt ovanlig ordning att vi remissbehandlar den aktionsplan som verken i fråga gemensamt har arbetat fram. Är det inte tvärtom naturligt att vi ser till att verkligen ha ett gott underlag när vi skall lägga fram förslag till åtgärdsprogram?

Jag upplever det närmast så att centerpartiets problem tycks vara att man inte tycker riktigt bra om att partiet inte får vara ensamt om dessa frågor. Det tycks vara problemet. Jag har hela tiden föreställt mig att vi skulle känna en gemensam glädje i att vi vet att vi här har ett område där vi kan sätta in våra krafter därför att vi är lika angelägna om att lösa problemet.

Jag är förvånad över att Anders Dahlgren varken har lyssnat eller läst utan bara kör vidare på linjen: Här händer ingenting. Här görs ingenting. Han nedvärderar hela det jobb vi försöker uträtta. Jag kan inte finna någon annan förklaring än att det är ett uttryck för någon sorts oro för att inte centern får vara ensam om dessa frågor.

Jag har sagt många gånger förr att det blir en närmast barnslig diskussion i en debatt av den här karaktären.

Kan inte Anders Dahlgren vara karl för sin hatt och göra vissa medgivanden? Låt mig säga att jag under min oppositionstid visst jagade Anders Dahlgren för att få fart på honom i dessa frågor. Jag skall medge att Anders Dahlgren under det sista året i regeringen gjorde en bra insats.

Jag vill också säga till Anders Dahlgren att han gärna får jaga mig med blåslampa om han så önskar. Jag skall inte bli lika irriterad som Anders Dahlgren var på mig när jag förde motsvarande debatt med honom. Men var vederhäftig! Det är av gemensamt intresse för oss att inte nedvärdera Sveriges aktivitet på den här punkten så att vi inte blir trovärdiga inför omvärlden.

Det är det gemensamma ansvaret vi har att ta, Anders Dahlgren. Sluta med de ovederhäftiga påståendena. Ställ upp på den gemensamma målsättning vi har. Låt oss slå fast: Här har vi en uppgift som vi kan lösa i samarbete.

Anf. 56 Andre vice talman ANDERS DAHLGREN (c) replik:

Herr talman! Jag är naturligtvis ledsen om jordbruksministern uppfattar mig som ovederhäftig och anser att jag har sagt ovederhäftiga saker.

Vad jag har talat om är rädslan för vad som sker med vår miljö och skogen som dör. Jag kan försäkra jordbruksministern att jag upplevde ett närmast isande dramatiskt budskap i Västtyskland när en liten skogsbonde ställde sig upp och berättade vad som hände i hans skog. Han uttryckte sig så här: Den skog som min farfar och min far planterade är nu död. – Förstår jordbruksministern vad det ligger i ett sådant budskap, vad som kan hända i Sverige för den enskilda ekonomin och för Sveriges nationalekonomi?

Jag tycker naturligtvis att det är bra att ni remissbehandlar utredningsförslag. Det är inte alltid ni gör det. I höstas var det så bråttom att ni inte hann remittera en del av livsmedelskommitténs förslag, utan ni skrev hastigt en proposition som förelades riksdagen. Jag vill dock inte dra några paralleller här. Det var ingen bra åtgärd som då vidtogs, och det är bra att ni remissbehandlar de förslag som nu finns.

Vi vill naturligtvis inte vara ensamma om den här kampen. Det skulle vara helt förödande om vi i centerpartiet skulle vara det. Jag har sträckt ut bägge händerna och sagt: Vi skall jobba gemensamt för att åstadkomma resultat, men då måste det naturligtvis hända något. Det här är ingenting som någon skall ta på entreprenad, eftersom det är en stor och dramatisk fråga. Jag förlitar mig på vad den miljöansvarige i regeringen nu har sagt, nämligen att det kommer att framläggas ett förslag till riksdagen. Vi får titta på det.

Men det finns en mängd åtgärder, jordbruksministern, som man kan vidta utan att gå till riksdagen. Jag avser hela det tröttsamma jobbet på det internationella planet. Jag är väl medveten om hur svårt det är, men det krävs ett oupphörligt agerande från svensk sida, bl. a. från jordbruksministern, för att övertyga de andra länderna om att de måste vidta åtgärder. Även om vi minskar våra utsläpp till noll, får vi en stor del av utsläppen från andra länder – f. n. utgör de 80 % av utsläppen i vårt land. Så länge vi har dessa utsläpp kan vi inte skydda vår skog.

Anf. 57 Jordbruksminister SVANTE LUNDKVIST:

Herr talman! Jag får närmast intryck av att Anders Dahlgren inte tror att jag har varit i Västtyskland och sett vad som sker där. Det har jag varit, och jag har haft åtskilliga kontakter med dem som arbetar med de här frågorna.

När det gäller de internationella kontakterna skall jag inte trötta kammarens ledamöter med att räkna upp vilka som har förekommit under detta år, men jag kan säga att det har varit intensiva kontakter. Jag tycker inte att resultatet – att 20 länder i Europa ansluter sig till det nordiska programmet som den socialdemokratiska regeringen initierade – är något dåligt uttryck för den aktivitet som har bedrivits. Jag måste säga att just detta faktum ger mig, till skillnad mot förr, hopp om att vi nu verkligen ute i Europa skall få stöd för det som länge har varit de svenska strävandena. Vi är ju båda ense om att det har varit svårt att tränga igenom på internationell nivå när det gäller dessa frågor. Naturligtvis är det skogstillståndet i Västtyskland som har varit en drivande kraft. Var inte orolig, andre vice talman, för att Sverige på något sätt skulle ligga efter Västtyskland när det gäller aktivitet. Vi har sett det som vår uppgift att inte isolera oss i denna kamp utan för att få

genomslagskraft arbeta för att Sverige gemensamt med de länder som vill gå fram snabbt tar itu med de här problemen. Det är så vi har lagt upp vårt arbete.

Anf. 58 LARS ERNESTAM (fp):

Herr talman! Vi har talat om skogsdöden i dag. Bilderna i våra tidningar från Västtyskland och andra länder i Europa ställer oss ju inför frågan: Vem kan tänka sig ett Sverige utan skog? Tanken är så svindlande, så förskräckande och så oroande att skogsdöden och luftföroreningarna har blivit en fråga som just nu är påtagligare, och griper tag i oss mera handfast, än någon annan fråga. Får man dessutom på en bild se en äldre aktad politiker, omgiven av sjuka granar, blir man naturligtvis ännu mer intresserad.

Det utmärkande för debatten om skogsdöden är att det nu gäller att bevara en av våra främsta naturtillgångar. Den växande skogen som kan avverkas och förädlas är en av grundpelarna för vår ekonomi och sysselsättning. För folkpartiet är grundinställningen klar: Vi måste på allt sätt motverka luftföroreningarna och vidta åtgärder mot de skador som uppstått och med tanke på dem som kan komma att uppstå. Det behövs forskning och åtgärder för att begränsa utsläppen, och det behövs internationella insatser. Forskningen har hittills ibland givit oklara indikationer, men vi måste också agera med anledning av indicier och misstankar. Annars kan det bli för sent.

Det föreslås i naturvårdsverkets rapport, som enligt jordbruksministern kommer att lämnas i form av en proposition, ökade insatser för inventering. Det är bra, men jag vill uttrycka besvikelse över att riksdagen inte ställde sig bakom vårt yrkande om 10 milj. kr. mer till inventeringsarbete när det gäller årets budget – detta i ett läge då forskarna så klart dokumenterat att inventeringsanslagen just nu är otillräckliga. Folkpartiet menar att det var fel att i årets statsbudget ta in mer i försurningsavgift än vad som redovisades för åtgärder mot försurningen. Tillsammans med vpk var folkpartiet ensamt om detta krav. Jag tycker att de som i dag säger sig vara bäst på detta område – varifrån uttalandena än kommer – borde ha kunnat ställa sig bakom kravet. Då hade det ändå funnits ytterligare 10 milj. kr. för inventeringsarbete. Det är viktigt att vi får en skärpning av bestämmelserna beträffande bilavgaser – även när det gäller dieslbilar – och förbränning av olika bränslen. Tidsmarginalerna får vi diskutera när propositionen läggs fram. Jag delar uppfattningen att det är angeläget att en tidsplan redovisas. Det finns kanske anledning att på vissa områden gå snabbare fram än vad som föreslås i naturvårdsverkets rapport. Det internationella arbetet behöver intensifieras, och om detta har det hittills talats mycket i dagens debatt. Men jag vill också framhålla att det är mycket viktigt att vi också på allvar diskuterar jordbrukets och skogsbrukets egen delaktighet i försurningsprocessen. Trots att så mycket av föroreningarna kommer från andra länder har våra egna utsläpp den största betydelsen totalt sett.

Försurningen av luftföroreningarna står nu i centrum i miljödebatten. Det är naturligt, men det är mycket viktigt att miljödebatten inte blir ett enfrågeproblem. Ibland kan man göra den reflexionen att den i och för sig

mycket angelägna debatten om tidigare viktiga miljöfrågor har gjort att andra miljöproblem har fått stå tillbaka. Kanske hade vi i dag haft en bättre framförhållning, om vi samtidigt hade diskuterat också andra miljöfrågor. Detta är ingen kritik mot den tidigare debatten utan bara en reflexion att vi nu samtidigt som vi sätter in alla krafter i kampen mot försurningen också måste bevaka andra miljöproblem. Jag vill ta upp några problem härvidlag.

Utsläppen av olika tungmetaller som bly, kadmium och kvicksilver är betydande. En fråga som har diskuterats många gånger i riksdagen, men som ännu inte har funnit sin lösning, gäller insamling av batterier som innehåller kvicksilver och kadmium. Genom förbränning av hushållssopor tillförs atmosfären betydande kvantiteter av dessa metaller. Jag vill fråga jordbruksministern när vi kan vänta det försenade förslaget till riksdagen om hur denna insamling skall gå till. För folkpartiet är detta en mycket angelägen fråga som måste lösas. Förbränningen av hushållssopor har dessutom visat sig medföra andra miljörisiker. För folkpartiet är det också angeläget att även sophanteringen får en säker lösning. Detta gäller också avfallsfrågorna i stort. I försurningssammanhanget har också avfallet från gruvindustrin tagits upp. Det finns dessutom ett stort antal gamla soptippar och avfallsplatser som kan orsaka läckage av tungmetaller. Dessa skadehärdar måste lokaliseras och bli föremål för åtgärder.

Jag vill också nämna en frågeställning som i dagarna har aktualiserats, nämligen detta att kommunala reningsverk använder bristfälliga fällningskemikalier. Jag har ställt en fråga till jordbruksministern om detta och skall inte nu gå djupare in på saken. Naturligvis är det mycket allvarligt att tungmetaller på detta sätt kommer ut i naturen bakvägen, dvs. genom användning av rötslam i jordbruket.

Jag har för folkpartiets räkning i kemikommisionen ställt mig bakom de målsättningar som redovisas där. I detta sammanhang vill jag bara beklaga att utredningen är ofullständig och saknar ekonomisk analys. Det är ju när man kan överblicka kostnadsläget som man kan se var de knappa resurserna bör sättas in. Jag hyser förhoppningen att jordbruksministern efter remissomgången föranstaltar om de kompletteringar som är nödvändiga för att utredningsförslaget skall kunna föreläggas riksdagen. Grundinställningen, att vi skall ha en säker hantering av kemikalierna beträffande både arbetsmiljö och yttre miljö, accepteras självfallet av folkpartiet med tanke på partiets traditionella inställning. Jag vill bara läsa in i riksdagens protokoll att det i år är hundra år sedan riksdagen på förslag av Sven Adolf Hedin fattade de första besluten på arbetsmiljöområdet.

Blyfri bensin kan diskuteras i försurningssammanhang. Miljontals bilar kan ju redan nu köras med blyfri bensin. Detta alternativ bör finnas om något år, oavsett när beslutet om katalysatorrening skall genomföras. Om vi i detta sammahang skall använda etanol från jordbruket eller någonting annat bör diskuteras. Det viktiga är att vi får blyfri bensin. Det får inte endast bli diskussion om hur man skall disponera jordbrukets överskottsprodukter.

Det är tillfredsställande att jordbruksministern i en proposition har redovisat förslag till ändringar i miljöskyddslagen i syfte att minska skade-

verkningar vid övergödning i jordbruket. Vi kan inte begära att endast kommuner och industriföretag skall ta miljöhänsyn. En konsekvent miljöpolitik måste innebära att hänsyn tas inom alla näringar, även inom jordbruket.

Vad vi från folkpartiet i vår motion kritiserar i detta sammanhang är att jordbruksministern inte, såsom bestämts av riksdagen, redovisar förslag till stödåtgärder, forskning, ökad rådgivning och miljöförbättrande åtgärder. Denna fråga diskuteras f. n. i jordbruksutskottet, och jag vill därför nu inte ytterligare gå in på denna. Vi får återkomma till den.

Herr talman! Att behålla och bevara vårt naturarv är grunden för en heltäckande miljöpolitik. Trots det är det inom naturvärden som de största resursbristerna finns och som de största hoten föreligger.

För folkpartiet är det självklart att vi måste spara de fyra återstående utbyggda älvarna för kommande generationer. Där är hotet överhängande. För folkpartiet är det lika självklart att vi måste bevara våra fjällskogar. Naturvårdsverkets ställningstagande är ett minimikrav. Min fråga till jordbruksministern är: Kan vi lita på att jordbruksministern ställer sig bakom naturvårdsverkets synpunkter när det gäller de tre områden som man tvistar om?

För folkpartiet är det också oundgängligen nödvändigt att arbetet med tillskapande av nya nationalparker inte avstannar. Är socialdemokraterna beredda att ta fram de resurser som erfordras för detta?

Jag hade i tisdags en diskussion med jordbruksministern om de s. k. 5:3-skogarna och det akuta utrotningshot som olika djur och växtarter står inför. Sverige har ratificerat Bernkonventionen och därvid påtagit sig förpliktelser att skydda växter och djur. Nu föreligger ett hot avseende dessa, och det framgår klart att nuvarande hänsynsregler för naturvärden inte är tillräckliga för att säkra arternas fortbestånd. Här måste det enligt folkpartiet vidtas åtgärder i form av både lagstiftning och anslag till flora- och faunavård.

Naturvärden har kanske alltid fått nålpenningar i förhållande till de resurser som satsas på andra områden. Jag vill dock, även om jordbruksministern kanske finner mitt yttrande vara något hårt, säga att de två socialdemokratiska regeringsåren varit något av förlorade år när det gäller ekonomiska resurser för naturvård. Vi har inte rätt att förbruka alla våra utbyggda älvar och orörda fjällskogar. Vi har inte rätt att låta vårt skogsbruk bedrivas på ett sådant sätt att en rad växter och djur försvinner från vår flora och fauna. Naturvärden måste få ekonomiska resurser så att skyddsåtgärder kan vidtas i de mest akuta avseendena.

Anf. 59 JOHN ANDERSSON (vpk):

Herr talman! Nedsmutsningen av miljön och allt vad den för med sig skakar grundvalarna för vår kulturs existens, och frågan om människor, djur och växter har någon framtid är ytterst beroende av vårt handlande nu – vilka beslut som fattas och vilka åtgärder som vidtas.

Det problem som den senaste tiden beskrivits i så många drastiska ordalag är försurningen av mark och vatten samt skogsdöden. Detta har man länge haft kännedom om, men det är på senare tid som problemets vidd och

omfattning blivit allt klarare. Men trots att det praktiskt taget dagligen kommer rapporter om försurningsskador, får man ändå ofta höra att mycket kring försurningsproblematiken är höljt i dunkel och att mera forskning måste till. Självklart behövs också mera forskning. Men så mycket vet vi ändå att det är föroreningar och utsläpp från olika pågående verksamheter som är orsaken till det problem som i dag kan betraktas som vårt största. Vi kan alltså redan nu vidta olika åtgärder, för faran med att vänta på olika forskningsresultat är att det kan vara för sent att vidta åtgärder när dessa resultat kommer.

Herr talman! Jag kommer i det följande att beröra några avsnitt i den pågående miljöförstöringen och i anslutning till dessa ställa några frågor till jordbruksministern.

Försurningsproblemet har omfattande internationella aspekter. En stor del av det sura nedfallet över vårt land kommer utifrån, och här måste det till internationella överenskommelser. En hel del är gjort i den vägen, det skall inte förnekas, men enligt vår mening måste nya grepp tas för att påskynda utvecklingen internationellt. Vi anser att initiativ nu bör tas till en ny internationell konferens, där man även bör aktualisera ett åtgärdsprogram för hela Europa. I ett sådant åtgärdsprogram skulle en internationell miljöavgift kunna diskuteras, vilken skulle kunna användas till åtgärder för att minska utsläppen.

De är bra att Anders Dahlgren nu tycks vara överens med oss om detta. Vi fick nämligen vara ensamma när vi i våras röstade för det här förslaget. Vi skrev i vår motion bl. a. att svenska försurningsexperter vid den internationella konferensen i Stockholm 1982 hävdade att 40 miljarder kronor skulle räcka för en så omfattande satsning på avsvavling av bränslen och rökgaser att utsläppen i Europa skulle halveras på tio år. Man ansåg att den summan skulle uppnås t. ex. genom en höjning av energikostnaderna i Europa med 3%. Jag tackar för att vi får ytterligare stöd för den här synpunkten.

Enligt de rapporter som nu kommer från övriga Europa förvärras skadorna på skogen mycket snabbt. Detta måste ju rimligen innebära att möjligheterna till att uppnå internationella överenskommelser och åtgärder ökar. Min första fråga till jordbruksministern blir därför: Är jordbruksministern beredd att ta initiativ till en sådan konferens?

Den 9 april i år hade jag och tre andra vpk-ledamöter en frågedebatt med jordbruksministern om luftföroreningarna från industri- och värmeanläggningarna. Vi hade i våra frågor efterlyst åtgärder för skärpta krav på de befintliga anläggningarna. I den debatten framhöll jag att miljökraven naturligtvis inte skall vara avhängiga av företagens lönsamhet – här måste självfallet andra kriterier gälla – men när företagen redovisar mycket stora vinster så tycker man ändå att de kunde visa större beredvillighet att acceptera kostnader för en bättre reningsteknik. Jordbruksministern delade min uppfattning då, jag hoppas att detta gäller fortfarande. Jordbruksministern aviserade också då ett nytt samlat åtgärdsprogram, vilket också skulle rikta sig mot de befintliga anläggningarna. Min andra fråga till jordbruksministern blir då:

Kan jordbruksministern tänka sig att i detta åtgärdsprogram vidta riktade åtgärder mot t. ex. de ca 100 värsta utsläppskällorna, dvs. de som släpper ut över 400 ton svaveldioxid per år? Kan jordbruksministern också tänka sig att de 15 värsta, alltså de som släpper ut 2 000 ton per eller mer, skall ges förtur och att dessa skall börja åtgärdas redan nästa år?

Nu är det inte enbart svavelutsläppen som förorsakar försurning och skogsdöd. Senare års forskning har visat kväveoxidernas stora roll i sammanhanget. Trafiken svarar för ca 60 % av kväveoxidutsläppen och för ca 10 % av svavelutsläppen.

Vi har under många år diskuterat frågan om bilavgasernas rening och införandet av blyfri bensin. Från regeringshåll har sagts att vi skall försöka harmonisera våra åtgärder på detta område med övriga länder i Europa. Detta kan i och för sig vara positivt, om man på detta sätt påskyndar utvecklingen. Men nu senarelägger t. ex. Västtyskland tidpunkten för de nya kraven till 1989. Den kan väl, Anders Dahlgren, inte innebära något bevis på miljömedvetenhet när man där först beslutar om en tidpunkt och sedan skjuter fram den, trots de omfattande skador som Västtyskland har. Innebär nu detta att även vi skall skjuta på åtgärderna? Om harmoniseringen får sådana konsekvenser att vi skall dröja med införandet av blyfri bensin och avgasrening, ja, då är det inte positivt. Hur ser jordbruksministern på risken att Sverige genom detta, även "harmoniserar" skogsskadorna med Västtyskland? Är jordbruksministern nu beredd att vidta skyndsamma åtgärder för att blyfri bensin och katalytisk avgasrening införs redan från den 1 januari 1986?

Nu förhåller det sig också på det sättet att det är den tunga trafiken, och då främst lastbilarna, som svarar för stora delar av såväl kväveoxid- som svavelutsläpp. Även om man nu åtgärdar utsläppen från personbilar återstår då att åtgärda kväveutsläppen från den tunga trafiken. Utsläppen från en enda tung lastbil per kilometer är 10–15 gånger större än för en personbil. Det finns inte heller möjligheter att på något avgörande sätt minska kväveoxidutsläppen från denna tunga trafik genom avgasrening.

I det läget uppkommer den naturliga frågan om möjligheterna att flytta över en större del av transportarbetet på trafikmedel som i mindre omfattning förorenar miljön – jag tänker då främst på järnvägarna. Om man omdisponerar de långväga godstransporter till spårbunden trafik, skulle utsläppen av svavel och kväve minska kraftigt. Det skulle för resten också innebära andra samhällliga vinster i form av mindre vägslitage och färre olyckor.

Hur ser jordbruksministern på frågan om att överföra de långväga transporter från lastbil till järnväg? Är jordbruksministern beredd att ta ett initiativ även i denna fråga?

Herr talman! Jag har här tagit upp några frågeställningar när det gäller försurningen och hotet mot vår miljö, men tyvärr finns det otaliga problem utöver dem jag här berört. En av följderna av det sura regnet över marken är att depåer av metaller sätts i omlopp. Det innebär att vårt grundvatten och därmed vårt dricksvatten drabbas. Det innebär att allt flera av våra sjöar och

vattendrag svartlistas, att fisken i första hand blir farlig som människoföda och i andra hand dör.

Det pågår också andra verksamheter som bidrar att försura mark och vatten. Gödslingen av åkermarken är en sådan. Det finns beräkningar som visar att ca en femtedel av försurningen beror på en ökad användning av surgörande gödselmedel. Det gödslas också i vår skogsmark. Nu skall man upphöra med detta i den sydligare delen av vårt land, men i den norra delen skall man tydligen fortsätta. Tungmetaller släpps ut från våra värmeverk, helt i onödan vill jag påstå, därför att batterier innehållande kvicksilver inte har sorterats ut från soporna. Nog är väl det ändå beklämmande att det år 1984 inte har införts en återsamling av dessa batterier! Hur länge tänker regeringen fundera över den här frågan innan man vidtar åtgärder?

Herr talman! Jag har i mitt anförande ställt några frågor till jordbruksministern, och jag hoppas självfallet att få svar på dessa, allra helst som det har varit en debatt i debatten där jordbruksministern haft möjlighet att utveckla regeringens synpunkter på andra saker och ting. Jag hoppas att förutsättningarna därmed ökat för att jag erhåller konkreta svar på mina frågor.

Anf. 60 Jordbruksminister SVANTE LUNDKVIST:

Herr talman! Om jag får börja med Lars Ernestam, instämmer jag i vad han sade. Det får ju inte vara så att miljöpolitiken blir något slags enfrågeproblem. Försurningsfrågan har fått en väldig tyngd i debatten, men jag delar den uppfattningen att det är angeläget att vi arbetar över hela fältet.

Vid sidan av det som har gjorts beträffande sådant som vi tidigare diskuterat kan jag påvisa att regeringen har ändrat miljöskyddslagen så att det blir möjligt att peka ut särskilda föroreningskänsliga vattenområden, inom vilka myndigheterna skall få rätt att gå in med särskilda åtgärder för att skydda våra vatten.

Lars Ernestam var inne på frågan om nationalparker. Vi har i år fått en ny nationalpark, Skuleskogen, som är landets nittonde nationalpark. Vi är givetvis beredda att fortsätta och se på vilka områden det finns anledning och möjlighet att gå vidare på den punkten.

När det gäller sopförbränningen har regeringen generellt skärpt miljökraven. I fortsättningen skall avfallsförbränningsanläggningarna vid sidan av en omfattande rening av stoft från rökgaserna även förses med reningsutrustning för att förhindra utsläpp av syror och andra sura komponenter.

För att säga någonting om naturvårdens område kan jag nämna att vi har åstadkommit en särskild ädellövskogslag, som syftar till att bevara landets ädellövskogar för framtiden. Den åtgärden spelar naturligtvis också en roll i den diskussion vi tidigare hade om lövskogsinblandning.

Vi har genomfört en allmän regel om hänsyn till naturvårdens intresse vid jordbruksdrift i lagen om skötsel av jordbruksmark. Med de nya hänsynsbestämmelserna kan man skydda flora och fauna i sådana naturtyper som ligger i anslutning till jordbruksmark.

Vi har föreslagit särskilda forskningprogram om alternativa produktionsformer för områdena jordbruk och trädgårdsnäring i den forskningspolitiska

propositionen. De alternativa produktionsformerna bör utformas så att de bevarar markens produktionsförmåga och minimerar användningen av kemikalier. Sjukdomar, skadegörare och ogräs bör kontrolleras genom förebyggande åtgärder.

När det gäller batterierna kan jag utan vidare säga att detta är en fråga som vi nu arbetar med inom departementet med sikte på att kunna lägga fram förslag. Naturvårdsverket har ju sysslat med dessa frågor, och det har i första hand gällt att få en praktisk hantering så att vi kan nå en lösning.

Naturvårdsverket genomför en inventering av gamla soptippar – också den frågan tog ju Lars Ernestam upp.

När det gäller fjällskogen är det inte så, som jag fick ett intryck av att Lars Ernestam ville tro, att meningen är att vi nu skall förbruka all fjällskog. Vi är naturligtvis mycket medvetna om att det rör sig om områden där det kan ta hundratals år att få upp skog igen. Därför måste stor varsamhet iakttas när man diskuterar var gränserna skall gå för utnyttjandet av möjligheterna till skogsbruk i dessa områden. Jag har tillåtit mig att säga, och kan gärna upprepa det, att eftersom vi ännu inte på marken har lagt fast någon gräns för vad vi menade med fjällskog, gäller det självfallet för oss att på basis av de inventeringar som nu är gjorda komma fram till mera långsiktiga beslut. Så länge de olika ärendena skall avgöras i form av besvär, där det varje gång är fråga om mer begränsade områden, kolliderar naturligtvis de olika intressena. Alla parter försöker då skydda sitt intresse, därför att de inte vet hur det hela slutar om man inte får en långsiktig hantering där man på basis av en inventering kan säga: Så här bör de i detta sammanhang aktuella områdena utnyttjas.

Vad är det för områden som skall skyddas? Var kan skogsbruk bedrivas? Vilken hänsyn måste tas till exempelvis samernas intressen? Det bör vi komma fram till genom en bättre översiktlig planläggning.

Ernestam tog också upp en hel del frågor som var rena budgetfrågor. Härvidlag kan jag inte lämna något svar nu, eftersom dessa frågor skall hanteras i budgeten.

Jag tyckte nog att John Andersson var litet blygsam. Han sade: Jag har ställt några frågor, som jag vill ha svar på. Det var inte bara "några frågor", utan vad han presenterade var egentligen en lista på en rad tänkbara åtgärder som man kan vidta för att ytterligare förstärka bl. a. skyddet mot försurningen.

Skälet till att aktionsgruppen kom till var just att den skulle inventera vilka möjligheter att vidta åtgärder som vi har på olika områden. För dagen får John Andersson nöja sig med att jag har svarat att praktiskt taget alla de frågor som han har ställt ligger inom aktionsplanens ram.

Aktionsplanen, som nu är på remiss, skall ligga till grund för det åtgärdsprogram som jag har aviserat under detta riksmöte. Innan jag har sett remissyttrandena över aktionsplanen och alla där tänkbara uppslag kan jag inte ge konkreta svar när det gäller själva hanteringen. Det skulle vara nonchalant mot dem som har att yttra sig i själva remissomgången. Jag bör givetvis studera vilka synpunkter de har. Det kan ju hända att det finns

förslag till ytterligare åtgärder i remissyttrandena.

Det är egentligen bara en fråga som, såvitt jag vet, inte förekommer i aktionsplanen. Det är frågan om vi skall upprätta någon typ av internationell fond. Jag har befunnit mig i ett visst predikament här i dag. Jag har, som jag inledningsvis sade, respekterat önskemålet från sju interpellanter att de skall få svar på sina interpellationer vid ett senare tillfälle och inte under denna debatt. Frågan om en internationell fond förekommer i en av dessa interpellationer.

Redan nu kan jag dock säga till John Andersson att man kan tänka sig olika former för att finna vägar för att underlätta för de länder som kan ha ekonomiska bekymmer när det gäller att genomföra sina åtgärder. Jag kan se att Sverige har mycket att bidra med, inte minst på industrisidan, vad gäller teknisk utveckling. Vi har möjligheter att den vägen stå olika länder till tjänst. Men hur skall detta betalas? Skall vi överge den princip som hela tiden har gällt på miljöpolitikens område, nämligen att den som förorsakar skadan – i detta fall de industrier det gäller – skall vara med och betala den, eller skall vi lyfta av vederbörande ansvaret och låta några andra betala. Det är mycket viktiga frågor som vi måste överväga innan vi går ut på internationell nivå och börjar med någon typ av fondskapande som skulle sätta den principen ur funktion.

John Andersson frågade om vi inte skulle ta initiativ till någon ny konferens. Just nu är det i och för sig ingen brist på konferenser. Vad som är verkligt angeläget är att vi får fungerande organ. Vi har nu bl. a. ECE-kommissionen, inom vars ram det pågår ett intensivt arbete – delvis på basis av de initiativ som har tagits i första hand av den socialdemokratiska regeringen här i Sverige och i samarbete med regeringarna i de övriga nordiska länderna – för att skärpa de konkreta åtgärder som kan vidtas. Viktigare än att hela tiden kalla till nya konferenser tror jag är att vi nu verkligen utnyttjar möjligheterna att få till stånd ett agerande och att vi i det sammanhanget också utnyttjar de organ som vi från svensk sida varit med om att skapa just för den här uppgiften.

Under detta anförande övertog förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 61 Andre vice talman ANDERS DAHLGREN (c) replik:

Fru talman! Mycket skulle naturligtvis kunna sägas om den belåtenhet som jordbruksministerns anförande vittnar om, men efter att ha lyssnat på anförandet skall jag inte fortsätta debatten i dag, utan jag ser med stor spänning fram emot den interpellationsdebatt vi skall föra. Då kommer ju jordbruksministerns mun att så att säga öppnas totalt, om jag har förstått hans anförande rätt. Vi får då veta vilka konkreta åtgärder som kommer att vidtas för framtiden, och det kommer inte att handla så mycket om vad som gjorts längre tillbaka i tiden.

Nr 17

Torsdagen den
25 oktober 1984

*Allmänpolitisk de-
batt*

Anf. 62 LARS ERNESTAM (fp) replik:

Fru talman! Jordbruksministern säger att vi får diskutera de ekonomiska frågorna i samband med behandlingen av budgeten, och det är naturligtvis riktigt. Men principiellt finns det ett samband mellan behoven och de resurser som står till förfogande. Det är oerhört svårt att föra en diskussion om de fjällnära skogarna, om nationalparkerna, om urskogar som behöver skyddas och om markbyten som behöver göras, om vi inte kan sätta allt detta i samband med de resurser som står till förfogande. Jag anser att dessa är alldeles för otillräckliga. Men självfallet får vi ta den principiella diskussionen om hur många miljoner som skall satsas på det ena eller det andra i samband med budgetdebatten.

Jag fick inget svar på den fråga jag ställde om de fjällnära skogarna. Jordbruksministern hänvisar även där till utredningar som pågår, men naturvårdsverket, som har arbetat mycket med den här frågan, har ju nu lämnat sitt förslag. Därför borde vi kunna få svar på frågan: Är jordbruksministern beredd att medverka till att rädda de tre områden som nu är akut hotade?

Ett förslag om batterierna har vi väntat på länge. Också i det fallet sade jordbruksministern att frågan bereds i regeringskansliet. Jag vill då fråga: Hur lång tid skall en sådan beredning ta? Vi väntar oss ett förslag under innevarande riksmöte.

Jordbruksministern berörde också frågeställningarna kring de lagar som införts, och jag erkänner att en rad lagar för att skydda olika områden har tillkommit. Från folkpartiets sida har vi i regel ställt oss bakom dem. Men vad som nu oroar oss i fråga om naturvården är att de hänsynsregler som finns är otillräckliga för att skydda utrotningshotade växter och djur.

Anf. 63 JOHN ANDERSSON (vpk) replik:

Fru talman! Jordbruksministern tyckte att jag var litet blygsam. Jag kan nämna att jag i går lämnade in två frågor till jordbruksministern som berör det här området, och det kanske kompenserar den blygsamhet jag kan ha visat i dag. Vidare hade jag lagt upp mitt anförande i den allmänpolitiska debatten så att det inte i första hand skulle omspänna hela detta frågekomplex, utan jag ville få några frågeställningar belysta. Tydligt råder det delade meningar om detta med konferenser. Vi menar att det skulle vara en konferens för att få till stånd ett konkret åtgärdsprogram. I detta ligger också den bedömning som Anders Dahlgren delvis var inne på, nämligen kostnadsaspekten för olika åtgärder i olika länder. Man skulle t. ex. inte ha råd att genomföra de här åtgärderna i alla länder.

Det här problemet tog vi upp i en motion redan förra året och jag anser nog att det här kravet får ökad aktualitet med den utveckling som nu pågår i fråga om skador och skogsdöd osv.

Jag kan lugna mig med beskedet om åtgärdsprogrammet, men jag hoppas att de utsläppskällor som vi diskuterade i en frågedebatt i våras kommer med i programmet och att saken åtgärdas.

De svenska bestämmelserna om blyfri bensin och katalytisk avgasrening

skulle ju harmoniera med bestämmelserna i Västtyskland eller inom EG – vilket vi nu sade. Men nu har Västtyskland plötsligt skjutit upp ikraftträdandet av åtgärderna från 1987 till 1989, och man har flera år på sig att skjuta upp detta ikraftträdande ytterligare. Jag skulle nog gärna vilja ha ett besked om inte Sverige måste gå sin egen väg och bryta mark för de här åtgärderna. Det kan inte vara riktigt att vänta på Västtysklands ställningstagande.

Sedan har vi frågan om transporter. Vi vet alla vilken betydelse trafiken har då det gäller kväveoxidutsläppen. Borde vi inte kunna ta ett rejält grepp och göra någonting radikalt när det gäller den tunga trafiken, de tunga transportererna?

Anf. 64 Jordbruksminister SVANTE LUNDKVIST:

Fru talman! När det gäller Lars Ernestams synpunkter om de fjällnära skogarna har naturvårdsverket visserligen nyligen kommit med sitt PM, men vi väntar fler PM och vi måste ha allt material på bordet innan vi tar definitiv ställning. Det skulle alltså vara fel av mig att föregripa behandlingen av det här ärendet genom att ge ett svar här i dag, innan vi har hela det underlag som vi skall ha tillgång till när vi gör vår bedömning.

Självfallet är jag väl medveten om att det hela tiden gäller ekonomiska resurser för att göra insatser av olika slag också på naturvårdens område. Jag kan bara erinra om den debatt som fördes här i går och de anklagelser som riktades mot den socialdemokratiska regeringen för att den inte är ännu mer sparsam. Alla de borgerliga partierna tyckte att vi skulle öka våra ansträngningar att minska statens utgifter. Det är inte alla gånger så lätt att få de olika kraven att korrespondera: å ena sidan de önskemål och krav som oppositionen reser på regeringen om större utgifter och å den andra sidan kravet att vi skall ha lägre utgifter.

Jag menar att skogsägarna över huvud taget, såväl staten som enskilda stora skogsägare, har sitt ansvar när det gäller möjligheten att avsätta områden, urskogsområden osv. De områden som här skall avsättas är av betydelse inte bara från synpunkten att naturvården är berörd, utan också från det framtida skogsbrukets synpunkt. Det gäller vilka insatser man är beredd att göra. Här finns alltså ett ansvar som skall bäras gemensamt av alla dem som är beroende av vad som bör hända i framtiden när det gäller utvecklingen i vår skog.

Vi arbetar med frågan om de miljöfarliga batterierna för att komma med åtgärder så snart som möjligt, det vågar jag säga. Det har inte varit så enkelt att hitta de praktiska lösningarna, men jag hoppas att vi skall kunna komma med ett förslag inom en inte alltför avlägsen framtid.

John Andersson ville veta om det fanns risk för att vi skulle tvingas skjuta på framtiden åtgärder för avgasrening och blyfri bensin med hänsyn tagen till beslut som den tyska regeringen har fattat. Jag är fortfarande inte helt på det klara med vilka ställningstaganden som kommer att göras. Arbetsgruppen skall, som jag nämnde i mitt inledningsanförande, träffas igen.

Det är påtagligt att våra möjligheter ökar att snabbt komma fram, om det blir fler länder som samverkar. När det gäller avgaskraven skall ju bilismen

fungera över gränserna. Således är det fortfarande min förhoppning att – och ingenting tyder på motsatsen – den krets av länder som på vårt initiativ har tagit itu med detta för att snabbare komma fram, skall kunna hålla fast vid sina ambitioner, så att även vi i Sverige kan få en lösning på de här problemen inom en tidsram som är acceptabel. Vi får återkomma även på den punkten med en redovisning av resultaten från överläggningarna i fråga. Det vore fel av oss, menar jag, om vi arbetade för en isolation. Då skulle vi bara skapa onödiga problem för oss i stället för att verkligen ta vara på möjligheterna att underlätta det här arbetet genom samverkan med andra.

Anf. 65 LARS ERNESTAM (fp) replik:

Fru talman! Jordbruksministern hänvisar till den ekonomiska debatt som har förts. Men det är så, att vår budget är stramare. Jag tror att vi har redovisat ett underskott som är 9 miljarder lägre. Vi får kritik för en hel del besparingar som vi har aktualiserat. Men just naturvårdsområdet är ett område som vi har prioriterat. Vi menar att det behövs en förstärkning på detta område när det gäller resurserna. Det kan vara olika syn på naturvårdens betydelse som ligger bakom resonemanget i detta sammanhang – det kan tänkas.

Vidare delar jag jordbruksministerns synpunkter på ansvaret när det gäller skogsägarna. Men jag vill ändå framhålla att det ibland kan tänkas att urskogar och annat finns inom sådana områden där markbyten är oundgängligen nödvändiga för ett bevarande av dessa skogar. Då måste det finnas resurser och möjligheter för naturvårdsverket att gå in och skydda sådana områden. Det kan gälla markägare som ekonomiskt sett är oerhört beroende av just det område som behöver skyddas.

Sedan till det här med batterierna. Jordbruksministern lovar att vi så snabbt som möjligt skall få ta del av ett förslag. Det gäller ett ärende som har legat hos regeringskansliet i, tror jag, två år. Jag tycker att jordbruksministern åtminstone kunde lämna följande svar: Vi kommer att lägga fram ett förslag under innevarande riksmöte.

Kan jag få det svaret eller inte?

När det gäller de fjällnära skogarna är jag medveten om att man bör avvakta svaren från olika intressenter, så att man vet vilken syn de har på detta. Jag hade ändå hoppats att jordbruksministern i någon mån skulle ge uttryck för att han i det här sammanhanget prioriterar naturvårdsintressena.

Anf. 66 Jordbruksminister SVANTE LUNDKVIST:

Fru talman! Jag skall bara beträffande det sista säga att ingen kommer att lyckas framställa saken så, att inte vi inom det socialdemokratiska, på samma sätt som alla övriga partier – det har jag fått ett intryck av – känner ett stort ansvar för hur vi skall hantera fjällskogen. Det är ett ansvar som vi gemensamt skall ta på oss. Men jag tror att det är riktigt, och jag har sagt det tidigare här, att skall vi rykta vårt värv på rätt sätt, kan det inte ske genom att vi gör en bedömning av ett område i taget. Vi måste ha en överblick. På det sättet skapar vi de bästa förutsättningarna när det gäller att för framtiden

trygga utvecklingen i olika avseenden i de här områdena, något som jag föreställer mig att vi har ett gemensamt intresse av.

Nr 17

Torsdagen den
25 oktober 1984

Anf. 67 ULF LÖNNQVIST (s):

Fru talman! För socialdemokratin är varje hot mot människans livsmiljö en uppfordran till målmedvetna och kraftfulla insatser. Den oro många människor känner över risker för sjukdom och skada i det dagliga arbetet är oacceptabel. Ohälsa och vantrivsel i arbetet och hänsynslös förstörelse av den yttre miljön är ett alltför högt pris för ekonomisk tillväxt. Därför måste miljöförstörelsen, var den än förekommer, hejdas och förstörd miljö så långt möjligt återställas. Miljön är vår gemensamma egendom, och därför angår det oss också alla hur miljön förändras och påverkas. Miljön är en väsentlig del i vår tillvaro. Förstörd miljö begränsar våra möjligheter – beskär vår tillvaro.

Allmänpolitisk debatt

Miljön är ett viktigt inslag i den mänskliga friheten. Man måste ställa sig frågan vilken frihet den känner som varje dag går med oro till en arbetsplats tyngd av dålig miljö. Man måste fråga sig vilken frihet den känner som inte längre kan bada i vattendraget därför att det är förorenat. Man måste fråga sig vilken frihet den känner som inte längre kan höra fågelsången i skogen därför att miljöförstörelsen har tagit död på skogsfågeln. Man måste fråga sig vilken frihet den känner som drabbas av allergier och sjukdom av luftföroreningarna.

Så begränsar miljöförstörelsen friheten för de många människorna. Det är hela tiden den enskilda människan som blir lidande av miljöförstörelsen. Ändå har den enskilde sällan någon möjlighet att av egen kraft skydda miljön. Säkerställandet av en livsmiljö som ökar människors välfärd och frihet måste bygga på solidaritet och gemensamt ansvar. Enskilt vinstintresse kan aldrig säkra miljövärden. Det krävs ett samhälleligt engagemang, men det förutsätter i sin tur att människor tillförsäkras inflytande och medansvar i alla de avgöranden som berör utformningen av miljön.

”Det som berör alla skall bestämmas av alla”, säger ett gammalt romerskt talesätt. Det är egentligen det enkla uttrycket för demokratins grundläggande idé. Just på miljöområdet är det viktigt att åtgärder byggs på förmågan till hänsyn och tolerans, på känsla och solidaritet, i ett gemensamt ansvar, på viljan till aktivt intresse och engagemang. Endast så kan vi genom aktiva insatser förbättra miljön och därmed öka de enskilda människornas frihet. Den friheten kan aldrig åstadkommas genom en begränsning av samhällets möjligheter till handlande, aldrig åstadkommas om man tar ifrån samhället resurser och möjligheter.

Moderaterna menar att man genom att ge samhället mindre resurser skulle kunna öka enskilda människors frihet, men i stället är det tvärtom. Det är en begränsning av friheten, ett uttryck för att moderat politik aldrig kan leda till aktiva insatser för en bättre miljö.

Det är bara genom en aktiv reformverksamhet som det finns förutsättningar att stoppa miljöförstörelsen.

Socialdemokratin har gått i spetsen för det reformarbete som satte sin

prägel på utvecklingen i vårt land från tidigt 60-tal till mitten av 1970-talet och som förde vårt land till en internationell tätposition på miljöpolitikens område. Svante Lundkvist har tidigare beskrivit hur socialdemokratin i regeringsställning nu ånyo skjuter fram positionerna på miljöpolitikens område. Det är en viktig redovisning mot bakgrund av de attacker som allt emellanåt kommer från de borgerliga partierna om att ingenting händer på miljöområdet. Det var ändå under de sex borgerliga regeringsåren som reformarbetet stannade upp. Det är trist att behöva konstatera detta.

Det är ganska självklart att utrymmet för progressiva insatser är begränsat i regeringar som rymmer starka företrädare för olika specialintressen. Företrädare som väljer att slå vakt om näringen när näringarnas villkor kommer på kollisionskurs med miljövärdena. Då upplevs lagstiftningens miljökrav som en form av inblandning och ofrihet. Då blir det ett led i vissa partiers frihetssträvan att säga: Ta bort bindande regler och bestämmelser! Öka näringslivets frihet också i nyttjandet av naturvärden!

Vad leder det till? Frihet för vem? Ja, det blir inte frihet för de många människorna, däremot möjligen för kapitalintressena att fritt nyttja det som tillhör oss alla. Men det är en annan frihet än den som socialdemokratin vill åstadkomma.

Det är på något sätt patetiskt när Anders Dahlgren inbjuder socialdemokratin till samarbete på miljöpolitikens område. Jag har ett exempel från de senaste dagarna.

När regeringen i en proposition föreslår åtgärder för att komma till rätta med de miljöproblem som är en följd av bl. a. jordbrukets omfattande användning av handelsgödsel, då kräver centern i en motion avslag på propositionen.

Är det sådant samarbete centern inbjuder till? – samarbete för att säga nej till aktiva åtgärder för en bättre miljö?

Fru talman! Ett sådant samarbete är det lätt för ett parti som vill någonting på miljöpolitikens område att säga nej tack till. Låt mig bara få säga att det på något sätt är lätt att känna igen centern i detta handlande. När miljöintressen kolliderar med markägarintressen skjuter centern ständigt miljön åt sidan. Då framträder i öppen dag partiets bräcklighet på detta viktiga samhällsområde.

Det är därför inte konstigt, som jag tidigare sade, att det hände så litet under de borgerliga åren. För partier som är starkt lierade med olika specialintressen – näringsintressen och markägarintressen – går det inte att driva en aktiv miljöpolitik. Det är bara ett parti som står oberoende från sådana intressen som har förutsättningar att kraftfullt driva miljöfrågorna.

Fru talman! Miljön handlar om den ofattbara mångfald av varelser som vi delar livsutrymmet med på en skör planet.

Miljön handlar om skogar och sjöar, slätter och stränder, sådant som är lätt att skada och svårt att ställa till rätta.

Miljön handlar om att skydda oss själva, våra barn och barnbarn.

Miljön handlar om att människor skall kunna tjäna sitt uppehälle utan att riskera sin hälsa.

Miljön handlar om känslan för naturen och det levande, om varsamhet och omtanke men också om att söka kunskap och ta reda på följderna av vad vi gör.

Miljöpolitiken kräver ödmjukhet men också beslutsamhet och handlingskraft. Den kräver den sorts optimism som aldrig ger upp för svårigheter, som ständigt söker sig framåt. Det är efter dessa riktlinjer och på det sättet socialdemokratin vill fortsätta sina ansträngningar för att skapa en livsvänlig miljö åt de många människorna.

Anf. 68 LARS ERNESTAM (fp) replik:

Fru talman! Vi har hört ett anförande av Ulf Lönnqvist. Det var många svepande formuleringar, men något konkret innehåll hörde vi inte så mycket av i föredraget.

Vi har tidigare i denna debatt med jordbruksministern tagit upp en rad akuta frågeställningar där vi anser att regeringen måste agera.

Hur är det med frågan om de farliga batterierna, vilken sedan två år bereds i regeringskansliet? Hur är det med naturvårdens intressen, etc. etc.?

Jag finner att det finns åtskilligt för socialdemokraterna att göra på miljöområdet i stället för att hålla sådana här långa, allmänna inlägg.

Anf. 69 IVAR VIRGIN (m):

Fru talman! Ulf Lönnqvists attacker mot moderata samlingspartiet tycker jag är högst obefogade. Vi har lagt fram en rad långtgående förslag inom det område som vi nu debatterar. Jag kommer inte att ens försöka svinga mig upp till de demagogiska höjder som Ulf Lönnqvist lyckades uppnå.

En god livsmiljö kan endast skapas om enskilda människor är djupt engagerade för detta. Medvetenheten om miljöproblemen har ökat succesivt under 1970- och 1980-talet – och det är varje politiskt partis ansvar att ytterligare öka den medvetenheten. Åtgärder för att komma till rätta med miljöproblem har därför, genom engagemang från alla partier, kunnat vidtas i god politisk sämja.

Ett sådant aktuellt område är rening av vatten. Där har betydande förbättringar genomförts, och resultaten är mycket positiva – trots den beskrivning Ulf Lönnqvist förde fram.

De allvarligaste miljöproblemen i dag hänger samman med världens energianvändning. Globalt sett är den skogsskövling som pågår i stora delar av världen en källa till särskild oro.

Generalsekreteraren Tolba i FN:s miljöorgan UNEP rapporterade nyligen att väldiga områden varje år förvandlas till sterila öknar och att livsbetingelserna för 800 miljoner människor hotas. Han varnar för att förlusten av produktiv mark nu når en omfattning som kan bli omöjlig att kontrollera. Låt larmklockorna ringa, är hans uppmaning.

De borgerliga partierna har i riksdagen framfört krav på att vårt bistånd i ökad utsträckning skall inriktas på dessa ödesfrågor. Vi har än så länge inte fått stöd för dessa krav.

Ett annat globalt miljöproblem är luftföroreningarna. De ger försurade

sjöar, skogsdöd och ökade hälsorisker för människorna. Det är vad debatten i dag huvudsakligen har handlat om. Sverige drabbas i stor utsträckning av luftföroreningar från övriga Europa. Endast när det gäller svaveldioxiden är vår kunskap relativt god. Vi borde öka våra ansträngningar att kartlägga hur kväveoxider, kolväten och tungmetaller sprids i lufthavet.

Sverige tar emot drygt en miljon ton svaveldioxid per år. Knappt 20 % kommer från svenska källor. Våra utsläpp motsvarar dock nära 50 % av nedfallet – skillnaden förs med vindarna till andra länder. Öststaterna svarar för 30 % av nedfallet. Storbritannien och Västtyskland för vardera ca 7 %.

Mot denna bakgrund måste man hälsa med stor tillfredsställelse att Sovjetunionen, Östtyskland och Tjeckoslovakien nu förenat sig med trettio-procentsklubben och alltså lovat att sänka sina utsläpp av svaveldioxid med 30 % till år 1993. Personligen tror jag att den borgerliga västtyska regeringen genom krediterna till Östtyskland starkt bidragit till detta beslut.

Regeringschefen i Bayern, en delstat som är hårt drabbad av luftföroreningarna från Östtyskland och Tjeckoslovakien, har mycket aktivt deltagit i förhandlingarna. Här ser vi exempel på ett konstruktivt samarbete på ett viktigt område. Detta kanske på sikt kan bidra till överenskommelser som minskar spänningen i Europa.

Miljööverenskommelser kan bana vägen för fredsförhandlingar.

Moderata samlingspartiet deltar aktivt i ett europeiskt politiskt samarbete i EDU mellan moderata partier om problemen med de gränsöverskridande luftföroreningarna.

Vi argumenterar här hårt för överenskommelser som går längre än till en 30-procentig minskning av svavelutsläppen till 1993.

Enligt vår uppfattning bör Sverige gå vidare i de internationella förhandlingarna och på samma sätt kräva minskningar utöver de 30 procenten. Det bör vara möjligt. EG-kommissionen har ju utarbetat ett förslag om en 60-procentig reduktion av svavelutsläppen till 1995. När det gäller att föra den här kampen vidare bör regeringen vara aktiv.

Sommarens rapporter från bl. a. Västtyskland visar att skogsskadorna fortfarande ökar.

Skogsstyrelsens inventering av de svenska skogarna, utförd i slutet av 1983, visar att i 137 av 244 bestånd har man bedömt att mer än 10 % av träden är skadade.

Detta resultat bör vara en allvarlig varningssignal, och framför allt understryker det behovet av en ordentlig kartläggning av den svenska skogen. Jag hoppas att regeringen har haft tid att tänka om i den frågan.

På ett helt annat sätt än tidigare diskuterar man nu de hälsorisker som följer i luftföroreningarnas spår.

I Västtyskland visar undersökningar att de delstater som har stora skogsskador också visar höga frekvenser av astma och andra luftrörssjukdomar. Sambandet mellan luftföroreningarna och dessa sjukdomar verkar vara mycket starkt.

Det tycks också som om plötslig spädbarnsdöd orsakas av höga koncentrationer av vissa ämnen i luften. Vi har säkert också hundratals dödsfall i

cancer, som egentligen är att skriva på luftföroreningarnas konto.

Det här är allvarliga biologiska varnings signaler, och de bör leda till en hårdare inställning till alla typer av luftföroreningar. Vi har tillsammans med centerpartiet lagt fram förslag i riksdagen om hårdare miljökrav vid kolförbränning. Vi är beredda att successivt ställa lika hårda krav på all annan förbränning. Vi anser att även kväveoxider, kolväten och tungmetaller bör få bestämda, låga gränsvärden.

I dessa frågor har regeringen varit märkligt passiv.

Vi anser att Sverige bör anpassa sig till den västtyska tidsplanen när det gäller bilavgasrening. Detta har vi framfört i riksdagen under lång tid. Enligt alla tecken kommer Västtyskland att bli pionjär i Europa på området och redan nästa år, i mitten på år 1985, införa skatterabatter för bilar med katalytisk avgasrening och dessutom införa blyfri bensin, som i skattehänseende kommer att ge en rabatt på 12 öre per liter. I Västtyskland använder man fullt ut det instrument för miljövärdsstimulanser som moderata samlingspartiet under flera år föreslagit i riksdagen.

Avsikten med skatterabatterna är att en bilköpare som skaffar en bil med avgasrening skall ekonomiskt jämföras med eller komma i bättre position än en bilköpare som väljer en bil utan avgasrening. Först 1989 måste alla nya bilar i Västtyskland vara försedda med en sådan utrustning eller med en teknik som ger samma minskning av de farliga utsläppen.

Regeringens agerande på avgiftsområdet verkar mest vara styrt av en stark finansminister och mindre av analyser av detta slag.

Det talas ibland om ett elöverskott. Jag kan inte förstå det resonemanget. Om den nu tillkommande kärnenergin hypotetiskt användes för att ersätta importerad olja och användes för att driva värmepumpar, skulle man kunna minska luftföroreningarna med 100 000 ton svaveldioxid och 80 000 ton kväveoxider per år.

Vår satsning på kärnkraft, som i det här hänseendet sker under politisk enighet, kommer att ge miljömässigt positiva effekter under resten av 1980-talet och under 1990-talet.

Detta bör vi alla registrera som ett framåtskridande.

Sammanfattningsvis måste vi konstatera att all förbränning ger allvarliga miljö- och hälsoeffekter genom de utsläpp som med nödvändighet sker. En minskning av utsläppen måste snarast ske genom att man kraftigt minskar den sammanlagda förbränningen, förbättrar reningen och satsar på rena energikällor.

Moderata samlingspartiets väg för att uppnå de här målen innebär bl. a. ökade reningskrav vid kolförbränning. Vi anser vidare att kraven på rening vid förbränning av olja, ved, torv och andra bränslen successivt bör skärpas. Bestämda reningskrav måste också ställas på utsläppen av kväveoxider, kolväten och tungmetaller.

För att snabbare minska luftföroreningarna från trafiken bör Sverige sträva efter en anpassning till den västtyska tidsplanen. Jag tror att möjligheterna att på det området gå en egen väg i praktiken är obefintlig. Sverige bör verka för internationella åtaganden som går längre än till de 30

procentens minskning av svavelutsläppen. Sverige bör även aktualisera åtaganden när det gäller utsläpp av andra ämnen: kväveoxider, kolväten och tungmetaller. Vi bör stimulera ytterligare reningsåtgärder i befintliga anläggningar genom t. ex. lägre skatt eller lägre avgifter om man går längre i rening än vad som krävs i givna koncessioner. Det är ett sätt att förbättra marknadsekonomin funktionssätt.

Enligt vår uppfattning bör de svenska kärnkraftverken användas så länge de höga säkerhetskraven är uppfyllda. Om driftsäkra kärnkraftverk läggs ned år 2010 blir följden allvarliga påfrestningar på miljön. Då skulle en omfattande utbyggnad av vatten- och kolkraft bli omöjlig att undvika.

I riksdagen har vi också fört fram krav på en utredning om kärnvärmen, där bl. a. miljöfrågor bör belysas.

Fru talman! Det här är ett genomtänkt och positivt program i de här frågorna.

Anf. 70 LARS HEDFORS (s):

Fru talman! Vid det här laget har många talare uppehållit sig vid det snabbt växande hotet mot mark, vatten och skogar. Det är naturligtvis bra. Man har väldigt vittnat om försurningens härjningar i Sverige och i övriga Europa. Jag kan instämma i allt som sagts på den punkten, och därmed kan jag också hoppa över den delen av mitt anförande. Jag skall bara ytterligare belysa den allvarliga situationen med några exempel från mitt eget hemlän. Kronobergs län, som är ett av de mest försurningsdrabbade länen i Sverige. Därefter skall jag också nämna något om mina synpunkter på hur man möjligen skulle kunna komma till rätta med problemen.

Kronobergs län är ett sjörikt län, och många av sjöarna är mycket hårt drabbade av försurning. Så sent som 1979 bedömde man att ca 70 % av sjöarna skulle vara döda i slutet av 1980-talet. Den dystra spådomen lär dock inte komma att slå in, bl. a. beroende på ett mycket väl genomfört kalkningsprogram.

Grundvattenförsurningen är särskilt allvarlig, eftersom den direkt hotar människors hälsa genom att metaller frigörs i dricksvattnet. I Kronobergs län har länsstyrelsens naturvårdsenhet på ett mycket föredömligt sätt låtit utföra ett antal undersökningar av grundvattnet. Syftet med undersökningarna har varit att dokumentera eventuella förändringar i grundvattenkemin, att förklara orsakerna till de eventuella förändringarna och att bedöma känsligheten för framtida grundvattenförsurning. Man har därvid undersökt såväl kommunala grundvattentäkter som enskilda vattentäkter.

När det gäller de kommunala grundvattentäkterna har man bl. a. funnit att vatten från brunnar i jord som grupp har ett lägre pH-värde – medianvärdet är 5,7 – än vatten från brunnar i berg, som har ett medianvärde på 6,8.

Man har vidare funnit att alkaliniteten har minskat i många jordbrunnar samt att den aggressiva kolsyran och sulfathalten har ökat i vatten från majoriteten av vattentäkterna. Man anser det också klarlagt att relationen mellan hårdheten och alkaliniteten har förändrats så att hårdheten stigit i förhållande till alkaliniteten, vilket skulle indikera en pågående försurnings-

process. Sammantaget drar man därför slutsatsen att känsligheten för framtida försurning är mycket stor i länets västra delar, där depositionen av försurande ämnen också är betydande, och i de östra delarnas porfyrområden, där berggrundsmaterialet är svårvittrat. Dessutom är jordbrunnar också i övriga delar av länet känsliga för försurning. Undersökningarna av de privata vattentäkterna bekräftar att det pågår en försurningsprocess av grundvattnet och att känsligheten är särskilt stor i vissa delar av länet och i vissa typer av brunnar.

Skogsdöden är en annan modern företeelse, som det har talats mycket om här i dag och som sammanhänger med försurningen. I vårt land är det kanske särskilt Blekinge som har drabbats. Representanter för skogsvårdsstyrelsen anser att länet redan har drabbats av minskad tillväxt på grund av försurningsskador. Man beräknar också att varje procent minskad tillväxt för Blekinges del betyder en samhällsekonomisk förlust på uppemot 10 milj. kr.

Men även Kronobergs län, särskilt då de västra och sydvästra delarna, visar tecken på en begynnande skogsdöd. På skogsvårdsstyrelsen i Växjö håller man för troligt att skadorna på skogarna i Kronobergs län är lika omfattande som i Blekinge.

Fru talman! Efter denna något dystra betraktelse inställer sig naturligt nog två viktiga frågor: Vad beror nu allt detta på och vad kan man göra åt eländet? På den första frågan har man numera ett ganska klart och entydigt svar. Man har sedan länge vetat att svavelutsläppen varit oerhört försurande. Dessutom vet man nu att också kvävet spelar en viktig roll härvidlag. Efter hand som den s. k. kvävemättnaden, dvs. den tidpunkt då växtligheten inte förmår uppta mer kväve, breder ut sig, kommer dess roll att successivt öka. Jämför man utsläppsmängderna av svaveldioxid och kväveoxider i Sverige under den senaste 25-årsperioden, finner man dessutom att svaveldioxiden stadigt har minskat, medan kväveoxiderna lika stadigt har ökat.

1982 släpptes det ut 330 000 ton svaveldioxid och 324 000 ton kväveoxid i Sverige. Ser man på förhållandena i Europa, finner man där en liknande bild. Det är alltså kväveoxiderna som håller på att bli den stora boven i försurningsdramat. Därför måste nu större uppmärksamhet ägnas åt just den försurningskällan. Det betyder större forskningsresurser och kraftigare direkta utsläpps begränsande åtgärder än hittills.

Nu har det gjorts en hel del i Sverige, inte minst av de socialdemokratiska regeringarna före 1976 och efter 1982, för att komma till rätta med försurningen. Hittills har åtgärderna koncentrerats till svaveldioxidutsläppen, bl. a. genom att svavelhalten i eldningsolja begränsats och genom kraven på rejäla begränsningar av svavelutsläppen vid koleldning. De mycket omfattande internationella kontakter som har tagits har i första hand syftat till att minska svavelutsläppen. Kväveoxiderna har alltså i stort sett försumrats – åtminstone till helt nyligen.

På den socialdemokratiska partikongressen i år antogs ett mycket ambitiöst miljöpolitiskt handlingsprogram. I detta fick kampen mot försurningen en framträdande plats. Begränsningen av kväveoxidutsläppen betonades. Nu är det dags att gå från ord till handling.

Härvidlag är det inte främst svaveldioxiden som skall uppmärksammas. Redan beslutade åtgärder mot svaveldioxid kommer nämligen att minska utsläppen högst avsevärt. För att få ned kväveoxidutsläppen i motsvarande grad – och det blir den viktigaste uppgiften framöver – fordras det mycket ingripande och kostsamma åtgärder. Det gäller då att i första hand uppmärksamma de största nedsmutsarna, nämligen bilar och andra motorfordon.

Eftersom kunskaperna om hur man därvidlag skall gå till väga är begränsade, fordras ett intensifierat forsknings- och utvecklingsarbete på detta område. Det gäller särskilt de dieseldrivna fordonen. Redan nu kan man emellertid vidta direkta utsläppsbegränsande åtgärder.

Den s. k. aktionsgruppen mot försurning har lagt fram en del konkreta förslag på det området. Det gäller t. ex. krav på katalytisk avgasrening på bensin- och dieseldrivna fordon enligt de s. k. USA 83-kraven. Det borde enligt mitt förmenande vara möjligt att införa de kraven i Sverige i enlighet med aktionsgruppens förslag. Det borde också vara möjligt att med förtur utreda de ännu strängare s. k. Kalifornienkraven, som gäller tunga dieselfordon.

Det är hur som helst min förhoppning att regeringen skall verka i den riktningen och arbeta för en bred och samtidig internationell anslutning till USA 83-kraven.

Nu har jordbruksminister Svante Lundkvist här i dag utlovat ett kraftfullt åtgärdsprogram under detta riksmöte mot just försurningen, och det finner jag mycket tillfredsställande.

På sikt kommer det dessutom att bli nödvändigt att en allt större del av transportarbetet med tunga dieselfordon överförs till järnvägstransporter. Det är f. ö. ett krav som står i god samklang med tankegångarna i det järnvägspolitiska program som också behandlades på den socialdemokratiska partikongressen.

För att minska landets totala kväveoxidutsläpp krävs naturligtvis också en mängd nya tekniska åtgärder vid våra industrier och våra energiproducerande anläggningar.

Fru talman! Mängder av andra åtgärder kan vidtas för att begränsa försurningens härjningar. Det är fortsatta åtgärder mot svavlet. Det är åtgärder i skogs- och jordbruk. Det är kalkning av yt- och grundvatten. Det är luftkvalitetsövervakning. Det är breda forsknings- och utvecklingsarbeten. Det är ett helt spektrum av åtgärder som numera kanske kan hänföras till kategorin konventionella åtgärder och som jag därför lämnar därhän åtminstone i det här anförandet.

Anf. 71 LENNART BRUNANDER (c):

Fru talman! Jag kommer att behandla jordbrukspolitik i huvudsak och centerpartiets syn på de jordbrukspolitiska frågorna, men jag tänkte börja med att litet grand kommentera vad vi kunde höra i radion i dag på morgonen.

Det rapporterades från Etiopien att där svälter 7 miljoner människor.

Torka och dåliga skördar har inneburit svält och död. Det kommer rapporter om att dagligen dör 1 000 människor. Vi vet också att i hela Afrika svälter minst 50 miljoner människor.

Jag ställde en fråga till utrikesministern om detta häromdagen och fick också svar. Jag fick ungefär det patentsvar som man får från företrädare för regeringen och jordbruksnämnden, att vi först och främst skall lära människorna där nere att odla sin jord på ett riktigt sätt så att de kan försörja sig själva. Jag tycker att detta betraktelsesätt är något cyniskt, eftersom de människor som svälter inte har möjligheter att tillgodogöra sig denna kunskap tillräckligt snabbt. Dessutom är inte heller de klimatiska förhållandena sådana att man så där enkelt kan säga att vi skall lösa detta.

Nu utlovade visserligen utrikesministern att Sverige skall öka sin hjälp, men i vilken takt, och hur fort?

Representanter för SIDA sade i radion i dag att man överväger att lämna hjälp. Det hjälper inte särskilt många människor att vi sitter och överväger denna hjälp. Vi måste gå till handling. Det var detta Ulf Lönnqvist talade om för en stund sedan, att vi måste ha handlingskraft, och det måste vi visa på annat sätt än genom uttalanden.

Jag tycker att det resonemang som förs i Sverige om att jordbruksöverskottet skulle vara ett problem är ganska malplacerat i denna situation. Vi borde se de överskott vi har såsom en tillgång, både nationellt och internationellt. Vi har ett ansvar gentemot den övriga världen. Vi har bra förutsättningar att bedriva jordbruk och borde utnyttja dem i så stor utsträckning som möjligt och skapa förutsättningar för att andra människor i världen skall få del av denna mat.

Jag skall inte kommentera livsmedelskommitténs förslag, eftersom vi ännu inte vet vad kommittén föreslår, när den nu blir färdig – sista sammanträdet har nu varit utlyst en hel månad. Men jag tänker med utgångspunkt från rapporter vi har fått från expertgrupperna framlägga en del synpunkter på hur vi från centerpartiet ser jordbrukspolitiken och anser att den borde utformas. Sedan får ledamöter i denna kommitté lyssna om de så vill.

Det sägs att det svenska överskottet är ett samhällsekonomiskt problem. Jag kan inte dela den uppfattningen. Den produktion vi får måste anses såsom en tillgång för det svenska folkhushållet och för Sverige som nation.

Man säger att det kommer att bli ett bytesbalansöverskott på 4,5 miljarder. Den svenska livsmedelsexporten är också 4,5 miljarder. Utan denna export hade vi inte haft överskottet.

Om vi hade bantat ned jordbruket i motsvarande grad hade det medfört en förlust av 30 000 arbetstillfällen. Det har expertgrupperna redovisat. Detta skulle också vara en mycket stor påkänning på folkhushållet. Efter vad jag begriper finns inte förutsättningar att skapa arbete åt så många människor. Den debatt som fördes i kammaren i går visar klart och tydligt att socialdemokraterna inte klarar att ge jobb åt folk, trots att vi inte har bantat ned jordbruket. Det blir också en mycket stor kostnad.

Från centerpartiets sida anser vi att det är väsentligt att ha kvar jordbruksproduktion ute i bygderna, eftersom vi anser att det svenska

landskapet är vackert och bra som det är. Jordbruket är en nödvändig ingrediens för att kunna vidmakthålla landskapet sådant som vi är vana att se det.

Dessutom skulle en neddragning komma till stånd i de mest känsliga delarna av landet om det som expertgrupperna arbetat fram skulle bli verklighet.

Även regionalpolitiskt skulle konsekvenserna i så fall bli dystra. Vi hörde i radio häromdagen en forskare som hade farhågor för utvecklingen framöver när det gäller glesbygden. Då är det viktigt att vi behåller de arbetstillfällen som är möjliga att skapa. Ett decentraliserat jordbruk ger de största möjligheterna till arbetstillfällen ute i regionerna.

Det är en källa till trivsel och glädje både för dem som på detta sätt får möjlighet att sysselsätta sig inom jordbruket och för dem som nu kan komma ut i bygderna för rekreation – en möjlighet som vi inte får underlåta att bevara.

Vi har också haft en expertgrupp som sysslat med frågor rörande sårbarhet. Vad skulle hända om vi skulle lägga ned det svenska jordbruket i den takt som en annan expertgrupp har kommit fram till? Såvitt jag vet var inte sårbarhetsgruppen helt överens, men det visade sig i alla fall att vi skulle få problem att försörja oss i en avspänningssituation. Man hade t. o. m. diskuterat möjligheten att inom massa- och träindustrin försöka ta fram protein för att på den vägen klara oss i ett krisläge.

Jag tycker att de propåer som förts fram här om att vi skall dra ner det svenska jordbruksöverskottet innebär ett defensivt, för att inte säga destruktivt, sätt att arbeta på. Från centerpartiets sida kan vi inte acceptera en sådan linje. Fälldin sade redan i går i debatten att vår målsättning är att all mark skall odlas. Det gäller för oss att skapa förutsättningar för att utnyttja marken. En viktig del i detta är att av svenska jordbruksprodukter framställa etanol. Det har ju framskyttat i debatten tidigare i fråga om miljöfrågor att det är viktigt att ta bort blyet från bensinen. Det är viktigt att då hålla oktantalet på bensinen så högt som möjligt. Där spelar etanol en viktig roll. Vid etanolproduktion skulle man dessutom få fram ett proteinfoder av mycket hög kvalitet. Det skulle också ge andra ingredienser, såsom stärkelse och gluten, som vi i dag importerar. Vi skulle med ganska stor säkerhet kunna använda 200 000 ha av den svenska åkerjorden till detta ändamål.

Ett annat viktigt inslag när det gäller att få avsättning för de svenska produkterna är export. Vi har i dag ingen vana vid export, men vi borde kunna skaffa oss det. Det kräver då av oss en jordbrukspolitik som innebär att vi får en så stor jordbruksproduktion att vi verkligen har utrymme för export i alla situationer. Här har vi från centerpartiet under detta riksmöte väckt en motion om att man inte skall använda antibiotika i djurfodret för att på det sättet ge svenska varor en speciell kvalitet som inte andra nationer kan ställa upp med. Vi skulle alltså få en konkurrensfördel. Det återstår att se om vår motion kan bifallas. Vi från centerpartiet kommer i varje fall att arbeta hårt för det.

När vi framställer etanol får vi mycket proteinfoder. Men vi kan odla annat

proteinfoder också inom jordbruket: ärter, bönor o. d. Därigenom skulle vi kunna använda mindre fiskmjöl. Detta skulle också vara en kvalitetshöjande faktor, för det har ju under senare tid kommit fram uppgifter som visar att alltför mycket fiskmjöl i djurfodret inte är bra.

Jag kommer tillbaka till vad jag började med, att vi borde kunna avsätta en större del till u-hjälp.

Jordbruket är också i en ekonomiskt svår situation, och situationen har inte blivit bättre av de åtgärder som den socialdemokratiska regeringen har vidtagit. Antalet konkurser har ökat. Det innebär ett mycket stort problem för dem som drabbas. Skall vi då genom prispress försöka banta ner den svenska jordbruksproduktionen, blir problemet ännu mycket större. Vad vi behöver är bättre priser till jordbrukarna, inte sämre priser. De bättre priserna skulle säkert inte inverka så mycket på livsmedelspriserna, eftersom bonden bara får en ganska liten del av det slutliga konsumentpriset. De ekonomiskt svaga jordbrukarna har fått det klart sämre under den socialdemokratiska regeringen genom de avgifter och pålagor som införts – handelsgödselavgifter, avgift på lån och rådgivning, osv.

Jordbrukspolitiken går också ut på att ge jordbrukarna en socialt likvärdig standard i förhållande till andra grupper. Från centerpartiet har vi under det här riksmötet väckt en motion om semester för bönder. Det är ett system som fungerar i Norge och Finland men som vi inte har kunnat få här i Sverige. Vi menar att det vore viktigt att samhället och staten toge ett ekonomiskt ansvar för att lägga en grund för detta och senare i förhandlingar skapa förutsättningar för en sådan verksamhet. Det avbytarsystem som finns i dag ger möjlighet till ledighet möjligen en dag i veckan och uppfyller alltså inte kraven för att kunna ge semesterledighet.

I debatten har också skördeskadeskyddet tagits upp. Årets väder på sina håll i Sverige har visat hur viktigt det är att vi har ett skördeskadeskydd som fungerar. Socialdemokraterna har förhalat detta ärende, och det har naturligtvis även tidigare varit svårt att komma fram till ett bra resultat. Det har emellertid visat sig att deras idéer om att den fond som finns inte skulle behövas, var felaktiga. Det krävs ganska stora pengar om skördeskadorna blir omfattande, och det är risk för att de blir det i år.

I debatten har också förts en diskussion om jordförvärvslagen. Jag skulle vilja säga att det är viktigt att jordförvärvslagen hanteras på ett vettigt sätt. De förändringar vi fick i lagen genom det jordbrukspolitiska beslutet 1977 och genom förändringen av jordförvärvslagen 1979 var viktiga ting för att skapa en levande landsbygd. Jag är nog inte beredd att i alltför stor utsträckning medverka till att ändra på den igen, men det är viktigt att lantbruksnämnderna i ökad utsträckning tar hänsyn till speciella problem i bygder och glesbygder där det är nödvändigt att behålla människor och att behålla arbetstillfällen.

Skogsfrågan är också viktig. På det området har vi f.n. framför allt aktualiserat skogsvårdsavgiften och trygghetpaketet. Vi har ännu inte fått något förslag, men vi har fått besked om att detta skall tas upp i budgetarbetet. Jag anser att en av de viktigaste frågorna att lösa för

Torsdagen den
25 oktober 1984

*Allmänpolitisk de-
batt*

själavverkande skogsägare är just att få till stånd ett trygghetspaket, eftersom skadefrekvensen i denna grupp är ganska hög.

Avslutningsvis skall jag svara Ulf Lönnqvist beträffande ändringar i miljöskyddslagen. Centerpartiet har gått emot detta, därför att en viss grupp i samhället pekats ut såsom skyldig till de miljöproblem som finns i ett område. Det är inte på något sätt bevisat att det är på det sättet. Dessutom förhåller det sig så att de människor som är verksamma i dessa områden, framför allt runt Ringsjön, är klart medvetna om de problem som finns. De har upprättat en studieplan för att studera sådana frågor, och de är villiga att vidta åtgärder, men de vill också ha klart för sig hela vidden av problemet och vem som egentligen är skuld till det.

Nu har regeringen föreslagit att man skall få möjlighet att göra en plan. Möjligheten har skapats genom införandet av handelsgödselavgiften, men inga personella möjligheter finns att klara den rådgivning och den kontakt med jordbrukarna vid lantbruksnämnderna som är en absolut nödvändighet om detta skall gå ihop.

Fru talman! Min taletid är slut. Jag vill bara konstatera att frågorna om jordbruket i Sverige är viktiga. Vi måste ha en vidare syn på dem än att bara se till att produktion och konsumtion går jämnt upp i Sverige.

Anf. 72 ULF LÖNNQVIST (s) replik:

Fru talman! Lennart Brunander säger att skälet till att centern har motionerat om avslag på regeringens proposition, som skulle ge möjligheter till ingripanden mot miljöförstörelse i bl. a. Ringsjöbygden, skulle vara att den utpekar en grupp som särskilt skyldig och att detta icke är bevisat. Propositionen utpekar, Lennart Brunander, ingen grupp som särskilt skyldig. Propositionen redovisar det som är oomtvistat, nämligen att den kraftiga överanvändningen av handelsgödselmedel på ett markant sätt bidrar till att förstöra Ringsjön. Det är för att få möjligheter att ingripa mot detta som regeringens förslag är framlagt.

Man borde studera frågorna, säger Lennart Brunander. Nej, vi vet tillräckligt. Det gäller nu att gå från ord till handling, precis som Lennart Brunander sade tidigare i dag. Så ställ nu upp, Lennart Brunander, och gå från ord till handling! Då kan vi samsas. Då blir det också något meningsfyllt med den hand som Anders Dahlgren sträckte ut när han inbjöd socialdemokratin till samarbete i miljöfrågorna.

Det andra som det finns anledning att något kommentera är det lättsinne Lennart Brunander visar när det gäller överskottsproblematiken på jordbrukets område. Nog måste det väl ändå väcka någon eftertanke också hos Lennart Brunander när vi har överskott i den storleksordning som vi har i dag.

På spannmålssidan bedömer man att exportförlusterna detta år sammantaget kommer att överstiga 900 miljoner. För kött och fläsk är exportförlusterna över 1 miljard. Dessa pengar skall ändå tas fram. Även om jordbruket i första vändan får betala förlusterna genom slaktdjursavgifterna och ett något sänkt pris på spannmål, är det ytterst konsumenten som kommer att drabbas.

Det är kring kostnaderna för överskotten, som vi har anledning att föra diskussionen.

Än allvarigare är kanske att Lennart Brunander och centern så blundar för dessa problem att man uppenbarligen är beredd att åstadkomma stora besvärligheter för det svenska jordbruket. I längden orkar nämligen inte svenska jordbrukare med att betala slaktdjursavgifter av en sådan storleksordning som krävs för att täcka exportförlusterna.

Nr 17

Torsdagen den
25 oktober 1984

Allmänpolitisk de-
batt

Anf. 73 LENNART BRUNANDER (c) replik:

Fru talman! Ulf Lönnqvist säger att det gäller att gå från ord till handling beträffande utsläppen och för att förbättra situationen vid i första hand Ringsjön. Jag vill göra Ulf Lönnqvist uppmärksam på att det inte har funnits reningsanordningar särskilt länge för alla de 25 000 hushållen i området, och fortfarande går kvävet rakt ut. Man renar alltså inte kvävet, som är det som kanske framför allt upplevs som ett problem, även om också fosfor är det. Men fosforrening har man.

Vi skall komma ihåg att Ringsjön är en uppdämd sjö, där det inte finns fri genomströmning, utan de gamla synderna så att säga lever kvar i det slam som finns på botten. Det är kanske mot detta som vi måste vidta åtgärder. Men det problemet löser man inte genom en plan som skulle vara besvärlig för jordbrukarna, utan förmodligen måste det vidtas andra åtgärder.

Som jag sade i mitt anförande är inte människorna i området ointresserade av att göra någonting. Tvärtom är de mycket intresserade. Men det gäller att samhället ställer upp, med rådgivning, med ekonomisk hjälp i den situation där det behövs och med finansiering av åtgärder som måste vidtas för att förbättra läget. Det kallar jag handling. Att göra upp en plan för att samhället skall kunna gå in och straffa människor om de inte gör som samhället säger är inte särskilt handlingskraftigt.

Den här frågan kommer vi att få diskutera ytterligare, eftersom den snart återkommer till riksdagen i samband med att propositionen skall behandlas.

Beträffande överskottsproblemen säger Ulf Lönnqvist att vi behandlar dem vårdslöst – eller hur han nu uttryckte det – och att vi inte har några tankar om hur överskotten skall hanteras. Men jag redovisade en hel del tankar om hur vi anser att problemen skall lösas. Vi menar att vi inte löser dem genom att avhända oss möjligheterna att producera, utan genom att på ett vettigt sätt använda den tillgång som vi anser att denna produktion utgör. Vi bör använda den tillgången på ett sätt som kan vara positivt både för oss här i Sverige och för andra.

Vårt förslag när det gäller etanoltillverkningen är också ett exempel på hur vi vill lösa problemen. Birgitta Dahl har ju för en tid sedan sagt att hon inte kan tänka sig att staten skall medverka genom att man tar bort skatten, vilket vi anser nödvändigt och också möjligt att genomföra. Jag tror emellertid att energiministern har börjat att tänka i något annorlunda banor, och jag hoppas att tankarna på en förändring fortskrider så att vi kan få ett resultat också på den punkten.

Anf. 74 ULF LÖNNQVIST (s) replik:

Fru talman! Jag vill säga till Lennart Brunander att propositionen ger möjligheter till ingripanden också när det gäller utsläpp från hushållen. Det är ingen skillnad gentemot jordbruket i det avseendet.

Jag förstår inte Lennart Brunander när han börjar ropa på ekonomiskt stöd från samhällets sida. Vad det handlar om på detta område liksom på alla andra områden är att de som bidrar till miljöförstörelsen naturligtvis skall vara med och betala. Det må sedan gälla en industri, en kommunal verksamhet eller något annat.

Genom lagstiftning ställer samhället kraven och drar upp gränserna. Sedan har de som bedriver verksamheten att se till att kraven uppfylls. Det är inte fråga om att straffa någon, utan det är fråga om att värna om vår gemensamma miljö.

Beträffande överskottsproduktionen vill jag säga att det inte råder några delade uppfattningar mellan mig och Lennart Brunander när det gäller att söka alternativa möjligheter att använda t. ex. den åkermark som Lennart Brunander talade om i samband med de exempel han gav. Att söka alternativa användningsmöjligheter var ju en av de väsentligaste uppgifterna för livsmedelspolitiska utredningen. Det skall bli intressant att ta del av hur den löst det problemet.

Anf. 75 LENNART BRUNANDER (c) replik:

Fru talman! Ulf Lönnqvist säger att samhället inte skall gå in med ekonomiskt stöd, utan det är de som smutsar ner som skall betala skadorna. Det kan naturligtvis vara riktigt ur den synpunkten att man på det sättet kan förhindra en fortsatt nedsmutsning. Men det finns här en hel del gamla synder, och man kan inte straffa dem som nu har verksamheter inom området för dessa. Man kan framför allt inte straffa jordbruket, eftersom det inte är klart bevisat att jordbruket har den väsentligaste delen av ansvaret i det här sammanhanget. Att jordbruket släpper ut kväve och att det har ett medansvar är naturligtvis helt klart. Men vi vet också att nedfallet av kväve från luften i dag är så stort att det uppstår problem t. o. m. i skogsmarken. Att det blir problem i en sjö med så stor yta och förhållandevis liten vattenmängd som Ringsjön är naturligtvis också helt klart.

Beträffande produktionsöverskotten säger Ulf Lönnqvist att också han är intresserad av alternativa lösningar. Han säger också att det skall bli intressant att se vad utredningen kommer fram till, och det kan jag hålla med om. Enligt Ulf Lönnqvist skulle det därför vara möjligt för oss att bli överens om hur marken skall utnyttjas.

Jag får väl vara nöjd med detta så länge. Jag tar det som Ulf Lönnqvist sagt som ett löfte om att han ställer upp och gör någonting, så att det blir möjligt att pröva de här alternativen.

Anf. 76 BÖRJE STENSSON (fp):

Fru talman! Genom riksdagsbeslutet den 7 februari 1984 fastställdes det övergripande målet för svensk livsmedelspolitik. Huvudmålet för en samlad

livsmedelspolitik, och därmed också för jordbrukspolitiken, skall vara att trygga vårt lands livsmedelsförsörjning såväl i fredstid som under avspärning och krig. Detta kan ske genom en långsiktig och planerad hushållning med de naturresurser som utnyttjas i jordbruket. Samtidigt måste detta utnyttjande ske med hänsyn tagen till naturmiljön. Under det här huvudmålet bör gälla, att konsumenterna får tillgång till livsmedel av god kvalitet till rimliga priser och att jordbrukarna får en med andra jämförbara grupper likvärdig standard. Genom särskilda förhandlingar skall detta mål uppnås.

I det jordbrukspolitiska beslutet av 1977 fick inkomst målet en mera framskjutet plats och konsumentintresset försköts i konsekvens därmed till en andrahandsplats.

Detta förhållande gjordes så småningom till en av de stora stridsfrågorna i den jordbrukspolitiska debatten. I ett tidigt skede hävdade vi folkpartister att denna olikformighet gagnade varken producenter eller konsumenter. Likställighet av producentintresset och konsumentintresset kan motverka olyckliga lösningar i debatten, och vid förhandlingsbordet är det av värde att ha undanröjt konstruerade motsättningar.

Jordbruket är en sedan lång tid tillbaka hårt reglerad näring i vårt land. Motsvarande förhållande råder i praktiskt taget alla länder. Det innebär att nästan all livsmedelsproduktion och -konsumtion sker inom ramen för nationellt avgränsade system. Flertalet länder stöder sin jordbruksproduktion med hjälp av gränsskydd och olika slag av subventioner. Detta gäller samtliga OECD-länder, inkl. Förenta staterna och Japan. Så är också förhållandena i vårt land.

Just det förhållandet att det är fråga om en starkt reglerad näring gör att det är av stor betydelse att jordbrukspolitikens mål och riktlinjer har en bred politisk förankring. Finns denna grundläggande förutsättning kan jord- och skogsbrukspolitiken få en nödvändig konsekvens och stabilitet. Resursutnyttjandet i jord- och skogsbruk måste ses i ett mycket långt perspektiv. Onekligen bär regering och riksdag ansvaret för att jord- och skogsbruket utvecklas som en omistlig resurs. Folkpartiets principiella inställning är i vart fall den.

Kommer vår jordbruksmark att räcka i framtiden? Om åkrarna fortsätter att avkasta alltmer torde vi inte behöva ha mer än två tredjedelar av dagens åkerareal omkring år 2000. Men vi kan också behöva betydligt större areal vid sekelskiftet, kanske fyra miljoner hektar mot dagens knappt tre miljoner, säger statens planverk i en rapport. Vi måste ha en stor buffert mot miljöförstöring, mot gödsel- och kemikalieförbud och mot avspärningar. Planverket bryr sig om åkerarealen, eftersom detta verk är satt att övervaka hushållningen med mark och vatten inom ramen för den fortsatta fysiska riksplaneringen.

Det finns en målkonflikt när det gäller jordbrukets framtida inriktning, anser planverket i rapporten. Tänker man på låga konsumentpriser och en ökad intensitet i det konventionella jordbruket med ökade hektarskördar, kan säkert åkerarealen minskas, men miljöpolitiska, beredskapsmässiga och resurspolitiska skäl talar i stället för en stor åkerareal. Försurning, förgiftning

och sänkta humushalter minskar markens avkastningsförmåga. I ett sådant läge krävs större areal, om det skall gå att producera lika mycket. På samma sätt verkar eventuella förbud eller inskränkningar mot kemikalie- och handelsgödsel användningen.

Ett totalförbud mot handelsgödsel kräver, enligt planverket, en ökning till fem miljoner hektar åker. Vill vi vidare ersätta importerat kraftfoder med inhemskt kraftfoder krävs ytterligare åkerareal. Osäkerheten inför framtiden gör att vi måste ha en ganska stor buffertareal. Det är farligt att låsa sig vid en kraftigt minskad areal, även om vi *nu* klarar vår självförsörjning och därtill ibland har svärplacerade överskott.

Om vi använder den åker vi inte behöver till mat för t. ex. energigrödeodling eller för att framställa etanol, blir det mindre problem om man vid behov åter skulle vilja använda åkern för odling av livsmedel. Men det går inte lika lätt om vi planterar skog eller om vi bygger vägar, hus och flygplatser på den åker som vi inte behöver till mat. Man kan dra slutsatsen av planverkets rapport att det är angeläget att man är restriktiv när det gäller bebyggelse av jordbruksmark. Mellan åren 1960 och 1975 slukade tätorterna i vårt sydligaste landskap ca 6 200 hektar högklassig åkerjord per år. Under senare år har den siffran sjunkit till ca 2 000 hektar per år.

I det här sammanhanget får vi inte glömma bort vårt globala ansvar för livsmedelsförsörjningen, i förhållande till den pågående gigantiska jordförstörelsen på vår planet.

Som tidigare nämnts lyssnade även jag i dag på morgonen till radions nyhetssändning. Vi fick då ytterligare en bekräftelse på den obeskrivliga nöd som råder bland befolkningen i Etiopien. 1 000 människor dör svält döden varje dag. Under 1985 kommer över 1 miljon människor att dö svält döden, om inte åtgärder vidtas i syfte att ge fred och mat i området. Vårt lands regering måste göra mer för att söka lindra nöden när det gäller den här pågående katastrofen. Kyrkornas och även andra frivilliga organisationers räddningsinsatser måste underlättas. I morgonens nyheter meddelades t. ex. att Storbritanniens regering beslutat sända 26 000 ton vete till det drabbade området. Krigstillstånd gör det svårt att få fram hjälpen. Men det får inte utgöra ett skäl för att avstå från försök att få fram det katastrofbistånd vi kan och bör ge. Från folkpartiets sida är engagemanget stort i denna och liknande frågor. Vi torde få stöd från socialdemokraternas sida för enprocentsmålet när det gäller biståndet till de fattiga folken – även om det varit tveksamt tidigare hur det skulle bli med den saken.

Det här förhållandet ger oss en tankeställare. Samtidigt med det som sker i Etiopien och andra svältområden framställs överskotten på svenska jordbruksprodukter som ett stort samhällsproblem. Det är t. o. m. så, att utövarna av jordbruksyrket ibland tycker sig vara stämplade för att hålla på med något slags besvärande, miljöstörande verksamhet. Samtidigt, anser jag, undervärderas de samhällsekonomiska fördelar och framtida goda förutsättningar som det svenska jordbruket representerar.

För några veckor sedan träffade jag här i riksdagen en amerikansk kongressledamot som arbetar med jordbruksfrågor. Han var i Sverige för att

studera svenskt jordbruk och det regleringssystem som vi har här. Han menade att vårt system, i jämförelse med den organisation och det subventioneringssystem som finns i USA, var förhållandevis bra. Det hindrar inte att vissa förbättringar kan ske. Det är möjligt att det så småningom kan bli resultatet av den livsmedelspolitiska kommitténs arbete.

Man kan inte komma ifrån att det nuvarande regeringspartiet alltför länge ensidigt förespråkade ett teknokratiskt jordbruk med orimlig rationaliserings-takt. Större brukningsenheter har pressats fram. Småbruk har slagits ut. Det är först under de icke-socialistiska regeringsåren från 1976 som Sveriges lantbruksuniversitet verkligen har satsat på forskningsprojekt i åkermarkens ekologi.

Tidigare forskning hade som målsättning att öka hektarskördarna med hjälp av produktionsmedel. Forskningen kring alternativa odlingsformer är ännu i sin linda. Samarbetsgruppen för alternativ odling, som inom sina led rymmer biodynamiska odlare och andra odlare med varierande alternativa odlingar, söker nu samla intresserade till utbyte av kunskap och erfarenheter med forskare på Lantbruksuniversitetet. Ett forskningsprogram finns nu. Bl. a. skall gårdar som odlas konventionellt jämföras med gårdar som sedan lång tid brukas alternativt. Den undersökningen skall ge en bild av de skillnader som nya brukningsmetoder innebär för både jord och gröda. För forskningen om alternativen är kontakten med odlarna oumbärlig. I dag är det hos odlarna som kunskaperna och erfarenheterna finns samlade. Folkpartiet stöder sådan verksamhet.

Folkpartiet har i program, i riksdagsmotioner och i regeringsarbetet sett det som utomordentligt viktigt att det i vårt land bedrivs ett miljövänligt och resursbevarande jordbruk. Detsamma gäller det svenska skogsbruket. För dem som har sin yrkesutövning inom jord- och skogsbruket är det av väsentlig betydelse att det kommande jordbruksbeslutet ger dessa personer en ökad trygghet.

Anf. 77 RALF LINDSTRÖM (s):

Fru talman! Jag skall i mitt anförande ta upp den något infekterade frågan om havsfiskelaboratoriets lokalisering, utan att därvid ta upp de direkt regionalpolitiska aspekterna.

Orsaken till att jag begärt ordet är att det har blivit mer och mer klart att samtliga instanser som lämnat remissvar på departementsskrivelsen DsJo 1984:7 har haft ett i väsentliga stycken felaktigt underlag som grund. Detta gäller främst för lokaliseringsfrågan viktiga fakta. Jag hoppas att regeringen tar hänsyn till dessa felaktigheter när man läser remissyttrandena.

I denna departementsskrivelse sägs bl. a.: "Det svenska skaldjursfisket bedrivs uteslutande i Kattegatt och Skagerack och utgör värdemässigt drygt en tredjedel av det totala svenska fisket." Det behövs ingen utredning för att visa att den uppgiften är helt felaktig.

Vidare säger utredningen som lämnat denna departementsskrivelse att 60 % av den svenska sillen och torsken fångas i Östersjön och 40 % i Västerhavet. Även denna uppgift är helt missvisande. Enligt en ledare i

tidningen Yrkesfiskaren, signerad av den ärade ledamoten av denna kammare, tillika ordföranden i Sveriges fiskares riksförbund, Jens Eriksson, utgör ca 30 % av det totala konsumtionsfisket fångster i Västerhavet.

Enligt en mycket noggrann och vederhäftig utredning som Karlskrona kommun slutfört för ett par veckor sedan, är relationerna i stället 20–80, dvs. 20 % av torsken och sillen fångas i Västerhavet och 80 % i Östersjön.

Jag kan inte ta gift på att dessa uppgifter är helt oantastbara, men jag är övertygad om att de senaste uppgifterna är de riktigaste som man kan komma fram till.

Man har från västkusthåll i debatter påstått att sillfångsterna börjar bli större i Västerhavet och att en förskjutning av sillfångsten snart kommer, till Västerhavets förmån.

Verkligheten är helt visst en annan:

Sverige kommer aldrig mer att få sina fiskevatten utvidgade i väster. Det tror jag att vi alla är förvissade om. Däremot är en ytterligare utvidgning i öster mycket trolig.

All internationell rättskänsla säger att den s. k. vita zonen öster om Gotland egentligen tillhör den svenska fiskezonen, och vi förväntar oss alla en snar lösning av gränsfrågan här. Alla tänkbara lösningar av den frågan torde innebära en ganska stor utvidgning för det svenska nyttofisket. Det är alltså troligt att nyttofisket kommer att förskjutas ännu mer i riktning mot österhavet.

Enligt instruktionerna och intentionerna vid inrättandet av havsfiskelaboratoriet är laboratoriets huvudsakliga uppgift att serva och stödja den svenska fiskenäringen. Därför är det naturligt att ett sådant laboratorium skall vara beläget i anslutning till Östersjön.

Man har också från västkusthåll hävdats att det i Västerhavet finns många andra fiskarter som havsfiskelaboratoriet måste forska om. Det är riktigt att det i det saltare vattnet i Västerhavet finns många fler fiskarter än i österhavet. Men det är också riktigt att påstå att ingen av de speciella västkustarter som fiskas på svenskt fiskevatten har någon väsentlig betydelse för det svenska hushållet.

En stor del av denna fångst fiskas i andra länders fiskevatten, med stöd av den kvottilldelning man fått i utbyte mot kvoter som EG-fiskare fått i Östersjön.

På grund av den uppenbara överfiskning som svenska fiskare påstås ha utfört i Västerhavet under de senaste åren kommer det att bli ytterligt svårt – kanske omöjligt – att få större kvottilldelning i Västerhavet.

Är den påstådda överfiskningen en realitet – och svenska fiskare har ännu inte kunnat bevisa motsatsen – kan det betyda att även Karlskronas utredning är oförtjänt förmånlig för västkustfisket.

De stora fiskerättsländerna i Skagerrak, Kattgatt och Nordsjön, Norge och Danmark, har klara skyldigheter att forska om fisket i dessa hav. Det är skyldigheter som dessa länder fullgör – förmodligen – till fullo. Den forskning som Sverige behöver utföra i västerhavet kan med fördel överlåtas till andra institutioner som finns på västkusten. Till den kategorin forskning kan

hänföras den historiskt intressanta forskningen i Gullmarsfjorden.

Enligt statistik införd i den nyligen avlämnade utredningen Bättre yrkesfiske, fångades exempelvis 1983 1 900 ton kolja, 1 200 ton räkor och 165 ton långa vid västkusten. Dessa siffror skall sättas i relation till 166 000 ton fångad sill och 61 000 ton torsk i alla svenska fiskevatten.

Göteborgs-Posten, som helhjärtat har satsat på att havsfiskelaboratoriet skall ligga kvar i Lysekil, hade den 13 oktober i år en artikel i tidningen där man refererade en stor uppvaktning som från västkusthåll har gjorts hos jordbruksministern.

I artikeln refererades också på ett sakligt och riktigt sätt den sammanställning av fakta i havsfiskelaboratoriefrågan som Karlskrona kommun nyligen gjort. Artikelförfattaren har tydligen blivit övertygad om äktheten i denna sammanställning. Han kommenterade inte siffermaterialet och sakupplysningarna med ett enda ord.

Det bör i detta sammanhang också anföras att det udda fisket efter gädda, abborre, ål och lax på östsidan förmodligen är ekonomiskt lika betydelsefullt för folkhushållningen som det udda fisket i västerhaven.

Sammanfattningsvis, fru talman! 80 % – förmodligen mer – av svensk matfisk fångas i österhaven. 90 % av svenskt havsfiskevatten ligger i österhaven. Den framtida utvecklingen kommer säkerligen att förskjuta tyngdpunkten ännu mer mot det hållet.

Sverige har en klar skyldighet att forska i de stora vattenområdena i österhaven. Någon sådan klar skyldighet torde inte föreligga för våra vatten i västerhaven.

För svenskt nyttofiskes och svensk fiskeindustris framtid torde det vara oundvikligt att förlägga havsfiskelaboratoriet i anslutning till österhaven.

Det svenska fiskets framtid står och faller med fiskemöjligheterna i Östersjön.

Anf. 78 GÖTE JONSSON (m):

Fru talman! "Det bidde en tumme." Egentligen är det en saga som slutar på detta sätt. Men i dagens politiska situation är det ingen saga, utan en krass verklighet för många barnfamiljer. Den som drar denna slutsats är Anna-Lisa Hellsten i tidskriften Dina Pengar, där hon klart har redovisat hur effekten blir för barnfamiljerna med anledning av den största barnbidragshöjningen i modern tid, enligt de pressmeddelanden som har gått ut från socialdepartementet.

När vi satt i förhandlingar om familjepolitiken i våras var vi från moderaterna klart medvetna om att om vi inte kunde få till stånd en systemförändring då det gäller familjepolitiken skulle vi hamna i den här "tumsituationen" där svenska barnfamiljer nu sitter fast. Kontentan av detta blir att man inte kan lösa barnfamiljernas ekonomiska problem genom att bygga vidare på ett felaktigt system som utgår från det socialistiska tänkandet att man skall höja skatter och bidrag och på så vis skapa ökad rundgång i svensk ekonomi. Sammantaget är det, enligt samma artikel, ca 85 % av barnfamiljerna som inte får fullt utbyte av denna den största barnbidragshöj-

ningen i modern tid. Att man sedan till detta kan lägga bostadsbidragsökningen löser i sig inte problemet när det gäller det felaktiga system som socialdemokraterna använder sig av för att förbättra barnfamiljernas situation. Det går inte att fortsätta att öka rundgången med ökade skatter och bidrag som i sig ger en mycket liten positiv nettoeffekt för barnfamiljerna och som totalt sett tvärtom blir negativ för väldigt många av dem.

Vi måste i stället, precis som vi från moderaterna under flera år påpekat, gå in och angripa de verkliga problemen i familjepolitiken. Vi måste utgå från de skatteproblem som finns i Sverige, med det felaktiga skattesystem vi har.

När man beräknar nettoeffekten för barnfamiljerna av barnbidragsökningarna och finansieringen av dessa har man inte utgått från de nya skatter som aviserades för ett par dagar sedan. Om vi lägger till skatteökningarna på mellan 1 000 kr. och 1 500 kr. för de flesta barnfamiljer som man beslutat om eller som man kommer att besluta om i riksdagen enligt den socialistiska majoritetens avisering, kommer återigen barnfamiljerna att få en klart försämrad standard, trots löftena om en mycket väsentlig förbättring genom de kraftigaste barnbidragshöjningarna i modern tid.

Fru talman! Vi kan helt enkelt inte fortsätta på det här sättet. Vi måste i stället gå in och angripa problemen där de verkligen finns. Vi måste utgå ifrån familjerna och familjernas situation. Vi måste behandla våra barnfamiljer såsom varande kompetenta att själva besluta om sin tillvaro. Vi måste bygga upp sociala trygghetssystem utifrån målet om valfrihet för de enskilda familjerna, där man tar hänsyn till vad föräldrarna själva vill när det gäller frågan om hemarbete eller förvärvsarbete och när det gäller frågan om på vilket sätt man skall lösa barnomsorgen. Om vi skall klara detta måste vi vidta reella förändringar när det gäller bl. a. skattepolitiken. Vi har från moderat sida redovisat ett bra förslag som ger barnfamiljerna skatt efter bärkraft. Det är märkligt att man från socialdemokratiskt håll inte är beredd att gå in och diskutera frågan på den nivån, i stället för att fortsätta på en gammal, omöjlig väg.

Vi har sagt att vi vill ha en vårdnadsersättning, för att på så vis skapa litet grand rättvisa mellan de familjer som löser barnomsorgsfrågan själva och de familjer som får ta del av den kommunala barnomsorgen. Vi vill ha avdragsrätt för styrkta barnomsorgskostnader, för att också öka rättvisan utifrån synen på självbestämmanderätten när det gäller barnomsorgen som sådan.

Valfrihet och respekt för familjen, som bäst vet hur man skall ta hand om sina barn, måste på nytt bli vägledande inom svensk familjepolitik. Vi måste arbeta för att komma ur det socialistiska familjepolitiska mönstret. Vi vet och vi har sett att det får katastrofala konsekvenser för många av våra barnfamiljer.

Men valfriheten gäller ju inte enbart barnomsorgen, arbete i eller utanför hemmet samt synen på skatteavdrag och på principen skatt efter bärkraft, utan valfriheten för familjerna måste ju sträcka sig längre. Vi måste också få en ökad valfrihet i vården, t. ex. sjukvården. Hur är det med barnfamiljernas valfrihet på den punkten i dag?

Om vi nu analyserar konsekvenserna av det beslut riksdagen fattade med anledning av Dagmarförslaget, ser vi att det verkligen är en lustiger dans som pågår i de olika landstingen. För våra läkare och framför allt för våra patienter är dansen sannerligen inte lustig, utan snarare tvärtom. Vi har här på nytt fångats i ett mycket knepigt politiskt system, där politikerna i princip blir ställföreträdande patienter; politikerna skall gå in och bestämma om vården, dess inriktning osv. Detta är orimligt. Från moderat sida varnade vi för detta beslut – vi motarbetade det så mycket vi kunde. När vi nu ser konsekvenserna av beslutet kan vi säga att det egentligen blev värre än vad vi befarade. Dagmar har i princip blivit ett vapen i socialismens händer på vårdområdet i Sverige. Det intressanta är att t. o. m. sjukvårdsministern anser att man i vissa landsting går för långt när det gäller att använda den möjlighet som riksdagens majoritet gett landstingen på detta område. Så har det tydligen varit i bl. a. Göteborg. Det är principen som är felaktig, framför allt principen om vem som skall disponera försäkringspengarna. Enligt vår uppfattning är det den försäkrade själv som skall disponera över pengarna. Enligt beslutet blev det politikerna som disponerar över pengarna.

Om vi granskar den huvudrekommendation som Landstingsförbundet skickat till landstingen, finner vi att det är en ganska skrämmande läsning. Det sägs att man i sig skall kunna tillstyrka deltidverksamma läkare, om det är lämpligt att man träffar sådana här avtal. Vem avgör då om det är lämpligt? Jo, det gör givetvis landstingspolitikerna. Det är dessa som avgör om det är lämpligt – det är inte patienterna eller de som bedriver sjukvården. Det sägs att man skall tidsbegränsa tillstyrkan, om behov finns av anpassningsåtgärder under en övergångstid. Återigen: Det är landstingspolitikerna som bestämmer.

Ingen tillstyrkan för läkare med begränsad verksamhet och/eller hög ålder, sägs det vidare. Här kommer återigen en begränsningsklausul in i bilden.

En annan faktor som är viktig att påpeka i detta sammanhang är att entreprenadavtalen i första hand skall tecknas med juridiska personer. Fysiska personer – enskilda läkare – skall enbart i undantagsfall kunna få ett avtal.

Vad visar detta? Jo, det visar helt enkelt att de enskilda läkarna inte bara är i händerna på landstingen, utan de hamnar också i händerna på någon form av organisation, som skall föra deras talan i förhandlingar med landstinget. Vederbörande läkare är alltså uppknuten två gånger, om man följer denna rekommendation.

Vidare heter det att vårdavtal med enskilda läkare skall kunna träffas i vissa fall, om lokala förhållanden motiverar sådana här vårdavtal. Man vill begränsa tiden till mellan två och fem timmar per vecka, osv. Således: Riksdagsmajoriteten har gett landstingspolitikerna långtgående befogenheter när det gäller att bedriva politiken på detta område.

Av de läkare som byggt upp en fritidspraktik är det många som i dagarna får ett brev från försäkringskassan, där det helt sonika meddelas att det avtal de tidigare haft med försäkringskassan inte längre gäller. Om läkarna anser att de blivit felaktigt behandlade kan de anföra synpunkter inom 14 dagar.

De fritidspraktiserande läkare som har byggt upp en organisation för sin fritidspraktik, hyrt lokaler, skaffat material och utrustning, och – framför allt – som har en grupp patienter att vårda, får helt plötsligt bara en uppsägning från försäkringskassan innebärande att de fr. o. m. årsskiftet inte längre tillhör trygghetssystemet. I och med detta är det inte bara läkaren som hamnar utanför trygghetssystemet utan givetvis i första hand de patienter som denne läkare har att betjäna.

Hur agerar landstingen? Låt oss först se hur man handlägger frågorna i Stockholm. Om man utgår från 1983 års siffror finner man att ungefär 30 milj. kr. gick till fritidspraktiserande läkare. Ungefär 200 000 besök per år gjordes hos fritidspraktiserande läkare. Nu vill landstingets majoritet skära ner denna besöksvolym med 40 %, dvs. 80 000 besök. Vad innebär detta? Jo, den majoritet i Stockholms läns landsting som handlägger sjukvårdsfrågor anser att 80 000 av de 200 000 besöken har varit onödiga, att man i Stockholm har sprungit till läkare av okynne. Om det inte är så majoriteten menar, så måste landstingets egen sjukvårdskapacitet ökas i motsvarande grad, och det är just vad man är i färd med att göra. Man skall förstärka sina egna läkarresurser med 10 milj. kr. enligt de resonemang som nu pågår.

Fru talman! Vad blir följderna av detta? Jo, följderna blir givetvis att utöver de läkare, som f. n. är sysselsatta på heltid hos landstinget och dessutom har en fritidspraktik, måste landstinget anställa nya läkare. Och varifrån skall dessa nya läkare tas? Jo, de måste tas utifrån landet. Således blir följderna att Dagmaröverenskommelsen får en effekt rakt motsatt den som majoriteten i denna kammare förutsåg. I stället för att få läkare att flytta från de tätbefolkade områdena till glesbefolkade områden blir det precis tvärtom. Om man förbjuder fritidspraktik måste man täcka läkarbehovet i centralorterna genom att dra läkare från andra orter till de tätbefolkade områdena.

Förhållandet är likadant i Göteborgsområdet. Där säger den socialistiska majoriteten att man skall tillgripa dispensererna – jag vill kalla det så – med stor restriktivitet, och man skall i princip inte teckna några vårdavtal med fritidspraktiserande läkare. I Göteborg har man haft 130 000 besök hos fritidspraktiserande läkare. Effekten där blir densamma som i Stockholm: i stället för att patienterna går till fritidspraktiserande läkare måste man inom den offentliga vården anställa nya läkare och på så vis dra läkare från andra orter, där de hade behövts bättre. Jag skulle kunna räkna upp ytterligare exempel där effekten blir densamma.

En annan fråga som jag skulle ha ställt till statsrådet Sigurdson om hon hade varit här gäller studenthälsovården. Läkarna inom studenthälsovården har f. n. samma förutsättningar som andra läkare att få ersättning via försäkringskassan. Fr. o. m. halvårsskiftet 1985 skall studentläkarna få ersättning via direkta statsbidrag. Men vad händer under mellantiden, mellan den 1 januari och den 1 juli 1985? Det är också oklart.

Fru talman! Jag har med dessa exempel velat påvisa att det beslut som riksdagen fattade beträffande huvudmannskapet för sjukvården och Dagmaröverenskommelsen var djupt olyckliga. Jag hoppas att överenskommelsen får en mycket kort tillämpningstid i Sverige och att kammaren är beredd att ompröva beslutet.

Torsdagen den
25 oktober 1984

*Allmänpolitisk de-
batt*

Fru talman! På grund av en rad djupt tragiska händelser har frågor kring barnens säkerhet och miljö aktualiserats. Barn har skadats svårt och dödats som en följd av bristande säkerhet i miljöer där barn vistas.

Bara några exempel. Jag tänker på fotbollsmål, som vält och givit barn skador med dödlig utgång. Jag tänker på en olycka, där flera barn dödades i en oskyddad grustäkt. Det har kommit larmrapporter om skador som drabbar barnen på skolgårdarna, skador som är värre än vi vetat tidigare. Det finns exempel på olyckor som skett, därför att lekutrustning såsom vattenrutschbanor brister i säkerhet. Barn skadas och dödats i trafiken, därför att bälteskuddar och säkerhetsbälten i baksätet inte använts. Olyckor som drabbar barn är helt enkelt mycket vanliga, även om de allvarligaste har minskat.

Inom barnmiljörådet, som ju bl. a. har till uppgift att verka för "en ökad säkerhet för barn och ungdom", har vi därför haft anledning att skärpa tonen för att få till stånd åtgärder som kan få olyckorna att bli färre. Nu måste alla ställa upp i arbetet för att medverka till säkrare barnmiljöer. Här har föräldrar, folkrörelser och kommuner ett ansvar liksom regering, riksdag och statliga myndigheter. Fritidsförvaltningar och föreningar har ett ansvar för att se till att fotbollsmål sätts fast framöver, så att vi slipper fler olyckor. Vi har ansvar för att se till att grustäkter inte i fortsättningen är dödsfallor genom att omgärda grustäkter på samma sätt som exempelvis byggarbetsplatser. Här krävs det sannolikt lagändring för att bättre skydda barnen.

Vi får inte heller vara tillfreds med att skadorna på barn som vistas på skolgårdar är så omfattande. Det har dessutom överraskande nog visat sig att många av dessa olyckor har sociala orsaker, dvs. skadorna orsakas i många fall av elever. Jag tror att flera meningsfyllda aktiviteter på rasterna och kanske en ökad tillsyn borde kunna minska antalet olyckor.

Nya utrustningar för barns lek såsom exempelvis vattenrutschbanor kan stimulera och göra leken roligare, och det är bara bra. Men det kan inte vara rimligt att lekredskap har sådana säkerhetsbrister att barnen kan få allvarliga skador. Därför har vi från barnmiljörådet hävdats att det måste fastställas regler för hur dessa vattenrutschbanor skall vara utformade så att skaderisken kan minimeras. Jag utgår ifrån att regeringens skrivelse i denna fråga till ordningsstadgekommittén skall leda till en snabb lösning.

Om alla använder bilbälte även i baksätet, kan många liv räddas och svåra skador undvikas. Det gäller naturligtvis alla, men bilbälte i baksätet är i hög grad en barnsäkerhetsfråga, därför att de flesta barn åker i baksätet. Jag ser därför inga skäl mot att snabbt införa skyldighet att använda bältena i baksätet. Det är ju en uppfattning som delas av många, exempelvis en del motororganisationer.

Fru talman! Det här var bara några exempel på vad som bör göras för att öka barnens säkerhet. Detta säkerhetsarbete kommer att underlättas av att vi förväntar oss en bättre registrering av barnolyckorna. I dag finns ingen fullständig registrering. Men riksdagen uttalade sig i fjol för att bygga upp en sådan. Därefter har en utredning presenterat förslag, som jag förväntar mig

skall genomföras. Det är också viktigt att arbetet med säkerhetsfrågorna inte försummas bara därför att stat och kommun har mycket arbete med andra viktiga frågor såsom utbyggnaden av barnomsorgen.

De flesta av farorna för barnens säkerhet kan säkert undanröjas genom insatser av föräldrarna i hemmet och genom att olika kommunala organ i samarbete med barn, deras föräldrar och folkrörelser tar itu med problemen. Det kan vara frågor om hur trafiken skall regleras för att skapa säkra vägar till dagis och skola. Det kan vara frågor som, vilket jag tidigare berört, att se till att lokaler och områden där barn vistas görs säkrare.

Men i en del fall kräver säkerhetsarbetet att lagar och regler ses över, och när det behövs får vi inte tveka om att skärpa bestämmelserna. Det får inte bli så, att rädslan för nya regler och den kärva ekonomin i stat och kommun bromsar upp säkerhetsarbetet. Vi får inte lyssna för mycket på vare sig dem som säger att vi inte har råd med barnens säkerhet eller på dem som ser allvarliga ingrepp i folkets frihet i varje försök som ökar säkerheten för barnen. Utöver att olyckorna leder till mycket lidande för barn och deras anhöriga som drabbas, är kostnaderna för samhället mycket stora. Därför lönar sig säkerhetsarbetet både utifrån mänskliga och ekonomiska utgångspunkter.

Även om olyckorna är för många i dag, har antalet dödsolyckor halverats sedan 1970-talets början. Till stor del har denna förbättring kunnat ske därför att vi inte tvekat att skärpa lagar när det varit nödvändigt.

Fru talman! Jag har med detta velat fästa uppmärksamheten på en mycket allvarlig och viktig fråga, och jag hoppas att alla berörda är beredda att ge arbetet för att minska olyckorna bland barnen hög prioritet.

Anf. 80 ULLA TILLANDER (c):

Fru talman! Barnfamiljerna kommer i stryckklass när socialdemokraterna regerar. Det räcker med att göra en hastig tillbackablick på det senaste året för att få det påståendet bekräftat. Av alla de skatter som socialdemokraterna har höjt, sin vana trogen, har i synnerhet barnfamiljerna drabbats. Likadant är det med de nya förslagen till skattehöjningar.

Jag vill inte antyda att den socialdemokratiska politiken medvetet är dikterad av ovilja mot barnfamiljerna, även om det skulle kunna se så ut. Snarare är det nog fråga om oförmåga. Men ibland är också den förklaringen svår att smälta.

Ett exempel är den fördröjda barnbidragshöjningen. Otvetydiga siffror avslöjade att just barnfamiljerna som en ekonomiskt sårbar grupp i samhället fick det avsevärt mycket svårare under den socialdemokratiska skattehöjningspolitiken. En intensiv debatt flammade upp. Det fanns alla skäl för regeringen att äntligen göra något men något initiativ togs inte. Vi i centern yrkade på att barnbidragshöjningen skulle kommit redan i juli, och för det borde det ha funnits en betryggande majoritet.

Nej, regeringens brist på riktig känsla för barnfamiljernas behov beror nog inte på bristande insikt om hur denna grupp har det. Det är nog i stället så att regeringens skicklighet är underordnad andra syften än att i första hand

förbättra för barnfamiljerna. Först vid årsskiftet kommer ju den barnbidragshöjning som undanhållits dem som för länge sedan har varit berättigade till den.

Man anar mönstret. Taktiskt vill socialdemokraterna lägga barnbidragshöjningen vid ingången till valåret. Den socialdemokratiska regeringens taktiska skicklighet verkar till förmån inte främst för barnfamiljerna utan för det egna taktikspelet. Frågan är bara om regeringen inte är en smula för smart.

Spåren av ett så cyniskt spel förskräcker och avskräcker. Men framför allt är det tomrummet efter en helhjärtad familjepolitik som känns påtagligt. Att tomrummet efter en sådan politik får sina avläsbara konsekvenser börjar bli allt tydligare.

Så som världen ser ut i dag behöver barnen, det uppväxande släktet, stöd och stabilitet i den lilla värld som är deras och där de formas. Det måste vara en fantastisk brist på sinne för proportioner, när man tänker på vad regeringen i all välmening lägger ut på AMS-bidrag för att få ner arbetslösheten, som är ett samhälleligt ont, och jämför det med vad den är villig att satsa på en lika vital faktor i samhället, nämligen på familjen.

Som det nu är utsatts barnfamiljer för påfrestningar av olika slag, inte minst de slitningar som bekymmer med ekonomin kan åsamka människor.

Och det får följdverkningar på många olika områden. Det är inte lätt för människor som inte får ekonomin att gå ihop att vara harmoniska och glada. Det är ett grundskott mot familjens stabilitet. Till det kommer den bristande förståelsen för problemen. Vad hjälper det sedan om regeringen påstår sig förstå men ingenting gör?

Insåg man värdet för barnen av vad trygghet och stabilitet i hemmet innebär så skulle helt andra resurser ställas till barnfamiljernas förfogande. Tyvärr tycks den förståelsen helt saknas.

Man talar om barnomsorg och satsar mycket pengar på den, men bortsett från att den är orättvist fördelad och ensidigt spenderad och skevt regionalt och socialt planerad, så menar man med barnomsorg enbart den som sker på institutioner.

Om inte familjen får fungera som den skall och som den trygghetsskapande barnomsorg familjen skall vara så kommer all annan barnomsorg att förfela sitt syfte.

För grundtryggheten måste ju ändå komma från trygga föräldrar som också av samhället får bekräftelse på värdet av sitt föräldraskap.

Den första naturvuxna och självklara försvarslinjen mot drogkultur och vilsenhet och allt det som kan riva ner och förstöra också unga människor och spolierna en stor del av deras unga liv, den försvarslinjen går i familjen. All erfarenhet talar för det, och det är dags att dra de politiska konsekvenserna av det. Ett uteblivet stöd, såväl ekonomiskt, psykologiskt och socialt, till föräldrar i deras föräldraroll, det innebär att man river ner denna försvarslinje.

Vi måste ge föräldrarna kurage att vara föräldrar. De är de bästa experterna på sina egna barn. Det är inte bara yrkesrollen och karriären som

skall omhuldas, utan det är också föräldrarollen som man borde få tillfälle att spela väl, och där är samhället skyldigt att ställa upp så att människor i alla grupper, inte bara välsituerade, får möjlighet att under några år uppleva tillfredsställelsen att helhjärtat på deltid eller heltid vara föräldrar.

Det här kostar och det finns ingen kalkyl över vad det ger igen, men jag tror att de flesta känner på sig att det är en god affär för samhället i det långa loppet.

Under debatten har den ensidiga satsningen på den offentliga sektorn med rätta ifrågasatts. Man har kommit bort från tanken att samhället och institutionerna skall allt bestyra.

Men alltjämt är det så att socialdemokrater tänker och planerar i samma banor som under 1960- och 1970-talen och inte kan tänka sig någon annan form av barnomsorg än den som planeras på central nivå.

Även om man har gjort ett litet avsteg från de invanda hjulspåren och accepterar att också föräldrakooperativ får statsbidrag, om än i mindre omfattning, så är det fortfarande så att det är daghem som gynnas jämfört med familjedaghem, deltidsförskola och barnomsorg i alternativa former.

I stället vill vi i centern ha en större variation och valfrihet. Vi vill ha ett system som gynnar och understödjer det naturliga intresset som finns hos föräldrar att ta initiativ till förmån också på barnomsorgens område.

I socialdemokratiska system får ungefär två tredjedelar av förskolebarnen inget alls av de 14 miljarder som den kommunala barnomsorgen kostar. Det är märkligt att socialdemokraterna kan acceptera det, särskilt som låginkomsttagare missgynnas liksom glesbygdsbor. Dessutom begränsas valfriheten. Institutioner prioriteras och föräldrarnas vård av egna barn erkänns inte som ett arbete.

Devalvering, momshöjning, borttagande av livsmedelssubventioner och åtskilliga skattehöjningar har drabbat just barnfamiljerna hårdast. I många familjer, ofta de med lägst inkomst och flest barn, tvingas båda föräldrarna arbeta heltid för att försörja familjen. Samtidigt har dessa familjers barn, enligt en LO-rapport, i mindre utsträckning än höginkomstgrupperna tillgång till daghem och över huvud taget kommunal barnomsorg.

En rättvisare fördelning måste ske. Vi måste se till att de åtgärder som vidtas inriktas på dem som har det ekonomiskt sämst ställt. Det råder inget som helst tvivel om att det är flerbarnsfamiljer med bara en inkomst som mer än någon annan grupp behöver ett stöd.

I år har den familjepolitiska debatten främst handlat om den standardsänkning som barnfamiljerna har fått känna av efter regeringsskiftet 1982.

Trots allt som bidragit till att göra det dyrare för barnfamiljerna att leva har regeringen inte själv lagt fram något förslag till förbättringar under 1984 och inte heller stött de förslag till förbättringar som vi lagt fram och som skulle ha trätt i kraft under 1984. Nu kommer inte barnbidragshöjningen förrän den 1 januari 1985.

Det som man allra mest kan beklaga, det är att socialdemokraterna går emot vårt förslag om vårdnadsersättning.

Men den måste byggas ut förr eller senare. Vi måste myndigförklara

föräldrarna och ge dem möjlighet att välja den barnomsorg som bäst passar familjens situation.

Vi i centern arbetar för en mångsidighet i barnomsorgen och utrymme för enskildas och föreningars initiativ.

När ni socialdemokrater säger nej till vårdnadsersättning, beror det antagligen på att ni ser den som ett hot mot den kollektivistiska, orättvisa, ensidiga, dyra och ojämnt fördelade barnomsorg som är det enda ni själva kan tänka er.

För socialdemokraterna är det daghem som det är fråga om.

Men vi kommer att arbeta vidare för en vårdnadsersättning som ett alternativ eller komplement till samhällets barnomsorg.

Centerns förslag om vårdnadsersättning utgår från grundtanken att föräldrar skall få mer tid för sina barn och att omsorg om små barn måste räknas som ett arbete, också om arbetet utförs i hemmet av en förälder.

Inkomst av arbete skall naturligtvis vara skattepliktig också när den har vårdnadsersättningens form.

Fru talman! Vi i centern tror att det här är den bästa investering som man kan göra inför framtiden.

Vårdnadsersättningen är en naturlig konsekvens av de här synpunkterna. Vi vill att samhället går in och sanerar barnfamiljernas dåliga ekonomiska standard, särskilt flerbarnsfamiljernas.

Vi måste höja statusen i att vara förälder!

Anf. 81 ERLING BAGER (fp):

Fru talman! Vi kan konstatera att välfärdsbygget inte alltid blivit vad vi hade tänkt oss. Visst har vi alla fått det bättre – skola, sjukvård, hyggliga arbetsvillkor, hyggliga löner. Men samtidigt är det uppenbart att något har gått förlorat på vägen. Det är inte alltid den mjuka omtankens välfärd vi har skapat, utan ibland snarare den fyrkantiga byråkratins. Den som söker en "medmänniska" möts inte sällan av enbart en "handläggande tjänsteman".

Människor känner sig vilsna! Vi skall göra en kort historisk tillbakablick.

I dag är vi vid den tredje-fjärde generationen efter industrialismens genombrott i vårt land. Automationen i arbetslivet har på senare år lett till att en del naturliga kontaktpunkter mellan människor försvunnit.

Tidigare fanns ofta god kontakt mellan generationer – vi hade ofta tregenerationsfamiljer. I dag finns det barn som aldrig träffar några gamla. Far- och morföräldrar bor långt bort.

Sedan år 1880 har vi svenskar tiodubblat vår konsumtion.

Man kan indela samhället i tre sektorer:

- Hemsektorn, med matlagning, tvätt, omtanke, ömhet etc.
- Marknadssektorn, där vi har den privata företagssektorn.
- Samhällssektorn, med utbildning, sjukvård, barnomsorg, äldreomsorg.

De senaste 100 åren har inneburit en radikal omfördelning mellan dessa tre sektorer. Mycket av matlagningen har gått över från hemsektorn till marknadssektorn. Vi köper halvfabrikat, äter lagad mat i lunchmatsalar och

Torsdagen den
25 oktober 1984

*Allmänpolitisk de-
batt*

restauranger. Vi stoppar inte strumpor, vi köper nya i stället.

Ansvaret för barn, sjuka och gamla har till stor del övertagits av samhällssektorn. Uppgifter som förr sköttes av företagssektorn har nu tagits över av samhället.

Vad skulle behövas i samhället i dag? Jag tror att vi behöver komplettera den materiella välfärden som byggts upp. Det handlar inte om att förkasta de materiella landvinningarna. Men det handlar om att inse att inget samhälle kan bli mänskligt, om det inte tar till vara idealiteten och räknar med ett personligt ansvarstagande.

Ideellt arbete är en undervärderad kraft i vårt samhälle. Det är fel att tro att alla problem kräver insatser från stat och kommun. Fyra årtionden socialdemokratiskt styre fick många att tro att ideal och personligt ansvar var något som hörde till det förgångna. Men glädjande nog började en omvärdering ske. Trots detta finns det gott om exempel på att ideella och frivilliga insatser motarbetas.

Att ge idealiteten rum i samhället är en viktig fråga för folkpartiet. Partiet har fört fram de här tankarna i årtionden, men inte alltid mött förståelse. Vi kommer att fortsätta detta arbete. Jag kommer senare att ge konkreta exempel på hur värdefullt ideellt och frivilligt arbete tyvärr har motarbetats. Och detta är en mycket olycklig tendens. Frivilliga insatser bör uppmuntras, inte motarbetas. Många skäl talar för att vi måste skapa en större förståelse för ideella intressen.

En välvillig tolkning av de här olustiga tendenserna är att de är ett utslag av en missuppfattning av vad välfärdsutveckling innebär. En annan tolkning är att det kan gå en ideologisk skiljelinje i denna fråga.

Människor som ägnar sin fritid åt arbete i en förening gör det därför att de tycker att det är viktigt: idrottsledarna för att de tycker att det är meningsfullt att engagera sig för ungdom, personer inom Röda korset därför att de vill hjälpa människor och i kyrkor därför att de har en tro och vill engagera sig för människor.

Här följer en del exempel på hur ideellt arbete har motarbetats.

I en mellansvensk stad fick jag höra beskrivas hur föräldrar, lärare och elever hade beslutat att tillsammans arbeta fram en skolpjäs som skulle framföras vid ett bestämt tillfälle. Man började träffas varje vecka för att repetera och förbereda ett scenbygge. Det uppstod en utmärkt kontakt mellan föräldrar och lärare. Eleverna stortrivdes och arbetade med att förverkliga framträdandet. Då stoppade tyvärr facket samarbetet, med krav på ersättning till lärarna för att en fortsättning med det gemensamma projektet skulle tillåtas. Projektet fick läggas ned.

Nej till sommargårdar. I kyrkor och frikyrkor har det ofta förekommit att ungdomar hjälpt till med en del praktiska sysslor på församlingarnas sommargårdar mot att de fått gratis kost och logi och gått för en något lägre lön. Deras arbete har bestått i att t. ex. hjälpa till i köket eller sköta trädgården. Detta har Hotell- o. restauranganställdas förbund protesterat mot och krävt att de som arbetar på sommargårdar skall ha högre lön. Några frivilliga insatser ville man inte acceptera. Ett exempel är baptisternas

ungdomsgård i norra Halland, Vällersvik, som förra året hotades av facket för att ungdomarna där hjälpte till. Glädjande nog har nu facket backat och accepterat de arbeten som görs där.

Nej till Röda korset. Röda kors-medlemmar bedriver sjukhusvårdsverksamhet. De hjälper patienter att hitta rätt och går ärenden av olika slag. Den här verksamheten har mött motstånd och stoppats på några håll i landet. Det skall vara anställd personal i stället för frivilliga insatser.

Ett stort problem i många skolor är att mycket förstörs. Det har man försökt råda bot på genom att göra eleverna mer delaktiga i skolans skötsel. En del elever har fått hjälpa vaktmästaren, andra har hjälpt till vid bespisningen. Inte heller detta har gått smärtfritt.

Sommaren 1982 gick några lärare från Gävle på en frivillig kurs. Det ogillade Lärarförbundets ordförande Hans Hellers. Han ansåg att lärarna borde begära extra betalt. Men kursen var frivillig och lärarna deltog i den av eget intresse, så extrabetalning var inte aktuell. När lärarna vägrade lyda Hellers order att hoppa av kursen blev de uteslutna ur facket.

Under den långa tid folkpartiet innehaft en dominerande ställning i Göteborg har det varit självklart att aktivt uppmuntra och stödja ideellt socialt hjälparbete. Detta har bl. a. inneburit att kommunen hjälpt LP-stiftelsen och Räddningsmissionen-Fyrbåken med lokalbidrag. Den nya socialdemokratiska ledningen i socialnämnden delade inte denna uppfattning utan stoppade dessa bidrag efter makttilträdet. Detta är ett ofattbart beslut med tanke på den stora hjälpinsats som dessa föreningar gör. Det är min förhoppning att socialdemokraterna i Göteborg vid närmare eftertanke kommer att ompröva detta beslut.

LP-huset i Göteborg fungerar som en uppsamlingsstation för människor som behöver bistånd. Utöver helinackorderingarna finns det på varje hem dagbesökare, som inte övernattar men tillbringar varje dag på hemmet för att få hjälp. I LP-huset bedrivs dessutom en öppet-hus-verksamhet, värmestuga, kaffeservering, utdelning av kläder samt rådgivning till enskilda och familjer.

Rådgivningsverksamheten rörande alkohol och narkotika har haft 1 050 besök under 1983. Hjälpverksamheten till enskilda och familjer har inneburit att 125 personer har utrustats med kläder under 1983. Samtidigt har 44 personer bott sammanlagt 2 149 dagar i LP-stiftelsens fastighet.

Detta hjälparbete tvingas nu kanske upphöra.

Jag vill noga betona att jag tycker att facket oftast gör ett fint arbete med att tillvarata medlemmars intressen. Men jag tycker att man skall påtala både internt och offentligt när dess arbete motarbetar betydelsefulla frivilliga insatser i folkrörelserna.

Det behövs en bredare debatt kring de här frågorna. Inte minst inom fackföreningsrörelsen borde det föras en intern debatt. Är det verkligen – i ett bredare perspektiv – ett fackligt intresse att lägga hämsko på människors vilja till frivilliga ideella arbetsinsatser?

Mycket tyder på att det fackliga motståndet under senare tid har börjat släppa, och detta är bra och nödvändigt.

Fru talman! Inte skulle vår omvärld se bättre ut om organisationer som

Röda korset, Lutherhjälpen, Frikyrkan hjälper och Amnesty inte troget och oförtrotet arbetade vidare med att hjälpa människor mot lidande och orättvisor. För folkpartiet är det en självklarhet att stödja ideellt arbete både i vårt land och i vår omvärld. Frivilliga insatser skall inte motarbetas. Idealiteten skall i stället uppmuntras.

Anf. 82 BLENDA LITTMARCK (m):

Fru talman! Det är lagligt att använda narkotika. Det kommer kanske som en överraskning för många, men så förhåller det sig faktiskt. Om en haschpipa går runt i ett gäng, kan bara den som har köpt haschet fällas för narkotikainnehav. Detta har högsta domstolen fastställt i en dom från december 1983. I domen sägs att narkotikainnehav inte är olagligt om det skett i direkt anslutning till konsumtion. Denna dom är prejudicerande.

Regeringens narkotikakommission kräver inga förändringar av narkotikastrafflagen – men vi är många som kräver en förändring. I främsta ledet står Föräldraföreningen mot narkotika, dvs. de människor som har en bittraste erfarenheten av vad de betraktar som en lucka i lagen. Föräldraföreningen lägger nu tillsammans med Riksförbundet Narkotikafritt samhälle ned ett oerhört stort ideellt arbete av det slag som Erling Bager talade om, bl. a. genom en kampanj i form av en stor namninsamling, för att få denna lucka i lagen tilltäppt.

I Sverige har vi bestämt oss för en restriktiv narkotikapolitik, och denna har ett brett stöd bland människorna. Det har vi fått belägg för bl. a. genom den SIFO-undersökning i frågan som i dag har lagts fram. Det är olagligt att inneha, framställa eller handla med narkotika, men det är alltså helt lagligt att använda den. För att förtydliga: Det är tillåtet att röka hasch, sniffa kokain, injicera eller dricka amfetamin och heroin. Däremot är det förbjudet att inneha eller sälja narkotika.

Nu tycker säkerligen många att man för att t. ex. röka hasch också måste inneha haschet, men det är inte alls nödvändigt. Om t. ex. polisen stormar in i ett rum där det sitter fem ungdomar och röker hasch, är det bara den som har haft haschet med sig eller, för att uttrycka det i juridiska termer, varit i besittning av narkotikan som kan dömas. Men domstolen måste kunna bevisa vem som hade knarket med sig. Sitter det då fem personer i ett rum och vägrar att tala om vem det var, kan polisen ingenting göra utan att alla går fria.

Därför kräver vi i moderata samlingspartiet att all icke-medicinsk befattning med narkotika skall förbjudas.

F. n. straffas innehav huvudsakligen i samband med överlåtelse, men en hel rad förfaranden kring konsumtionen av narkotika räknas inte som innehav. Det är t. ex. tillåtet att stoppa en haschpipa eller ladda en spruta och låta den gå runt. Det är tillåtet att tillföra sig själv narkotika genom olika metoder, såsom rökning, snusning, injektion eller nedsväljning, något som jag talade om redan tidigare. Det är också tillåtet att vara påverkad av narkotika.

Det finns utöver gärningen innehav ett område som inte är straffbelagt.

Det är där som vi och flera andra, bl. a. Föräldraföreningen och Narkotikafritt samhälle, kräver att missbruk av narkotika skall straffbeläggas. Det har inte varit enkelt att hitta en täckande brottsrubricering. Men vi har kommit fram till uttrycket olovligt handhavande alternativt olovlig befattnings. Därmed kan det inte förekomma någon hantering, befattnings eller annat handhavande av illegal narkotika utan att åtminstone någon juridisk person är ansvarig. Så länge som någon handhar narkotikan kan den användas till att förstöra en annan person. Handhavandet kan alltså inte avfärdas som något som enbart är konsumentens eller missbrukarens ensak. Jag påpekar detta därför att det enligt svensk lag inte är straffbart att förstöra sig själv.

Det är endast tillåtet att handha och använda eller bruka narkotika för vetenskapliga eller medicinska ändamål, men det är inte straffbart att använda narkotika för något annat.

Får vi igenom denna ändring blir det enkelt att förklara för ungdomar och andra att det är straffbart blott och bart att ta i narkotikan. Då skulle vi slippa att vid samtal med ungdomar tala om hur farligt det är med narkotikan. Dessa samtal slutar ofta med att ungdomarna själva säger: Men det är ju tillåtet att röka hasch.

Fru talman! Föräldrar till ungdomar som råkat in i missbruket och föräldrar som oroar sig för sina ungdomar vädjar till riksdagen: Ge oss en heltäckande lag. Det är ett av de viktigaste leden i arbetet att göra Sverige till ett narkotikafritt samhälle.

Under detta anförande övertog tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 83 ING-MARIE HANSSON (s):

Herr talman! Jag vill inledningsvis kommentera Ulla Tillanders inlägg, där hon hävdade att socialdemokraterna av spekulation skulle vänta med barnbidragshöjningen och invänta ett valår. Jag vill försäkra Ulla Tillander att så ingående spekulationstankar har vi faktiskt inte inom socialdemokratiet. Det är för oss helt främmande. Vi föreslår nu höjning av fastighetsskatten samt skatten på bensin, el, tobak och sprit. Det här beror inte på spekulation. Vi gör det av ansvar för statens och samhällets ekonomi, och vi gör det av ansvar för att föra en raserad ekonomi efter de borgerliga åren i balans igen. Jag tycker att det klingar synnerligen falskt när centerpartiet talar om spekulation inför valet. Debatten belyser mycket klart att centern ser spekulation i alla politiska åtgärder på grund av att man själv ofta ser sakerna utifrån det perspektivet.

Jag vill fråga Ulla Tillander: Hur tänker centern finansiera den vårdnadsersättning som hon talade för?

Därmed, herr talman, vill jag gå över till det ämne som jag hade tänkt att tala om i dag.

Avgörande för om vi i framtiden skall kunna forma samhället efter vår egen modell här i Sverige är om vi kan fördjupa demokratin, om vi kan slå vakt om den reella yttrandefriheten och tillförsäkra alla en tillräcklig

överblick så att de kan känna delaktighet i detta arbete. Det är inte bara risken för dominans av utifrån kommande massmedia som då måste balanseras med en medveten mediapolitik. Det handlar också om att styrkan och genomslagskraften från vissa intressegrupper inte får så att säga slå ihjäl andra röster.

Den politiska uppgiften att stimulera människors egen skapande aktivitet, att engagera flera människor i kultur- och samhällsliv samt att skapa förutsättningar för en kulturell delaktighet i landets alla delar och bland alla människor, kräver en mycket medveten politisk helhetssyn. Det kräver också en överensstämmelse i inriktningen av resurserna såväl centralt som regionalt och lokalt. Det är en spännande uppgift. Om vi inte löser den får vi en ökad passivitet, ökade kunskapsklyftor och med all sannolikhet ökade sociala problem med skadegörelse, missbruksproblem och andra utstötningsmekanismer som följd. Jag tror att det här sambandet är mer avgörande än de enkla lösningar som föregående talare har pekat på.

Till skillnad från alla svåra och bekymmersamma delar inom det politiska fältet är ju faktiskt kulturpolitiken alltid full av möjligheter.

Vi har nu hunnit en bra bit på vägen att bygga ut de basresurser för ett regionalt fungerande kulturliv som 1974 års kulturpolitiska beslut innebar. Vi har sedan 1974 fått tio nya statsunderstödda teatrar och två nya statsunderstödda musikinstitutioner. Vi har fått läns museer i alla län, och vi har i dag folkbibliotek i landets alla kommuner. Vi har fått ett kraftigt genomslag för de nya bidragen med anslag till kulturverksamhet i folkbildningen. Som exempel kan nämnas att ABF redovisar att dess kulturverksamhet i folkbildningen under 1983 redovisat 3 685 000 i publik- och deltagarsiffror. Det här visar vilken oerhörd bredd och spridning av kulturaktiviteter som den nya kulturpolitiken har inneburit.

Från samhällets sida har satsningar på kulturändamål hävdats sig väl i förhållande till andra områden. Visserligen är kulturkostnaderna så små i förhållande till andra utgifter, att det väl snarast har gjort dem mindre intressanta i besparingssammanhang, och visst har man nu gott och väl nått gränsen för möjliga nedskärningar utan att det går ut över väsentliga delar av verksamheten. Men de offentliga kulturutgifterna har trots allt inte minskat sin andel av de totala kostnaderna.

Under 1970-talet ökade kulturens andel av den totala ekonomin från 3,4 % till 4,6 %. Mellan 1981 och 1982 skedde en vändning: kulturens andel minskade, tillväxten bröts och ersattes av en viss realminskning av kulturkostnaderna. Skillnaderna i kulturinsatser mellan kommunerna har successivt tenderat att öka under hela 1970-talet fram till 1981. Men glädjande nog finns det ingenting som tyder på att de klyftorna nu skulle vara på väg att ytterligare vidgas. Tvärtom kan möjligen en – totalt för samtliga kommuner – svag utjämnings-tendens skönjas.

Det mest glädjande är att den alldeles färskaste statistiken för 1983 visar att en relativt kraftig återhämtning har skett i de kommunala kulturinsatserna. Realökningen mellan 1982 och 1983 kan uppskattas till ca 5 %. Det visar att debatten om jämlikhetsaspekten på den kulturella välfärden har fått ett politiskt genomslag.

Vi gick in i år 1984 med trumpetstötter och kampanjer från främst SAF och moderaterna med budskapet att George Orwells vision av tvångssamhället hade blivit verklighet. I sommar har de värsta övertonerna bränt sönder sig själva. Jag tänker på Gösta Bohmans vårdslösa slängar om friheten i svältens och arbetslöshetens Indien och koncentrationslägerfångarnas frihet. Det känns besvärande att nämna dessa uttalanden, men de är ju tyvärr en realitet.

Människor är naturligtvis arga på krångliga bestämmelser som de inte förstår. Förmynderi och paragrafytterier behöver punkteras. Men samtidigt inser nog envar att friheten för gemene man och kvinna i det här landet aldrig har varit så stor som nu.

En ovärderlig tillgång för att utveckla och fördjupa demokratin är en i stora drag gemensam värderingsgrund för vad som är rätt och fel, för vad man får och inte får. Det handlar egentligen om ett ideellt kulturarv.

1960-talets starka uppslutning kring kravet på politiska lösningar för att uppnå jämlikhet genom solidariska insatser har nu vridits över i hårdlanserade kampanjer för eget ansvar och "satsa på dig själv"-paroller. Välj mellan sjukvård och segelbåt var ett – mycket avslöjande – utrop av en entusiastisk SAF-direktör. Krossa facket, löd en annan paroll.

Vi är inte ensamma i Sverige om den här utvecklingen. Mest åskådligt kan vi se vad som händer i England. Margaret Thatcher är inställd på att den engelska fackföreningsrörelsen skall tvingas uppleva sin egen förintelse. Att hela samhällen därvid går under och att familjernas nöd är obeskrivlig stämmer inte de konservativa till eftertanke eller mänskliga hänsyn. Det vi upplever i England är en utmärkt lektion i hur långt värdet av privilegier kan drivas politiskt. Hitills har, såvitt jag vet, vår svenska TV inte ens försökt skildra vad som händer annat än i korta snuttar i nyhetsprogrammen om våldet mellan polis och strejkande.

Svenska företag gör nu stora vinster – så stora att svårigheterna att hitta lämpliga investeringsobjekt för pengarna är påtagliga. En återhållsam lönerörelse är nödvändig för att inte driva upp inflationen – det har debatten under dagen och gårdagen klart visat. Att de inarbetade vinsterna används i företagen på ett konstruktivt sätt är en förutsättning för att ekvationen skall gå ihop. Vinsterna har ju inte ramlat ned i knät på företagen, utan arbetats ihop av de anställda.

Med hänsyn till de stora förändringar som har skett och som kommer att ske inom arbetslivet är omfattande satsningar på utbildning inom yrkeslivet avgörande för om vi skall komma igenom förändringarna med inte bara produktionsökningar utan också kvalitetsvinster för människorna ute på arbetsplatserna. Men omställningen kan också kopplas till kulturella aspekter. Statens kulturråd har utarbetat ett förslag till hur kulturverksamhet via de lokala arbetsplatserna skulle kunna förstärka yrkesstoltheten, öka gemenskapen och stimulera till eget skapande och ökad delaktighet.

De möjligheter som rapporten "Verktyg för förändring" visar är lika avgörande för hur vi formar samhället som vad vår massmediopolitik och hur vi löser sysselsättningsproblemen är.

Till alla dessa förslag säger Svenska arbetsgivareföreningen nej. I remiss-

yttrandet konstateras att "arbetsgivaren förfogar över företaget och dess egendom".

Litet längre ned sägs: "Företagens kostnader måste hållas nere och statens finanser förbättras." Vidare: "De fackliga organisationerna har stora ekonomiska resurser och bör klara finansieringen själva."

Svenska arbetsgivareföreningen har inget intresse av och ser inga ekonomiska möjligheter för en satsning från näringslivets sida på kultur för de anställda i företagen. Däremot har P.G. Gyllenhammar nu dragit i gång en ny innovation: Näringslivets kulturfond. Insatt kapital skall uppgå till 200 milj. kr. med en årlig utdelning på 25 milj. kr.

Samtidigt som detta sker är arbetslösheten bland de konstnärligt yrkesverksamma en av de högsta alla kategorier. För många av dem som får ett eller annat jobb blir årsinkomsten oftast ändå så låg att den faller helt utanför ramarna för vad andra yrkeskategorier anser vara ett minimum. Byråkrati och skatteregler trasslar till det för kulturarbetarna, eftersom normalmodellen inte stämmer med deras förhållanden. Det är positivt att regeringen nu avser att lägga fram en proposition på grundval av kulturskattekommitténs betänkande. Men huvudfrågan, nämligen den stora bristen på arbetstillfällen, är naturligtvis inte löst med förenklade skatteregler.

Den samlade offentliga kultursatsningen har avsevärt ökat antalet arbetstillfällen inom kultursektorn. Trots det ökar antalet välutbildade och mycket skickliga musiker, skådespelare, konstnärer osv. mer än antalet arbetstillfällen. Vi har höjt kvaliteten bland de konstnärligt yrkesverksamma. Svenskt kulturliv har i dag livskraft, och vi borde genom att utnyttja vinsterna i ett tekniskt utvecklat näringsliv också kunna skapa ett utrymme för att tillvarata arbetsresultat och skaparglädje från konstnärligt yrkesverksamma inom alla delar av kulturlivet. Men för det krävs en aktiv fördelningspolitik. Annars hotas kulturlivets självständighet. Den enskilde kulturarbetarens arbetsmöjligheter skall inte användas som ett slagträ i en politisk propaganda – det är detta näringslivets kulturstrategi handlar om.

Näringslivets kulturfond är kanske svaret på den motion som Gösta Bohman väckte under 1981/82 års riksmöte, i vilken han hemställde att riksdagen skulle uttala "att nya vägar för finansiering av kulturverksamheten skall prövas". Ätminstone kulturutskottets ordförande Ingrid Sundberg tycks ha uppfattat det så. Hon har nu ställt följande fråga till statsrådet Bengt Göransson: "Vill statsrådet verka för att sådant stöd inte påverkar utformningen och storleken av utgående statligt stöd utan betraktas som ett värdefullt komplement?"

Jag skall med intresse ta del av kulturministerns svar. De offentliga kulturutgifterna för 1981/82, som är det senaste budgetåret med fullständig redovisning, uppgick till 5,6 miljarder. Jämfört med detta är Näringslivets kulturfond bara litet sparsamt utstrött strössel på kulturtårtan. Men det glesa strösslet drar till sig blickarna och sätter i gång debatten, vilket naturligtvis är meningen.

SAS kulturstöd, som enligt vad som aviserats skall uppgå till 750 000 kr., fyller naturligtvis samma funktion. Dramaten, Konserthuset och Moderna

museet får, efter tidsningsuppgifter att döma, ta ut gratisbiljetter för 250 000 kr, vardera på flyget för dessa pengar. Osökt gör man den hemska jämförelsen hur det skulle uppfattas om Stockholms kommun skulle börja ersätta sitt kulturstöd med månadskort på SJ, för de anställda eller om staten skulle ersätta kulturstödet med årskort på SJ.

Det är viktigt att näringslivets kulturintresse tas till vara, men insatserna borde kunna komma de anställda till del.

Anf. 84 ULJA TILLANDER (c) replik:

Herr talman! Nog måste väl Ing-Marie Hansson hålla med om att det verkar märkligt att socialdemokraterna väntar ända till 1985 med den förbättring för barnfamiljerna som en höjning av barnbidraget utgör. En höjning hade ju varit ytterst befogad långt tidigare.

Jag vill hänvisa Ing-Marie Hansson till den artikel som Göte Jonsson redan har omnämnt och som återfinns i tidskriften Dina Pengar. Artikeln är skriven av Anna-Lisa Hellsten. Jag skall citera inledningen på den här artikeln, som anknyter till den barnbidragshöjning som träder i kraft efter nyåret. Under rubriken "Det bidde en tumme" skriver Anna-Lisa Hellsten:

"Undersökning på undersökning visar, att barnfamiljerna under en följd av år varit den ekonomiskt mest utsatta gruppen i samhället. När därför oppositionspartierna i riksdagen under våren kom med förslag, som alla syftade till att öka barnfamiljernas standard, var förväntningarna stora på att en bred uppslutning skulle kunna ske om förändring av barnfamiljernas villkor och att de redan den 1 juli 1984 skulle kunna räkna med en förstärkning i kassan.

Nu vet vi att så inte skedde. Regeringen föredrog att lägga ett eget förslag och ökningen kommer den 1 januari 1985. Visserligen säger socialministern att höjningen av barnbidragen är den största någonsin – – – men i det påståendet ligger ingen redovisning av det pris som får betalas för höjningen. För staten ger och staten tar."

Sedan redogörs i artikeln för hur litet den här höjningen ger barnfamiljerna.

Vidare vill jag som svar på Ing-Marie Hanssons fråga om hur vi vill finansiera vårdnadsersättningen hänvisa till vår partimotion, där vi har visat hur vi avser att finansierar vårt förslag till familjepolitik. Vi har anvisat olika finansieringskällor, varav en utgörs av en omfördelning av statsbidraget till barnomsorgen.

Det förslag som vi har på denna punkt är rättvist, för det jämställer familjedaghem med daghem, och det ger också statsbidrag till deltidsförskola och förskola. Som situationen nu är, sedan det socialdemokratiska förslaget gått igenom, saknar stora grupper i samhället stöd av samhällets barnomsorg. Man kan dra slutsatsen att det motstånd som finns från socialdemokratiskt håll mot vårdnadsersättningen har skapat ekonomiska orättvisor mellan barnfamiljerna. Det är förvånande att socialdemokraterna står bakom en sådan politik.

Anf. 85 ING-MARIE HANSSON (s) replik:

Herr talman! Jag tog i min kommentar till Ulla Tillanders inlägg upp hennes påstående att det skulle vara ren spekulatation som ligger bakom socialdemokraternas förslag. Det sade hon ingenting om nu, och det tycker jag är bra.

När det gäller finansieringen av vårdnadsbidraget var det bra att vi fick ett besked. Finansieringen skall ske genom en omfördelning av statsbidragen till barnomsorgen. Vi har stora köer till barndaghemmen. Det är många föräldrar som behöver få barnomsorg och som önskar detta. Det sätt på vilket centern vill lösa problemet innebär att man förlänger köerna till barnomsorgen, skjuter på genomförandet av barnomsorgens utbyggnad.

Anf. 86 ULLA TILLANDER (c) replik:

Herr talman! Nog kan det tyckas vara ren spekulatation från socialdemokratiskt håll, när man väntar med barnbidragshöjningen till valåret, trots att behovet av en barnbidragshöjning visat sig vara så stort och nu naturligtvis är ännu större genom de skattechöjningar som socialdemokraterna föreslagit under de senaste dagarna.

Ur rättvisesynpunkt är det dessutom stötande, och det är förvånande att socialdemokraterna ställer sig bakom den tanken, att en så stor del av barnfamiljerna ställs utanför samhällets stöd till barnomsorg som fallet nu är. Stödet till barnomsorgen, såsom det är utformat, går företrädesvis till ekonomiskt och sysselsättningsmässigt gynnade regioner.

I praktiken sker det faktiskt en omfördelning från ekonomiskt svagare till bättre ställda, och en sådan omvänd fördelningspolitik strider i varje fall mot vår uppfattning att trygghetssystemet skall syfta till att skapa en grundtrygghet för alla.

Anf. 87 ING-MARIE HANSSON (s) replik:

Herr talman! Vi skall inte ha en debatt enbart om barnomsorgen. Det var inte min avsikt. Det var i stället Ulla Tillanders väldigt kraftiga påhopp på socialdemokraterna som föranledde mig att kommentera detta. Här redogör hon för finansieringsförslaget och pläderar för ett vårdnadsbidrag. Då skulle jag vilja fråga: Kommer centern och kds inför valrörelsen att enas om en gemensam politik när det gäller barnomsorgen? Står de båda partierna gemensamt bakom det som Ulla Tillander här tagit upp?

Tredje vice talmannen anmälde att Ulla Tillander anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 88 TYRA JOHANSSON (s):

Herr talman! Jag vill börja med en dikt av Lars Forsell:

”Jag måste använda ord
när jag talar till er!

Tänk er kaptenen
 på en galeas, en hukarejakt,
 en skonare, en brigatin,
 en fregatt, en korvett, en snau
 med molnet av segelduk över sig:
 gaffel- och bomsegel,
 toppsegel, stagssegel,
 skothorn, fallhorn, halshorn.

När det blåser till storm
 kan han väl inte bara peka
 med handen
 och ropa: Ta ned dom där!
 Det skulle se ut.

Snickare har en låda med
 fackord

Muraren sina
 och den som ska styra en stat
 kan väl inte bara gasta
 i stormen:
 Dom där sitter fel! Reva
 dom där!

Jag måste använda ord
 när jag talar till er
 Ni måste lära er ord."

För nästan precis nio år sedan talade jag i kammaren om utarmningen av språket, detta då i anledning av en motion av herrar Gunnar Helén och Gabriel Romanus. Motionen handlade om det krångliga överhettsspråket, och den var väl befogad, men jag oroade mig då och gör det alltjämt för alltför stor förenkling av språket. För långt driven förenkling kan nämligen leda till utarmning. Jag menar att man måste också kräva något av den som lyssnar och läser.

Att jag nu i dag använder en stund av min tid till att tala om språket beror på att jag så sent som i lördags läste i en rubrik i Svenska Dagbladet att moderatledaren Ulf Adelsohn vill att svensken skall "blomma ut".

Jag har mött det uttrycket också i den kolorerade veckopressen, där det då och då står t. ex. om någon stackars rik flicka, som haft motgångar och inte kunnat komma till sin rätt, att hon nu äntligen "blommat ut". När man blommat ut vissnar man och dör, och det tycker jag vore tråkigt om svenska folket skulle göra. Nog är det trevligare om vi blommar upp och sedan fortsätter blomstra.

Ofta kan vi läsa att någon "tillhör en av de som". Här finns det två språkfel i en enda kort mening. I våra tidningar skiljer man inte längre mellan "innan" och "före", och det får vi tydligen vänja oss vid. Men skall vi nu också vänja

oss av med användandet av ordet "dem"? Numera är det faktiskt regel att skriva "åt de som", "för de som" osv. Att sedan avstavningen ter sig huvudlös numera får vi tydligen acceptera i dataåldern, liksom att korrekturläsning hör till historien.

I förra veckan talade Carl-Henrik Hermansson och statsrådet Bengt Göransson om hithörande frågor, och jag är övertygad om att det i skolorna i fortsättningen kommer att tas mera hänsyn till vårt eget språk.

I sitt svar då pekade statsrådet Göransson på den roll som massmedia spelar för svenska språkets utveckling, speciellt radio och TV med deras stora genomslagskraft. Ibland undrar man om journalisterna är medvetna om det enorma ansvar som de har just beträffande språket och dess utveckling. Jag vill inte precis peka ut någon syndare, men när man tänker på att sportsidorna i tidningarna och sportprogrammen i radio och TV har så många läsare resp. lyssnare, inte minst bland ungdomar, blir man verkligen betänksam.

Att kunna använda sitt språk, att kunna uttrycka sig, innebär styrka. Jag vill att alla barn skall få den styrka, makt och trygghet som det innebär att behärska sitt eget språk. Det innebär också bättre förutsättningar för att kunna uttrycka sig nyanserat på andra språk.

Men då gäller det också att inom landet slå vakt om vårt språk. Att vi blir alltmer amerikaniserade i olika hänseenden konstateras då och då, men på senare tid tycker jag att det amerikanska språket på ett oroande sätt börjat slå ut det svenska här i vårt eget land. Om man skall läsa annonser för kläder till ungdomar eller för musik, skivor och liknande, behöver man faktiskt kunna engelska. Affärer och restauranger tar utländska, mest amerikanska, namn. I skyltfönstren är språket ibland engelska. Visst är det fint att den unga generationen behärskar det engelska språket – det innebär också styrka – men det får faktiskt inte gå ut över det egna språket.

I dag anstränger man sig inte ens med att översätta filmtitlar längre, utan filmerna får heta "Streets of Fire", "Bad Boys" osv.

Därmed kommer jag in på ett annat problem: dessa filmers torftiga språk. Faktum är att något nyanserat ordförråd förmedlar de inte till sin publik. Ett av de mest frekventa orden är "fuck", och det är mycket användbart, ity det kan användas som såväl substantiv som adjektiv och verb. Man behöver inget stort ordförråd då.

Därmed har jag kommit in på vad som egentligen skulle vara mitt ämne i dag: filmen. Det går an att klaga på det utländska utbud som finns, men det måste i sanningens namn också framhållas att det kommer många utomordentligt bra filmer till Sverige från andra länder. Vill vi som konkurrens och alternativ ha svenska filmer, då måste vi också ha en medveten filmpolitik. Filmen är ett mycket viktigt inslag i den moderna kulturen, den når väldigt många människor, och det är fel att sätta den i strykclass.

Jag menar att vi i Sverige inte bestämt oss för om film är kultur eller industri. Filmstödet är i dag ungefär hälften av vad t. ex. Dramaten får.

Intresset för långfilm är starkt. Det är långfilmer man vill ha i kabel-TV, genom satelliter osv. Men det är förstas enbart den rent kommersiella filmen

det gäller. Det kan vara intressant att peka på att inte ens i England hemmamarknaden räcker till för att en ordinärt kostsam film skall bli lönsam. Man måste få ut den internationellt om den skall ge vinst. Det kostar lika mycket att producera en svensk film, och sedan gäller det alltså att få publik som skall gå till biografen och se den.

Det viktigaste konkurrensmedlet då för biografen gentemot t. ex. TV är att man på biografen kan ge nya filmer. Det är därför viktigt att även små orter får de nya filmerna fort, dvs. innan de finns på videokassett. Det måste alltså göras många kopior genast. Normalt görs endast omkring tio kopior, och det säger sig självt att det då dröjer ganska länge innan de mindre orterna får chansen. Endast undantagsvis har uppåt 30 kopior skickats ut samtidigt. I t. ex. Norge och Frankrike ger man stöd för att flera kopior skall kunna göras, och det är ett viktigt bidrag för filmkonstens överlevnad.

Det har gått en biografdöd över landet. På många tätorter finns det nu bara en enda biograflokal, oftast ägd av någon av de lokalägande folkrorelserna: Våra Gärdar, Folkets Hus eller Bygdegårdarna. För att överleva bjuder de ibland ut filmer som de inte står för ur kvalitetssynpunkt men som de vet får en publik, filmer av typ vilda västern och s. k. gladporr.

Det ges ett frakttöd som hjälp åt glesbygdsbiograferna, och det är bra. Utan det stödet hade säkert ännu fler biografer fått slå igen. Men jag tror att det är dags att också införa något slag av biografstöd. Den svenska filmpolitiken har hittills endast innefattat produktionsstöd, och det behövs givetvis. Men det är faktiskt viktigt att det också finns plats att visa filmerna. Det vore väl rimligt om kommunerna och Filminstitutet delade kostnaderna för investering i biograflokaler.

Man går nu alltmer över till 16 mm-projektorer, och det är en framkomlig väg. Den har prövats i Norge, där sådana projektorer nu används överallt. Därmed kan man göra många parallellkopior, som jag förut talade om, i 16 mm och sända ut dem över hela landet. Därmed stärks biografens konkurrenskraft.

Så kommer vi till publiken. Varför går vilda västern- och gladporrfilmerna så bra? Ja, det beror först och främst på att det är ungdomarna, tonåringarna, som är den stora biopubliken i dag. De ställer inte krav på kvalitet. Vi satsar helt enkelt på tok för litet på mediaundervisning i skolorna. Med det enorma utbud som väller över oss i dag i samtliga media, är det en allvarlig uppgift för skolan att göra oss beredda att ta emot det, att sovra, att välja och att kräva. Detta är också en uppgift som är väl lämpad för bildningsförbunden. Jag vet att t. ex. ABF är i färd med att utveckla mediautbildningen. bl. a. genom att starta mediaverkstäder. Självfallet sker detta i samarbete med medlemsorganisationerna. Det är utmärkt, och sådan verksamhet är ett nödvändigt komplement till skolornas undervisning.

Vi har i dag en filmcensur, och jag hör själv till dem som pläderar för en censur av videogram. Men detta är inte den lösning man helst skulle vilja ha – den tvingas fram av utbudet. Det vore bättre om det gavs dels ett kvalitetsmedvetande, dels ett bättre och mångsidigare alternativ. Det är emellertid bara att konstatera – om än motvilligt – att ett fullgott alternativ

Torsdagen den
25 oktober 1984

*Allmänpolitisk de-
batt*

inte är nog. Medvetandegörandet måste också till, därför att det leder till kvalitetskrav. Av den anledningen är det så viktigt att ämnet tas upp såväl i skolan som i folkbildningen.

Herr talman! Just nu kan vi glädja oss åt ovanligt många nya svenska filmer på bioografernas repertoar. Låt oss hoppas att svenskarna tar vara på detta och verkligen besöker en biograf, som de flesta har i sin närhet. Film är bäst på bio, säger biografreklamen. Det är så sant som det är sagt, precis som teaterpjäserna är bäst på teatern och operorna på operascenen. Därför är det nödvändigt med en medveten svensk filmpolitik, där vi gör helt klart för oss att också filmkonsten är en del av kulturen, den svenska och den internationella.

Anf. 89 LINNEA HÖRLÉN (fp):

Herr talman! "Skolans huvuduppgift är att ge eleverna kunskaper och färdigheter. Skolan skall också fostra eleverna, ge dem allmänt godtagna normer och värderingar, stimulera till kritiskt tänkande och träna dem i demokratiskt arbete."

Det här är ett citat ur folkpartiets partiprogram om skolan. Man kan säga att det innebär en dubbel målsättning för skolans arbete. Det skall tjäna den enskilda människan, och det skall tjäna samhället. De två målsättningarna står f. ö. inte i strid med varandra – i stället stöder de varandra. Den människa som fått möjlighet att inhämta goda kunskaper och utveckla sina personliga anlag efter eget val har bättre förutsättningar att göra en insats i samhällsli-vets tjänst än den som mer eller mindre har tvingats in på en viss bana.

I flera sammanhang har vi därför från folkpartiets sida talat om behovet av kvalitet och valfrihet i skolan, både här i riksdagen och i programskrifter av olika slag. Jag vill visa på några exempel i det hänseendet.

Redan när det gäller förskolan menar vi det vara önskvärt med större valfrihet i fråga om formen för barnomsorgen. Familjedaghem och förskolor i enskild regi bör finnas som alternativ till den kommunala förskolan. Vi tror också att det skulle tas mera hänsyn till barnens individuella utveckling i samband med skolstarten. Övergången mellan förskola och skola måste bli mjukare. Det sista året i förskolan borde vara en förberedelse för skolarbetet. En tidigare skolstart och intag varje halvår borde övervägas – önskemål som förskola-skola-kommittén nu arbetar med.

I fråga om grundskolestadiet har vi betonat vikten av att alla elever får goda basfärdigheter, i första hand i så viktiga avseenden som att tala, läsa, skriva och räkna. Vi vill också stimulera till ett pedagogiskt nytänkande. Ansvar för det lokala utvecklingsarbetet ligger numera på kommunerna själva. Strävan bör emellertid vara att skolan skall vara öppen för pedagogiska alternativ samt experiment av olika slag. Alternativ pedagogik av typ Waldorf och Montessori har många värdefulla inslag som kan tillämpas inom grundskolans ram. Även kristna alternativskolor bör stödjas. Här vill man gärna efterlysa en öppnare attityd från den nuvarande regeringens sida.

Gymnasieskolan har nu ingått i ett reformskede, och försöksverksamhet planeras och pågår i syfte att skapa underlag för den konkreta utformningen

av framtidens gymnasieskola. Det är viktigt att bereda gymnasieeleverna frihet. Skilda intressen och förutsättningar skall ges lika chans att utvecklas inom skolans ram. Det är därför viktigt att man inom den nu pågående försöksverksamheten samlar erfarenheter från flera alternativa studiegångar, som kan ge uppslag till ett flexibelt studiesystem för gymnasieskolan.

En bättre arbetsfördelning mellan skola och näringsliv bör eftersträvas, så att skolan ger den utbildning den är bäst på och näringslivet tar ansvar för de delar man har bäst förutsättningar att förmedla – detta i syfte att ge så god kvalitet som möjligt åt utbildningen.

Även när det gäller gymnasieskolor anser vi att inställningen till fristående skolor skall vara generös, förutsatt att kvalitetskravet kan upprätthållas. Det anser vi vara fallet när det gäller t. ex. Göteborgs Högre Samskola och Sigrid Rudebecks gymnasium i Göteborg. Dessa skolor är sannerligen värda ett bättre öde än det regeringen unnat dem.

Forskning och kunskapsökande har självständigt värde som en kritisk och samhällsomdanande kraft. För oss i folkpartiet är det självklart att en kvalitativt högtstående forskning och högskoleutbildning är av vital betydelse för den ekonomiska och sociala utvecklingen. Kvaliteten kan hävdas bl. a. genom att nödvändiga förkunskapskrav upprätthålls och genom att höga krav ställs på de studerandes arbetsinsatser och förmåga till kritiskt tänkande.

Herr talman! Vi lever i ett skede som ställer stora krav på kunskaper, såväl på bredden som på djupet. Kunskapsmassan som sådan ökar snabbt, samtidigt som arbetsmarknaden ständigt förändras och tvingar till fortbildning och kanske till utbildning för nya arbetsuppgifter. Vårt utbildningssystem har att anpassa sig till dessa ständigt föränderliga förhållanden. Inom ett sådant flexibelt skolsystem får man dock aldrig pruta på kraven på kvalitet, och det måste också innehålla ett så stort mått av valfrihet som möjligt för den enskilde individen. Det är vi från liberalt håll angelägna att understryka.

Anf. 90 CATARINA RÖNNUNG (s):

Herr talman! Under 1900-talet har gamla klassbarriärer rivits tack vare en god ekonomisk utveckling och ett långvarigt socialdemokratiskt regeringsinnehav. Socialdemokratisk politik har kännetecknats av en medveten fördelningpolitik där folkflertalet fått sin rättmätiga del av standardökning och välfärd.

En stor, alltför länge kvardröjande klassklyfta återstår för vårt parti att angripa – den på kulturens område. Den är inte lika synlig som när det gäller materiella standardskillnader. Men den är i grunden lika påtaglig, och den påverkar på ett djupgående och definitivt sätt människors liv. Vi lever i dag i masskulturens tidevarv mycket långt ifrån den i historiens ljus naiva men varmhjärtade utvecklingsoptimism som kännetecknade den unga arbetarrörelsen. Så här skrev man i slutet av 1800-talet: "Vi socialister veta att det skall komma en tid då släpet skall lämnas åt maskinerna och arbetet åt människorna. Då skola vi alla bli konstnärer – konstnärer av olika slag – efter begåvning och krafter, men konstnärer varenda en, skomakare som

skådespelare, stenhuggare som litteratörer. Därför, då vi riktigt förstått det stora i socialismen, då avsky vi halvheten, parodien och fusket, var det visar sig. Vi fordra då att framtidens bärare – arbetarna – skola bjudas allt som kan fostra dem för deras höga kulturella uppgift.

Och följaktligen vilja vi också att det skall bjudas dem den fullödige konst. . .”

Alla som haft förmånen att skaffa sig verktyg att förstå, lära känna och älska konst vet att livet skulle te sig oändligt mycket torftigare utan de upplevelser och erfarenheter den ger.

I alla politiska läger finns människor som påstår att konst inte är till för alla. Man avfärdar lättvindigt hela frågan genom att säga att vi skall ge människor det de vill ha och glömmer bort att många inte har några verkliga alternativ att välja emellan. Staten skall inte ägna sig åt fördelningspolitik på kulturens område – det är förfelat slöseri, dömt att misslyckas.

Detta tänkande hos människor som alltid själva anser sig vara konstförståsiggångare är ingenting annat än elitistisk uppblåst högfärd.

Jag vill bestämt hävda motsatsen. Staten har hittills satsat för lite pengar. Detta förhållande har inte sin grund i kärva ekonomiska tider utan har varit detsamma i goda konjunkturer. Det beror givetvis på att de många människorna är så tysta. Man efterfrågar inte det man inte känner till. Man nöjer sig med de utslätade förljugna kosmetiska produkter som TV, kiosklitteratur och veckotidningar står till tjänst med. Detta leder till att masskulturen, ofta smart marknadsförd och hantverksmässigt skickligt gjord, befäster sin ställning, och att klassklyftorna fördjupas på kulturens område.

Riksdagen har i enighet beslutat anta kulturpolitiska mål – att verka för jämlikhet, decentralisering och att ge fler möjlighet till kulturell verksamhet. Vi har fastslagit att samhället har ett övergripande ansvar för att främja spridning av kulturutbudet. Vi kan inte bara i högtidliga sammanhang ventilera dessa vackra målformuleringar. Vi måste visa att vi tar dem på allvar.

Den tidigaste kulturpolitiska socialdemokratiska satsningen av bestående värde var inrättandet av Riksteatern. Den har, decennier innan de kulturpolitiska målen spikades, praktiskt verkat i deras anda – med bred folklig förankring och i annars teaterlösa delar av vårt land. När Riksteatern tillkom 1933 fanns det utanför Stockholm bara två städer med fast teater. Regeringens utgångspunkt den gången var: ”Det är icke blott huvudstadens befolkning som har berättigade anspråk på att komma i åtnjutande av förstklassig teaterkonst. Nationen i övrigt kan med skäl resa liknande anspråk.” En statsunderstödd turnerande teater såg därmed dagens ljus. Drygt 30 teaterföreningar bildades över landet. I dag har antalet vuxit till 180. 2 500 föreställningar ges, som ses av över en halv miljon människor på 500 platser över hela vårt land.

Riksteatern är teatern med den bredaste folkliga förankringen och har därmed en unik kulturförmedlande uppgift. De frivilliga insatserna – eldsjälarnas arbete på den egna orten om man så vill – för att främja

teaterintresset och bredda publikunderlaget innebär ett arbete i pengar värderat till 10 milj. kr. per år. Det teaterintresse Riksteatern skapat över landet har bidragit till de efter hand bildade länsteatern. Riksteatern har själv i ett inledningskede bidragit till att starta fem regionala teatrar. Men fortfarande har vi teaterlösa län och fortfarande står bara länsteatern för 25 % av utbudet i sina respektive län. Ett samspel mellan länsteatern och riksteatern under överskådlig tid kommer därför att vara erforderligt. Speciellt i de nordliga glesbygdslänen är riksteaterns tjänster efterfrågade.

Riksteatern har verkat som föregångare och vägröjare på många områden. Satsningen på barn och ungdom som tillkom så tidigt som i mitten på 1960-talet är värd uppmärksamhet. Unga Riks, barn och ungdomsteateravdelningen, gav sammanlagt 621 föreställningar föregående spelår med förskolan, grund- och gymnasieskolan som målgrupper. För att fostra en ny teatergeneration har man numera frångått föreställningar med stor publik och övergått till uppsökande och kontaktskapande verksamhet och föreställningar med ett begränsat antal åskådare. Repertoarvalet detta år var hundraprocentigt svenskt. Även i vuxenproduktionen i samband med 50-årsjubileet förra året dominerade svensk dramatik. Inte mindre än 13 svenska pjäser har producerats. Av dessa har fyra under året haft urpremiär på Riksteatern.

Att ge svenska dramatiker en chans att uppföra sina verk är en värdefull kulturpolitisk insats. Samarbete med fria grupper har inletts och resulterat i dans- och mimteater. Tyst teater för hörselhandikappade har spelats. Folkparkerna har visat över 200 föreställningar. Pionjärteatern som bildades 1965 spelar på fångvårdsanstalter och mentalsjukhus. 25 finskspråkiga föreställningar av teatrar från Finland har förmedlats genom Riksteaterns försorg. Nya publikgrupper har därmed dragits in i verksamheten.

I fyrkantigt byråkratiskt nit har riksrevisionsverket satt Riksteatern under lupp. De har i sin granskning uppehållit sig vid kvantitet och distribution och angripit teaterns livsnerv – den egna produktionen. Verket har från början haft en omöjlig uppgift – att kvantifiera kulturupplevelser.

Den kritik som varit berättigad skall styrelsen ta ad notam. Den kommer därför att ta initiativ till en undersökning av publikens sammansättning för att med denna som underlag bedriva ett ännu aktivare publikarbete tillsammans med bl. a. Skådebanan.

Herr talman! Riksteatern befinner sig f. n. i ett kärvt ekonomiskt läge, där givetvis det allmänna samhällsklimatet spelat in. Detta blev påtagligt redan förra året när 50-årsjubileet firades. Man var då tvungen att ta i anspråk en del i och för sig nödvändiga reserver för att tillgodose behovet av vuxenföreställningar.

Inflationen och därmed urholkningen av statsbidragens realvärde, det förändrade löneläget och den stora stegringen av kostnader för turnéer och hotellrum har slagit hårt på budgeten. Kostnaden per föreställning blir högst där de bäst behövs, i glesbygd, och då man gör inbrytningar bland nya teaterovana grupper. För att upprätthålla en meningsfull publikkontakt kan man heller inte bara ge en enda föreställning per år i annars teaterlösa delar av vårt land.

Naturligtvis ingår det i styrelsens uppgifter att se till att de statliga pengarna utnyttjas maximalt, att man är kostnadsmedveten över hela fältet och att vettiga rationaliseringar görs.

På grund av otillräckliga produktionsresurser kan Riksteatern komma i ett olösligt dilemma och tvingas bryta ner denna sin rikstäckande folkrorelseorganisation. Det skulle innebära att spelplatser måste överges – spelplatser som har Riksteatern som enda regelbundet återkommande teater. Riksteaterns basproduktion skall lika väl som Dramatens vara en nationell tillgång och en garanti för ett visst utbud.

Herr talman! Jag är förvissad om att alla som har haft sitt hjärta hos Riksteatern och varit med om att arbeta för att ge den livsrum och utvecklingsmöjligheter inser det ytterst allvarliga i den nu uppkomna ekonomiska situationen.

Anf. 91 STURE PALM (s):

Herr talman! I yttrandefrihetsutredningens betänkande som nu ligger på regeringens bord finns ett avsnitt som behandlar filmcensuren. Den frågan har av naturliga skäl engagerat allt fler. Det sker mot bakgrunden av en allt rårare våldsunderhållning i filmer och videogram.

Yttrandefrihetsutredningen, som tillsattes av den borgerliga regeringen 1977, fick i uppdrag att bl. a. överväga vuxencensurens avskaffande. Redan en första bekantskap med utredningen ger ett starkt intryck av att de sakkunniga uppenbarligen haft stora bekymmer med att finna en lösning av detta näst intill klassiska problem. Det är frapperande att utredningen, samtidigt som den haft till huvuduppgift att stärka skyddet för den heliga yttrandefriheten, har tvingats väga in det erbarmliga utbudet av sadistiska vålds- och porrfilmer i detta sammanhang.

Under mina närmare 17 år som ordförande i statens filmgranskningsråd, åren 1965–1982, var det ytterst sällan som rådet i sin bedömning tvingades föra en debatt med yttrandefrihetssynpunkter som utgångspunkt för sina bedömningar. Detta berodde på att det i filmerna sällan förekom andra yttranden än ett stumt kroppsspråk till ackompanjemang av slagjärn, blyddaggar, piskor, stiletter och andra våldsverktyg – detta som ersättning för en normal mänsklig kommunikation.

Filmcensurproblemet är av gammalt datum. Till en början bedömdes ingripandena mot vissa filmer som en ren ordningsfråga. Åtgärderna blev högst olikartade i resp. polisdistrikt. Detta skapade problem och för att möjliggöra en konsekvent rättstillämpning på detta område inrättades statens biografbyrå 1911. Det är att märka att detta beslut togs i en tid, då det våld som visades är att betrakta som en mild västanfläkt jämfört med motsvarande utbud i dagens massmediavärld.

Innan riksdagen tog beslutet om att inrätta biografbyrån, hade en namninsamling genomförts. Den samlade ca 2 200 namnunderskrifter, och som exempel på engagemanget på olika håll kan nämnas att även Hjalmar Branting deltog i riksdagsdebatten. Han anslöt sig till detta förslag med hänsyn till ungdomen.

I över 70 år har nu detta system fungerat, men 1969 framlades en utredning som ville avskaffa censuren. Den utredningen förklarade sig vara medveten om filmens påverkan beträffande attitydbildningen, men trots detta föreslogs att filmcensuren borde avskaffas. Hård kritik framfördes vid remissbehandlingen, och utredningen föll under bordet.

Sedan dess – alltså för 15 år sedan – har våldsutbudet ingalunda mildrats. Det vet alla som följt utvecklingen på mycket nära håll. Problemet har också blivit större som en följd av att kanalerna för detta utbud blivit fler. Genom den nya videotekniken har vi bl. a. fått uppleva hur sadistiska filmer, som tidigare förbjudits av biografbyrån för offentlig förevisning, genom videoförretagen spritts i stor omfattning, främst till en ungdomlig publik.

När en större allmänhet under hand fick klart för sig vad dessa filmer egentligen handlar om, växte opinionstrycket. Resultatet blev införandet av den s. k. videolagen 1982.

I lagen sägs på krånglig kanslsvenska bl. a.: "Filmer och videogram med närgångna eller långvariga skildringar av att någon utsätts för rätt eller sadistiskt våld får inte i yrkesmässig verksamhet eller i annat förvärvssyfte spridas till allmänheten genom saluhållning eller annat tillhandahållande eller genom visning". Den som överträder lagen kan dömas till böter eller i vissa fall fängelse upp till sex månader.

Enligt min mening har denna lag stora svagheter. Den mest påtagliga är den bristande samordningen med biografbyrån. Den nuvarande ordningen innebär att åtal kan väckas vid olika tingsrätter, vilket medför en ökad belastning av rättsväsendet. Det resulterar också ofta i olika domslut över samma utbud på skilda håll i landet. Denna lag har i ett slag fört oss tillbaka till de förhållanden som rådde i vårt land före 1911 – alltså tiden innan statens biografbyrå inrättades.

En positiv effekt av denna ytterst orationella hantering är att många fått ökad kännedom om vad dessa branscher kan prestera. Hundratals nämndemän över hela Sverige har på detta sätt fått ta del av det utbud som biografbyrån och filmgranskningsrådet tidigare ensamma måste ägna sig åt.

Folkets dom har med denna ökade kunskap sannerligen inte blivit mild! Även om den tysta majoriteten tyvärr sällan kommer till tals, har den offentliga debatt som förts i massmedia och inom folkrörelserna visat att en stor allmänhet kräver kraftfulla ingripanden mot denna typ av filmer.

I detta läge föreslår nu yttrandefrihetsutredningen att filmcensuren för vuxen publik skall avskaffas. Statens biografbyrå skulle fortsätta granskningsarbetet men begränsa sig till att avge yttranden över filmer med utgångspunkt i en ny extremvåldsparagraf. Yttrandena skulle sedan kunna initiera till åtal.

Någon besparing blir det inte. Vi skulle få en avlövad biografbyrå, bortsett från att antalet tjänstemän snarare skulle komma att öka. Enligt min mening är utredningens förslag på denna punkt utomordentligt tandlöst – en smula flumliberalt – med hänsyn till den verklighet som omger oss.

Nu hör det till saken – och det framgår av biografbyråns remissvar – att biografbyråns tjänstemän inte alls vill fungera som något kontroll- och

övervakningsorgan över film- och videoutbudet när det gäller vuxenpubliken!

Förslaget ger anledning till vissa reflexioner. Det finns exempel på statlig verksamhet som enbart haft informerande karaktär. Jag tänker bl. a. på den nu avskaffade varudeklarationsnämnden. Denna nämnd var ett rådgivande konsumentorgan som i det långa loppet visade sig ofillräckligt. För att möta de nya krav som ställdes blev det nödvändigt att besluta om både en konsumentombudsman och en marknadsföringslag. För att ge dessa organ kraft bakom orden inrättades dessutom en marknadsdomstol.

Ur teknisk synpunkt anser jag denna konstruktion mycket intressant. Den borde enligt min mening mycket väl kunna tillämpas för det område jag nu talar om. En liknande domstol, med lämpligt sammansatt jury, föreslogs för några år sedan att gälla för massmedieområdet. Den skulle även kunna ta ställning till sådana filmer, som kunde bli föremål för rättslig prövning. Flera remissinstanser bemötte detta förslag mycket negativt, och förslaget resulterade tyvärr inte i någon proposition.

Jag kan nu erkänna att vi har varit många som sysslat med filmgranskning som i detta förslag såg ett fullt godtagbart alternativ till den nu tillämpade filmcensuren. Förutsättningen för filmcensuren avskaffande skulle dock enligt min mening vara att allmänheten fick möjlighet att framföra anmälningar och att en åklagare – med exempelvis konsumentombudsmannens ställning – snabbt kunde väcka åtal mot filmer och videogram som exponerar sådant extremvåld som yttrandefrihetsutredningen nu aktualiserar. Med marknadsföringsområdet som exempel kunde en generalklausul som gäller våldsfilmerna och videogram ersätta en alltför detaljerad lagstiftning.

Jag är övertygad om att hade statsmakterna valt den vägen för att komma till rätta med extremvåldet, hade vi i dag inte behövt föra denna debatt.

Länge nog har statsråd av olika färg och kynne uppenbarligen känt stort obehag att diskutera ingrepp på detta område. Det kan förklara att de många utredningarna inte lett fram till beslut.

De flesta av oss har en stark motvilja mot allt som kan betecknas som censur. Även jag tillhör dem. Men regeringar har skiftat och inte heller under de sex borgerliga regeringsåren utvecklades någon bedövande handlingskraft för att komma till rätta med dessa problem, trots att där satt en folkpartistisk kulturminister från ett parti som så kraftigt – inte minst i sin press – angripit filmcensuren i många år. Jag förstår den tvekan som under hand uppstod med hänsyn till den verklighet som skulle bemästras.

Sedan dess har det blivit personbyte även på denna stol och i en intervju i Dagens Nyheter den 23 juli i år framhöll den nuvarande kulturministern om dessa frågor att filmcensuren kan väntas "om så där 10–15 år ändå upplösa sig själv".

För egen del har jag ingen uppfattning om hur länge filmcensuren kommer att leva, men vad vi vet är att i dagens läge begär en växande opinion kraftfulla åtgärder mot extremvåldet.

Herr talman! Enligt min mening borde förutsättningar finnas för en bred samling i kampen mot detta underhållningsvåld. Oavsett vilken handlingslin-

je regeringen kommer att välja anser jag att det finns tillräckligt med material som underlag för att ta itu med problemet. Därför bör man undvika att genom ytterligare mångårigt utredningsarbete fördröja den redan nu väl genomlysta frågan.

Anf. 92 KARIN AHRLAND (fp):

Herr talman! Tidigare i år anspelade nästan alla talare på George Orwells roman 1984. Nu är debatten om det litterära ödesåret 1984 överstökad. Det kan vara dags att tala om 1984 från en helt annan utgångspunkt. 1984 är nämligen också ett jubileumsår. Det var för precis 100 år sedan som liberalen F. T. Borg här i riksdagen väckte den första motionen om kvinnlig rösträtt, för att kvinnan borde få rätt att delta på samma villkor som männen i valet av dem som skall stifta de lagar "vilka äfven hon skall lyda och vilka inverka äfven på hennes liv".

Det var också 1884 som Fredrika-Bremer-Förbundet grundades efter initiativ av Sophie Adlersparre – signaturen Esselde. Det kan vara av kulturhistoriskt intresse att veta att bland stiftarna fanns bl. a. Viktor Rydberg, S. A. Hedin och Ellen Key.

Ingen vet i dag hur långt F. T. Borg eller Esselde hoppades nå med sina initiativ för jämställdheten mellan kvinnor och män. Rösträttskampen tog nästan 50 år, och det samhälle som Fredrika-Bremer-Förbundet arbetar för är fortfarande ett önskesamhälle. Men ett är säkert: Utan sådana initiativ som politikern Borgs och opinionsbildaren, kvinnosakskvinnan, redaktören och idealisten Esseldes och deras efterföljares hade vi knappast kommit så långt som vi ändå har – och det är kanske t. o. m. längre än vad Borg och Esselde tänkte sig.

Samtidigt tycks det just nu vara svårt att komma vidare. Debatten har, tyvärr, mattats inte minst bland politiker.

På 1970-talet var debatten också mycket intensivare. Jämställdhetsfrågor togs upp både i regeringsförklaringar och i den allmänpolitiska debatten.

Jag har noga gått igenom riksdagsprotokollen från de allmänpolitiska debatterna de senaste åren för att se vad partiledarna sagt om jämställdhet. Det var, herr talman, en deprimerande läsning. De större partiernas ledare har inte sagt ett enda ord. De enda som uppehållit sig något vid ämnet är Ola Ullsten och Lars Werner. I går frågade Bengt Westerberg statsministern flera gånger vad regeringen vill göra för att få bort de orimliga margineffekter som kan drabba kvinnor som efter en tid hemma vill gå ut på arbetsmarknaden. Statsministern hade icke något svar.

Många invänder att politikerna har gjort sitt. Vi har ingen könsdiskriminerande civillagstiftning. Men fortfarande finns det brister, i skattelagstiftningen och i sociallagstiftningen. Och riksdagen stiftar inte bara lagar. Riksdagen ägnar mycken tid åt allmänna arbetsmarknadsfrågor och åt ekonomi. Då är det inte omotiverat att erinra om att av Sveriges 2,4 miljoner vuxna kvinnor har 400 000 aldrig haft sådan inkomst att de fått ATP-poäng, eller att den genomsnittliga löneinkomsten för förvärvsarbetande kvinnor är 63 % av en genomsnittslön för män, eller att bara knappt 10 % av statsanställda över lönegrad F 18 var kvinnor.

Vi kan inte ändra på siffrorna enbart genom riksdagsdebatter. Men om sakerna inte debatteras här i riksdagen kan det uppfattas som en likgiltighet inför orättvisorna. Alla erkänner ju att jämställdhet är en politisk fråga, men allt fler politiker har försökt att rädda sin själ genom att tillägga att nu när vi genomfört så många jämställdhetsreformer är det mest attitydförändringar som krävs. Det är olyckligt. Jag kan bara hoppas att den tystnad som just nu råder bland politiska debattörer i jämställdhetsfrågorna inte blir långvarig. Vi kommer från folkpartiets sida i varje fall att göra vad vi kan för att hålla debatten vid liv.

Men, herr talman, debatten måste också föras av andra. Så länge vi inte nått ett samhälle där kvinnor och män har samma rättigheter och skyldigheter i hem, arbetsliv och samhälle, för att citera Fredrika-Bremer-Förbundets stadgar i dag, så länge kommer den debatten att föras även om intensiteten tycks vara beroende av konjunkturerna. I dag vill jag ägna några minuter åt att erinra om hur en frivillig partipolitiskt obunden organisation – Fredrika-Bremer-Förbundet – alltsedan starten med små medel men med stor entusiasm har drivit debatten i tal, skrift och med många konkreta gärningar. Förbundet har i Sverige stått fadder för många idéer, som när de presenterats inte haft något annat fel än att de ofta förts fram på ett så tidigt stadium att många herrar som annars haft ganska svårt att le åtminstone dragit på mun litet overseende. Men leenden som inte är hjärtliga får män ofta anledning att ångra senare. Och den ångern har drabbat en hel del tidigare och nuvarande ledamöter här i kammaren. Vad förbundet arbetar för har i allmänhet senare nämligen också anammats av denna riksdag. Det finns ju, herr talman, förnuft här också fast det ibland sitter långt inne.

Redan under sitt första verksamhetsår bildade förbundet t. ex. en sjukkas-sa för lärarinnor och med dem likställda arbetande kvinnor. Man började också samla in medel till stipendiefonder, som än i våra dagar delar ut stora summor till kvinnor som annars inte hade haft studiemöjligheter på vanligt sätt. I dag har vi efter folkpartiinitiativ en lag om jämställdhet i arbetslivet, som bl. a. skall hjälpa till att bryta könsrollerna på arbetsmarknaden. Men redan på 1880-talet startade Fredrika-Bremer-Förbundet en trädgårdskommitté som verkade för att kvinnor skulle utbildas till trädgårdsmästare och propagerade för en ny yrkesbana för kvinnor. Förbundet startade en platsförmedling som fungerade ända till 1922, när den offentliga arbetsförmedlingen hade utvecklats så att förbundets inte längre behövdes. Förbundsbyrån fungerade också som rådgivningsbyrå i ekonomiska och juridiska frågor. Yrkesrådgivning för ungdomar är någonting självklart i dag i Sverige. Det var det inte på 1880-talet. Men Fredrika-Bremer-Förbundet startade den, gav ut broschyrer om yrkesutbildning och skickade runt föredragshållare i landet.

I dag finns det särskilda kurser för kvinnor som efter att ha varit hemma eller borta från arbetsmarknaden ett antal år behöver särskild träning när de på nytt går ut på arbetsmarknaden. Dessa kurser är helt enkelt efterföljare till de kom-igen-kurser, dvs. kom tillbaka till yrkeslivet, som Fredrika-Bremer-Förbundet startade efter kriget och drev i många år.

Herr talman! Jag har bara med några exempel velat berätta om hur initiativ från en enskild organisation kan påverka samhällsutvecklingen, initiativ som är så bra att de sedan följs och utvecklas av stat och kommun. I dag, 1984, när regeringen tycks vilja förbjuda enskild verksamhet på det ena området efter det andra, vare sig det gäller utbildning eller vård, borde kanske framför allt regeringspartiet tänka på hur många goda initiativ som har kommit från och genomförts av ideella organisationer. Fredrika-Bremer-Förbundet är en av dem.

Förbundet har i lika stor utsträckning fungerat som opinionsbildare, särskilt kanske genom att förbundet har gett ut världens äldsta kvinnotidning, Hertha, men också på annat sätt. Borgs motion 1884 avlogs – förstås, skulle man kunna säga – och glömdes bort. Men några år senare gick förbundet till aktion genom att skriva till regeringen med begäran om rösträtt för kvinnor. Rösträttsrörelsen startade därmed.

Några år senare togs frågan upp på allvar i liberalernas och i socialdemokraternas program. Det tog som bekant längre tid för våra företrädare i riksdagen att inse det berättigade i kravet. Fredrika-Bremer-Förbundet hade, som så ofta tidigare, varit snabbare i tanken än merparten av riksdagens ledamöter. Långt tidigare hade emellertid förbundet bevakat kvinnorepresentationen i statliga utredningar, och varje gång hade man reagerat när kvinnor saknats i de kommittéer som skulle behandla frågor som angick halva befolkningen, men som enligt dåvarande regeringar skulle skötas av den andra halvan. Det var ofta ett arbete i motvind. Jag vill bara erinra om att när kvinnors rätt att delta i skolråd och i fattigvårdsstyrelsen diskuterades, avstyrktes förslaget av 11 domkapitel och 14 länsstyrelser. De skrev bl. a.:

”Reformerna skulle göra intrång på kvinnors af naturen och samhällsordningen förelagda pligter, komma henne att försumma sina husliga åligganden för att öda sina krafter på ett tidsödande och för hennes skaplygne främmande uppdrag m. m. Myndigheterna hafva vanligen kunnat påräkna kvinnornas ofta oskattbara frivilliga tjänster utan att erbjuda några motsvarande rättigheter.”

Herr talman! Vi hör att frivillighet diskuterades även för hundra år sedan, fast då kanske med något annorlunda värderingar än i dag. Fredrika-Bremer-Förbundet har alltid arbetat frivilligt och utan betalning, och förbundet har gjort det för att bevaka kvinnors intresse av att få betalning och erkänsla när de utfört exakt samma arbete som män.

Jag har valt att uppehålla mig mest vid den första hälften av förbundets hundra verksamhetsår därför att den tiden lätt glöms bort.

Jag skulle ha kunnat tala lika länge om den opinionsbildning som Fredrika-Bremer-Förbundet stått för under sitt andra halvsekel, men det kommer jag att överlåta åt morgondagens historiker. Låt mig bara säga att många ledamöter i den här kammaren har fått sin skolning bl. a. i Fredrika-Bremer-Förbundet.

Till sist kanske jag bör understryka att förbundet till den alldeles övervägande delen har fått koncentrera sitt arbete på att skapa bättre villkor

för kvinnorna. Men det har hela tiden varit en fråga om att nå jämställdhet mellan kvinnor och män. Det har aldrig varit ett mål att arbeta mot männen; det har alltid varit ett mål att få arbeta tillsammans med männen.

I folkpartiet tycker vi att detta är en god och liberal målsättning. Vi är som politiskt parti beredda att även i fortsättningen stödja den.

Anf. 93 EVERT SVENSSON (s):

Herr talman! Det var ett intressant kulturhistoriskt, idéhistoriskt och kvinnohistoriskt anförande vi nyss lyssnade till av Karin Ahrlund. Jag är övertygad om att folkpartiet har varit med i det här arbetet, men jag tror också att socialdemokratin har varit med och att det socialdemokratiska kvinnoförbundet har gjort storartade insatser i detta avseende.

Jag hoppas att vi skall kunna arbeta vidare med kraft för jämställdhet och jämlikhet. Jag tror att man skall använda båda de orden i det här sammanhanget.

Min utskottskollega Ulla Tillander har varit uppe i kammarens talarstol. Enligt vad jag har hört har hon sagt att regeringen har infört barnbidragshöjningen från 1 januari av valtaktiska skäl. Jag förstår inte riktigt varför man alltid skall misstänka varandra på detta sätt. Det helt avgörande skälet var ju att vi måste finansiera reformen. Det hade naturligtvis varit skönt om vi kunde ha infört reformen tidigare, framför allt från saklig synpunkt.

Från Ulla Tillander är det inte långt till centerpartiet. Jag tänkte faktiskt ägna mig åt centerpartiet och kärnkraften i mitt anförande.

I val efter val har centerpartiet gjort motståndet mot kärnkraften till en fråga om moralisk och politisk trovärdighet. Nu är det snart val igen. Hur skall man då ställa sig? Det är i det valet som trovärdigheten prövas i detta avseende. Nyckelordet i debatten måste bli avveckling. Låt mig, herr talman, ge en liten bakgrund.

Efter valet 1976 genomförde vi i Broderskapsrörelsen en inträngande studie i kärnkraftsfrågan. Den var beställd av vår kongress i augusti strax före valet.

Vår slutsats blev att kärnkraften måste avvecklas. Det första parentestecknet måste sättas. Vi var överens om att avvecklingen skulle ta tid. Det var en stor femhundrausentonnare som skulle vändas. Det gör man inte i brädrasket. När de då aktuella 13 aggregaten skulle kunna tas ur bruk kunde vi då inte säga, men bort skulle de. Vi sade också nej till bridreaktorn, som skulle drivas med världens giftigaste bränsle, nämligen plutonium. Problemet med uppbyggnad, transport och lagring av använt bränsle ur vanliga reaktorer var den huvudsakliga orsaken bakom vår rekommendation.

Kärnkraftsdebatten kom att rasa, som alla vet, och nådde snart full stormstyrka. Debatten ändade i en folkomröstning där kärnkraftens avveckling bestämdes till år 2010, dvs. när aggregaten i stort sett ansågs ha tjänat ut. Då skulle sparande, teknikomläggning och förnyelsebara bränslen i stort sett klara vår bränsleförsörjning. Olje- och kolanvändningen skulle dessutom bringas ner till ett minimum.

Att detta beslut inte är enkelt att genomföra vet alla initierade. Ett enda

mindre aggregat motsvarar i stort sett en utbyggd Norrlandsälv. 1 000 vindkraftverk eller elkraftförsörjningen av Malmö kommun ett par gånger om. Det behövs alltså en bestämd vilja till avveckling, där varje år av planering, för att inte säga varje månad, betyder något. Kärnkraften började planeras under full politisk enighet på 1950-talet, men den började inte fungera förrän på 1970-talet. Ett kraftverk i någon älv tar bortåt tio år att bygga ut från det att man bestämmer sig till dess det står färdigt. Det är besluten 10–20 år tidigare som är avgörande. Oenighet har rätt om tiden för avvecklingen, men folkomröstningen satte det bortre parentestecknet till år 2010. Det är detta vi har att hålla oss till.

Här kommer jag fram till mitt ärende i denna debatt. Det finns fyra partier – socialdemokrater, centerpartiet, vpk och kds – som alla är fast beslutna om att kärnkraften skall avvecklas. Utgången av nästa val kommer därför att vara helt avgörande när det gäller den här frågan. Med en borgerlig regering är loppet, enligt min mening, i realiteten kört. Moderaterna kommer med hjälp av industrin och Ingenjörsvetenskapsakademien, IVA, att se till att alla planer på avveckling skjuts åt sidan. Folkpartiet vacklar, och ingen vet i dag riktigt var det står.

Nu har centern i stort sett valt att attackera socialdemokratin för vaghet i beslutet att avveckla kärnkraften, men samtidigt förklarat att dess mål är en borgerlig regering. För att ytterligare stärka den borgerliga fronten har man kringgått överenskommelsen om 4-procentsspärren och släppt in kds i den borgerliga familjen och avser därmed att öka denna front med ett par procent. Med moderaterna som största parti – kanske med statsministerposten, såsom har antytts under senare tid, kanske större än de andra tillsammans i en borgerlig regering – kommer vi att få titta i månen efter kärnkraftens avveckling.

Det här låter som och är partipolitik. Det är partipolitiken som avgör frågan. Valutgången 1985 är avgörande. Skulle vi socialdemokrater mot förmodan förlora, avgörs frågan av centern. Den står därför inför ett val av samarbetspartner. Den har lovat att gå till höger. Men det är ihop med socialdemokraterna som kärnkraften kan avvecklas.

Detta är, herr talman, realiteter som också medlemmar i Folkkampanjen mot kärnkraft har att ta med i beräkningen. Nu tycks de mest inrikta sin kritik mot socialdemokratin. I den mån denna kritik är konstruktiv är den naturligtvis välkommen, men också de måste inse var den största faran ligger när det gäller kärnkrafts-avvecklingen.

Ibland kommer man till ett vägskäl där det är nödvändigt att bestämma sig. Men innan man kommer dit är det faktiskt inte så dumt att läsa på kartan och se efter vart vägarna leder, annars kan man lätt bli överraskad och välja fel väg.

Jag har i denna debatt velat påminna om allvaret i frågan. Kärnkraftens avveckling eller regeringsmakten ihop med moderaterna – det är faktiskt det val centern har att göra. Hur allvarligt ser den egentligen på frågan om kärnkraftens avveckling? Hittills har centern valt moderaterna. Hur övriga förespråkare för linje 3 gör är naturligtvis också viktigt. De behöver komma

fram och hjälpa till för att kärnkraften skall avvecklas. Det är ett enormt jobb som avgörs i de tusentals enskilda beslut som måste fattas – och fattas i god tid.

Dess värre, herr talman, har vi erfarenheter från tidigare borgerliga regeringar av hur det kan gå med centerns beslutsamhet i denna fråga. Avvecklingen av kärnkraften är en viktig fråga, och det är angeläget att vi politiskt handlar så, att avvecklingen verkligen kommer till stånd.

Anf. 94 GÖRAN MAGNUSSON (s):

Herr talman! Det är många faktorer som påverkar utvecklingen i en region. Av avgörande betydelse är bl. a. en väl fungerande infrastruktur i form av exempelvis kommunikationer, dels i mera konventionell mening såsom vägar, järnvägar, flyg och sjövägar, dels för framtiden i form av sådant som datakommunikationer. Till infrastrukturen hör också, enligt min mening, väl utbyggda hamnar, tillgång till utbildning på olika nivåer och naturligtvis mycken annan privat och offentlig service. Välutbildad arbetskraft är också väsentlig för näringslivets utveckling.

Jag avser att beröra dessa frågor ur ett västmanländskt perspektiv.

Först vill jag emellertid nämna några basfakta om dagens situation i landets mest industrialiserade län.

Vi känner alla numera igen krisorterna: Spännarhyttan, Norberg, Skinnskatteberg, Surahammar, Hallstahammar och Fagersta. Fagersta har i flera omgångar varit krisdrabbat, och det är nu återigen aktuellt genom att jobb för 300 människor hotar att direkt försvinna.

Länets befolkning har sedan 1970 minskat med över 5 000 personer. Minskningen har naturligtvis fördelats olika mellan kommunerna, men drabbade är framför allt industrikommuner som Fagersta, Hallstahammar och Köping, vilka tillsammans minskat med 8 800 invånare, alltså avsevärt mer än länet som helhet.

Bakom den här summariskt beskrivna befolkningsutvecklingen döljer sig naturligtvis många faktorer, men *ett* väsentligt förhållande är utan tvivel en kraftig nedgång av industrisysselsättningen – från 1975 till 1983 med drygt 15 %; fram till 1990 räknar man med ytterligare 5 %. Det innebär alltså fortsatta minskningar i regioner som redan tidigare har problem.

De planeringstal man f. n. räknar med i länet innebär en oförändrad befolkning. För att man skall klara det målet måste minst 7 700 nya jobb skapas. En befolkningsprognos som är baserad på befarad sysselsättningsutveckling anger att länets befolkning minskar till under 250 000 invånare. Man kan naturligtvis påstå att målen är alltför ambitiöst satta, men det är samtidigt angeläget att inte låta dystra prognoser bli självuppfyllande profetior.

Inledningsvis berörde jag en välutvecklad infrastrukturens betydelse. Utbildning är därvidlag en angelägen faktor, och länet har knutit förhoppningar till högskolan Eskilstuna–Västerås, som anses viktig för utvecklingen i länet; för införandet av ny teknik i industrin med därav följande utbildnings- och fortbildningsbehov är högskolan betydelsefull.

Universitets- och högskoleämbetet har föreslagit att forskolläro- och

fritidspedagogutbildningarna vid vår högskola skall läggas ned. Förändringar av den utbildningen måste i och för sig ske. För högskolan i Eskilstuna-Västerås blir ett slopande av lärarutbildningarna ödesdigert, eftersom dessa utbildningar utgör basen i högskolan. Alternativa möjligheter måste här erbjudas, så att högskolan kan spela sin viktiga roll för att tillgodose näringslivets behov av utbildad arbetskraft inom ny teknik, data och ekonomi. Vid högskolan finns också förutsättningar att starta en allmän flygteknikerkurs. F 1:s övergivna lokaler på Hässlö kan utgöra en god grund för en satsning på underhållsutbildning med profilering mot både militärt och civilt flyg. Försvarets fabriksverks flygunderhåll i Arboga har också stort behov av högutbildad personal.

Vägar är en annan viktig utvecklingsfaktor. Här är det angeläget att genom ändamålsenliga vägar ta till vara det goda geografiska läge som Mälarenregionen har. E 18 i Köping-Arboga-regionen har, genom upprustning av andra delar av E 18, blivit relativt sett sämre. För västra Mälarenområdet skulle en ordentlig upprustning av väg 250 mellan Köping och Fagersta ha stor betydelse, samtidigt som Bergslagsområdet skulle få ytterligare en bra förbindelse söderut.

I olika sammanhang har förbättringar av järnvägstrafiken Örebro-Västerås-Stockholm aktualiserats. Målet är framför allt att förkorta restiderna, vilket är av avgörande betydelse för bl. a. affärs- och arbetsresorna. Jag är medveten om att stora pengar behöver satsas i första hand i Stockholmsområdet, och en bra början är den omfattande ombyggnaden av Stockholms central. En väl fungerande tågtrafik på aktuella banavsnitt skulle också medföra förbättringar för Bergslagen.

För sysselsättningen i inre Mälaren och influensområden där omkring är de moderna hamnarna i Västerås och Köping viktiga. Den för snart tio år sedan genomförda fördjupningen och upprustningen av farleden har haft god trafikeffekt förutom att säkerheten har ökat väsentligt. Nuvarande goda trafikmöjligheter och framtidsplaner på ytterligare fördjupning hotas av diskussioner om en lågbro över kanalen i Södertälje. Motstående intressen finns här. Det måste anses otillfredsställande, att en för näringslivet i en region så viktig pulsåder som kanalen i Södertälje skall kunna äventyras. Även om det innebär inskränkning av det kommunala planmonopolet, är det frestande att förespråka möjligheter att på annat sätt säkerställa farledens goda funktion. Den kommande plan- och bygglagen torde komma att ange vissa möjligheter därvidlag.

Tidigare i detta inlägg rubricerades Skinnskatteberg som krisort, och det är i och för sig riktigt med hänsyn till förhållandena där och belägenheten i Bergslagen. Det är samtidigt glädjande att kunna konstatera att ASSI:s verksamhet, genom regeringens ingripande för ungefär två år sedan, är positiv. Tack vare idogt arbete på lokalplanet och god stöttning genom regionalpolitiken har också andra etableringar kommit till stånd eller är i vardande.

Till den av regeringen tillsatta Bergslagsdelegationen knyter jag stora förhoppningar. Arbetet där bör kunna leda till samverkan mellan lokala,

Torsdagen den
25 oktober 1984

*Allmänpolitisk de-
batt*

regionala och statliga resurser och medverka till att underlätta den besvärliga situationen i Fagerstaregionen. Resurser finns också inom ramen för Bruksinvest.

Ytterligare en åtgärd för att förbättra förutsättningarna för en positivare utveckling i Fagerstaregionen vore att placera kommunerna där i stödområde B. Jag är medveten om att ett bifall till ett sådant önskemål skapar nya gränser i Västmanland, men regeringen har ju möjligheter att göra undantag. Jag avser då exempelvis ett aktuellt lokaliseringsärende i Hallstahammar som regeringen snart skall pröva.

De dystra siffror över sysselsättning och befolkningstal som jag tidigare redovisat kan verka deprimerande, men de kan ju också ses som en utmaning. Positiva inslag saknas inte helt i dagsläget – elektroindustrin och bilindustrin i länet går bra. Men samtidigt leder framtidsbedömningarna till en nedskrivning av befolkningstalet jämfört med tidigare.

Jag har, herr talman, i detta anförande tagit upp vissa infrastrukturella frågor som man behöver satsa på i länet och där statliga insatser också fordras. Inom länet görs nu stora ansträngningar för att utveckla turismen som näringsgren, och den bör kunna bidra till en ökning av arbetstillfällena. En annan möjlighet att öka sysselsättningen är att, om etanolinblandning i bensin skall ske, förlägga en sådan fabrik till länet. Råvara finns, liksom processkunnande vid Supra i Köping.

I detta anförande instämde Thure Jadestig (s).

Anf. 95 GUNNAR THOLLANDER (s):

Herr talman! När jag nu tar till orda i denna debatt gör jag det enbart därför att jag vill belysa situationen och utvecklingen i den norra delen av Uppsala län, närmare bestämt i de tre kommunerna Tierp, Östhammar och Älvkarleby.

Att jag återkommer i den allmänpolitiska debatten och talar om just den här regionen beror inte på att jag önskar vara tjatig, utan det beror på att situationen där – trots gjorda insatser – är lika besvärlig i dag. På grund av vissa hot, som jag skall återkomma till, är situationen kanske ännu jobbigare i dag än den var för ett år sedan.

Om man ser statistiskt på hela Uppsala län, finner man att arbetsmarknaden där är bättre än den är i många andra län i landet. Därför vill jag säga några ord om statistik och om hur sådan kan föras.

Många vill påstå att statistik ljuger, men jag kan i alla fall hävda att den i detta fall fungerar utslätande. Det gynnsammare läget i storstadsområdet Uppsala gör att paniken i Norduppland inte kommer fram med tillräcklig skärpa. Här borde den länsvisa rapportering som skickas till överordnad myndighet även belysa regionerna inom länet, så att åtgärder kan sättas in där de bäst behövs.

Hur ser då situationen ut i dag?

Summan av de öppet arbetslösa är oförändrad, ca 1 000, medan antalet personer som berörs av någon form av arbetsmarknadspolitiska åtgärder har ökat med drygt 200 sedan förra hösten.

385 ungdomar arbetar i ungdomslag, vilket naturligtvis är bättre än att gå helt utan arbete. I ungdomslagen kommer man ändå in i arbetslivet och får på det sättet vara med i den gemenskap som varje människa självklart borde ha rätt till. Ändå är inte ungdomarna nöjda, utan de vill ha ett fast arbete där de kan känna fullt ut att de tillhör arbetslivet och inte är föremål för arbetsmarknadspolitiska insatser.

Jag hälsar därför med tillfredsställelse att regeringen i veckan anslagit 1,75 miljarder till arbetsmarknaden. Om de pengarna kan leda till att kommunen och privata arbetsgivare erbjuder våra ungdomar fasta jobb är pengarna ännu mer välkomna.

Vad har då utträttats under det senaste året? Efter devalveringen 1982 har något av framtidstron och investeringsviljan återvänt till företagen. Till länsstyrelsen har ett tiotal investeringsärenden kommit in, och investeringsbidrag har beviljats med 2,5 milj. kr. Ett trettiotal nya jobb har på det sättet anskaffats.

Industridepartementet har också uppfattat vårt läge och tagit med Tierp och Östhammars kommuner i Bergslagsprojektet, vilket som bekant ger möjlighet till stöd för större industriinvesteringar. Några mycket intressanta projekt ligger just nu hos länsstyrelsen för behandling, för att senare SIND eller regeringen skall fatta beslut. Vi hoppas där givetvis på en välvillig behandling.

Sedan lång tid tillbaka har länsstyrelsen arbetat med frågan om decentralisering av den offentliga verksamheten i länet, från Uppsala till övriga kommuner.

Just nu finns ett sådant aktuellt ärende, där Tierps kommun vill få en kriminalvårdsanstalt utlokaliserad från Uppsala. I Norduppland tycker vi att detta är ett utmärkt tillfälle för samhället att på ett konkret sätt hjälpa en utsatt region till några nya jobb.

Herr talman! Jag talade i inledningen om hot som vilar över dessa kommuner. Det finns många, men jag stannar vid två, därför att de drabbar de största industrierna i sina resp. kommuner och dessutom är aktuella just i dag.

Det första finns inom Tierps kommun och gäller snabbstålsföretaget Speedsteel i Söderfors. Där pågår en patentstrid med ett amerikanskt företag som i sämsta fall kan leda till att Speedsteel kan förlora hela sin export till Amerika för sin viktigaste produkt, ASP-stålet.

Vidare har företaget med hjälp av en engelsk konsult – jag frågar mig varför en engelsk konsult utreder ett svenskt företag – dragit i gång en utredning om ämnestillverkningen för bruken i Söderfors och Långshyttan, de två bruk som utgör Speedsteel. Skulle den ämnestillverkningen försvinna från Söderfors – utöver att ASP-exporten förlorades – vore det redan förut halverade 300-åriga järnverket dödsdömt.

Det andra hotet finns över cellulosafabriken Skutskärsverken i Älvkarleby kommun. Den kommunen, som är Nordupplands minsta, bör ägnas särskild uppmärksamhet.

Här har arbetstillfällena försvunnit slag i slag och befolkningssiffrorna

sjunkit från 10 600 med ungefär hundra per år och är nu nere under 9 500, och prognosen pekar på 9 000 inom några år. Skutskärsverken, som är den helt dominerande arbetsplatsen, har rationaliserats i många omgångar, och det hot som nu ligger innebär att ytterligare 200 jobb skall bort. Därmed är också den fabriken halverad, när det gäller anställda, vilket skett under en tioårsperiod.

Herr talman! För en sådan kommun krävs krafttag, om man där skall kunna vända den negativa trenden och ha en möjlighet att överleva. Jag har stora sympatier för Älvkarleby kommun, när man nu bl. a. kräver:

- att Älvkarleby kommun räknas in bland Bergslagskommunerna och därmed får möjlighet till regionalpolitiskt stöd som de övriga kommunerna,
- att sänkta arbetsgivareavgifter införs för nyetableringen i Älvkarleby kommun,
- att stöd för idé- och utvecklingsverksamhet ges och
- att utlokalisering av offentlig verksamhet sker till Älvkarleby kommun.

Det skulle finnas mycket mer att säga om den här regionen, men jag stannar vid detta och tycker att det väsentliga är framfört.

Anf. 96 BARBRO NILSSON i Örnsköldsvik (s):

Herr talman! I mitt hemlän, Västernorrlands län, pågår f.n. en livlig kampanj för produkter som kan tillverkas inom vårt eget län. Bl. a. sprider livsmedelsföretagen en folder som ställer frågan: "Har Din limpa rest 100 mil?" Syftet är mycket uppenbart. Om länsborna själva är aktiva när det gäller länets egna produkter gör de den inomregionala industrin livskraftig.

Mitt-länskampanjen skall pågå i tre år, och offensiven skall leda till fler arbetstillfällen inom befintliga utvecklingsbara branscher och nya teknikområden. Den drivs av regionala organ i nära samarbete med länets kommuner och näringslivet. En av de kanske mest expansiva branscherna är data och elektronik, med SISY, Systematiska Institutet i Västernorrland, som produktutvecklare.

Mitt hemlän, som är ett skogslän, har en väl utvecklad industritradition, och sysselsättningsnivån har speglat och speglar fortfarande uppsving eller nedgång. En aktiv regionalpolitik har burit frukt. Åren 1970–1976 noterade vi en utveckling med + 2 320 industriarbetstillfällen. Sammantaget kunde landets sju skogslän alla konstatera goda sysselsättningsökningar. De regionalpolitiska medlen innebar bättre spridning av befolknings- och sysselsättningsökningarna, dämpad storstadstillväxt, stoppad avfolkning i skogslänen och en ökning av industrissysselsättningen i norr. Mellan 1977 och 1982 försvann däremot 30 000 industrijobb i skogslänen, varav 2 097 hos oss.

De allt svårare sysselsättningsproblemen beror på strukturförändringarna inom industrisektorn och främst inom skogsindustrin och byggmaterielindustrin. Låt mig bara nämna NCB:s nedläggning av Köpmanholmens massaindusti i min egen kommun.

I dag är Västernorrland ett av de hårdast drabbade länen när det gäller minskning av sysselsättningen. Enligt arbetskraftsundersökningen, AKU,

avseende 1980–1983 var nettobortfallet 3 300 arbetstillfällen eller –2,5 %, som kan jämföras med rikets –0,2 %. Endast Gävleborgs län överträffar oss med –3,3 % i bortfall. Inom industrin försvann 11,4 %. Där överträffas vi av Södermanland med det länets 12,6 %. Rikets siffra var för motsvarande period 7,6 %. Som exempel på sysselsättningsminskningen inom den statliga sektorn kan nämnas att residensstaden Härnösand hittills under 1980-talet förlorat 10 % av antalet arbetstillfällen inom sina statliga institutioner.

Oberoende av sättet att räkna måste jag markera att länets siffror för arbetslösa personer har legat på alltför hög nivå alltför länge. Det senaste halvåret har arbetsmarknadssituationen blivit något förbättrad. Trots det har vi ca 7 000 personer som kvarstående arbetslösa, och alltför många långtid-sarbetslösa. Det ger länet en oroande befolkningsminskning. Medan Stockholms län under några år fått både en folkökning och ett flyttningsöverskott som är dubbelt så stort som hela landets har Västernorrland en årlig förlust på mer än 1 000 människor. En del kan förklaras av låga födelsetal men även av att färre flyttar in.

En befolkningsminskning som den i vårt län gör att glesbygdsområdena blir ännu glesare. Glesbygdspolitikerna är en del i en aktiv regionalpolitik. För att upprätthålla och utveckla levnadsstandarden i glesbygdsområdena krävs en rad okonventionella metoder. Möjligheten att bedriva kombinationssysselsättningar är ett sätt. Det är den effektivaste vägen att skapa en levande glesbygd. För att uppnå detta krävs ökade resurser till glesbygdspolitikerna. Glesbygdstödet måste räknas upp kraftigt och få användas flexibelt. Erfarenheterna visar att just det stödet ger betydande resultat med förhållandevis små insatser. Att bättre utnyttja glesbygdens egna resurser, att kunna öka vidareförädlingen av egna råvaror och utveckla lokala samarbetsformer, ger arbetstillfällen som är rena livselixiret för många mindre orter. Vi kan aldrig se på glesbygden som en belastning utan som en tillgång, rik på stora och små resurser. Regeringens ambitioner för insatser i glesbygden visade sig väl i vårens kompletteringsproposition, som gav ett tillskott på 25 miljoner till just skogsläna. Glesbygd delegationens rapport visar ju också tydligt hur väl dessa medel kom till användning. En samverkan över sektorsgränserna både beträffande medel och människor vore också en fördel, och insatser i glesbygden får inte bara ses som en följd av god ekonomi i landet utan måste också ses som en delförutsättning för en god totalekonomi.

Det är rimligt och i enlighet med regionalpolitikens regler att goda, lokala initiativ i glesbygdens områden stötts av samhällsorganen både centralt och regionalt. I princip bör det inte vara någon skillnad om utvecklingsobjektet hänförs till areella näringar, tillverkningsindustri, service eller offentlig förvaltning.

Jag vill ta exemplet SVAR, Svensk Arkivinformatiön i Ramsel, för att belysa vilka svårigheter ett från periferin initierat projekt har mött inom den statliga sektorn. SVAR är i dag en sektion inom riksarkivet, men vägen dit har varit lång och svår. Ändå måste verksamheten än i dag drivas under något slags "ur-hand-i-mun-villkor". då endast 700 000 kr. anslagsmässigt tilldelats SVAR. I övrigt bärs verksamheten nämligen upp av konstruktioner med

lönebidragsanställningar och av länsarbetsnämndens möjligheter att av och till gå in med beredskapsmedel. Det vore utomordentligt lämpligt att satsa ordentligt på SVAR, som fått så fina vitsord i alla kretsar och som har så goda utvecklingsmöjligheter om chansen ges. Att verksamheten är förlagd till glesbygden får inte vara en black om foten.

Herr talman! Låt mig också belysa vilken regionalpolitisk betydelse de unga högskolorna har. Vi ville med högskolereformen sprida utbildningsmöjligheterna till nya grupper som förut varit utestängda på grund av bristande ungdomsutbildning, och vi ville göra högskolcutbildning tillgänglig över hela landet. Statens utgifter för högskolorna återspeglar en hög uppskattning av deras betydelse för samhället. De små högskolorna har i hög grad uppfyllt de förväntningar som ställts på dem, och de spelar en viktig roll för utvecklingen av näringsliv m. m. på sina orter och i sina närregioner. Denna högskolans regionalpolitiska och regionalekonomiska betydelse har blivit allt viktigare. Det är i närsamhället högskolans roll som drivkraft i utvecklingen av näringsliv och förvaltning får sin konkreta innebörd. Högskolan skall vara "en spjutspets mot framtiden". Så också i Västernorrland.

Högskolan i Sundsvall-Härnösand är ett mycket utvecklingsinriktat exempel och behöver en tillräckligt stor – och tillräckligt växande – bas för att kunna överleva och förkovras till en verklig och integrerad del av regionernas näringsliv. Någon försvagning av högskolan i Västernorrlands län får således inte ske. Tyngdpunkten i den nya teknikutvecklingen är förlagd till storstadsområdena, medan mitt län saknar den högteknologiska forsknings- och utvecklingsmiljö som numera starkt prioriteras av både statsmakterna och företagen i industriella förnyelsebeslut. Det bör påpekas att Sundsvall-Härnösand ligger 50 mil från närmaste tekniska högskolor – Luleå, Trondheim eller Stockholm.

Kunskapspridning och teknikspridning är därför insatsområden som i dag är mycket viktiga för mitt läns utveckling. Befintliga resurser inom skolor, samverkansorganisationer, industrier och myndigheter etc. måste således stärkas och förnyas så långt möjligt för att teknikutvecklingen i mer gynnade landsdelar skall kunna avlänkas och även komma Västernorrland till del. Det är självklart att regering och riksdag därtill aktivt måste stötta det utvecklingsarbete som pågår i länet. Länsstyrelsen har i olika yttranden till regeringen krävt

- inrättande av systemvetenskaplig linje och utbyggnad av den tekniskt inriktade datautbildningen vid Sundsvall-Härnösands högskola för grundläggande kompetensuppbyggnad i regionen,
- inrättande av utbildning av lärare/instruktörer i datakunskap vid länets högskola för att möjliggöra massiva utbildningsinsatser i samhället,
- permanentning och utveckling av högskolans försöksvis drivna kontaktsekretariat,
- förstärkning av Stiftelsen Systemtekniska Institutet, SISY,
- särskilda medel för förverkligandet av ett framtaget åtgärdsprogram inom data- och elektronikområdet för Västernorrlands län,

- etablering av ett centrum för administrativ datautveckling i Sundsvall – som faktiskt är en av de allra största orterna i landet när det gäller administrativ databehandling och som behöver utvecklingsresurser som på något rimligt sätt står i paritet med detta.

Jag förutsätter att regeringen med hänsyn till länets lång- och kortsiktigt svåra läge noga och i en positiv, entusiastisk anda prövar dessa och övriga åtgärdsförslag som på senare tid levererats till regeringskansliet från Västernorrlands län.

Anf. 97 STINA GUSTAVSSON (c):

Herr talman! Jag skall i mitt anförande ta upp ett par faktorer som berör den regionalpolitiska inriktningen.

Sedan mitten av 1960-talet har det regionalpolitiska stödet huvudsakligen gått till skogslänen. Det är en prioritering som består trots att såväl länsplanering som annan offentlig statistik visar en annan bild av kommunernas befolknings- och sysselsättningsutveckling. Expansiva kommuner i norr har erhållit regionalpolitiskt stöd, medan småkommuner söderut med stora sysselsättningsproblem i stort sett lämnats utanför.

Ett exempel utgör de kommuner som sträcker sig från södra Östergötland och ner till Blekinge, det s. k. Sydostbandet. I detta "band" ingår bl. a. kommunerna Uppvidinge, Lessebo och Tingsryd i Kronobergs län. Ytterligare en kommun i länet, Markaryd, har likartade problem.

När det gäller att lösa problemen mera långsiktigt behövs medel som främjar näringslivet och därmed sysselsättningen. En del av de pengar som regeringen nu ytterligare satsar via AMS borde ha gått till åtgärdsmedel för att med länsstyrelsernas hjälp kunna användas till regionala utvecklingsinsatser.

De blygsamma medel som exempelvis utgått till glesbygdstöd i några församlingar i Kronobergs län visar positiva resultat. Sedan stödet infördes 1979 har glesbygdstödet medverkat till drygt 80-talet nya och som det bedöms varaktiga arbetstillfällen. Dessutom innebär stödet många gånger att flera personer får en utökad sysselsättning i befintliga företag.

Av länets yrkesverksamma är drygt 9% sysselsatta inom jord- och skogsbruk. För Tingsryds kommun är siffran hela 18%. Behovet av kompletterande sysselsättning är stort, eftersom dessa företag ofta är små.

Av en studie som Lantbrukets utredningsinstitut gjort framgår att vart tredje hushåll i Kronobergs län är beroende av jord- och skogsbruk, skogsindustri eller livsmedelsindustri för sin försörjning. Det finns i dessa dagar, då livsmedelskommitténs arbete diskuteras intensivt, anledning påminna om att jordbruk ger både mat och jobb.

Ett annat orosmoln som dykt upp i Kronobergs län är UHÄ:s förslag till neddragning av högskolans verksamhet i Växjö. Växjö har en mycket lång tradition som centrum för utbildning, administration och handel i sydöstra Sverige. Lärarutbildning har sedan lång tid bedrivits, och det finns en mycket stor erfarenhet av och kompetens för denna utbildning. När högskoleväsendet decentraliserades var det naturligt att Växjö fick en högskola, dels på

grund av stadens långa tradition på utbildningssidan, dels på grund av Växjö geografiska läge. Här finns ett stort naturligt upptagningsområde. Högskolan i Växjö utgör en viktig och integrerad del i regionen och bidrar verksamt till hela regionens utveckling. Det finns etablerade samarbetsformer mellan högskolan och offentlig och privat verksamhet. Högskolan medverkar till att såväl bibehålla som öka kompetensen inom näringslivet och inte minst småföretagsamheten i regionen.

För att bredda utbildningsutbudet har landstinget, Växjö kommun och länsstyrelsen bildat en stiftelse, Teknikcentrum, med syfte att bedriva forskning och utbildning inom ämnesområdet informationsteknologi. Motivet till denna satsning är avsaknaden av teknisk högskola i regionen. Man vill vara med och konkurrera om de tekniskt avancerade och expansiva företagen och ta till vara den kompetens som finns dels vid högskolan, dels också i högteknologiska företag.

De planer, som UHÄ presenterat och som i det närmaste innebär en 50-procentig reduktion, rimmar dåligt med de intentioner som finns i regionen. Därtill har man inte på något sätt tagit hänsyn till högskolans eget besparingsförslag. Detta förslag går ut på en i pengar räknat lika stor nedbantning, men med ett bibehållande av basutbildningarna. Tar man bort dessa hotas hela högskolans existens. Några ersättningar har ej heller presenterats.

Det är som jag ser det naturligt att utgå ifrån regionens eget behov när man planerar utbildning. Det finns all anledning för regering och riksdag att vid framtida behandling av högskolan i Växjö se till detta behov.

Anf. 98 STEN-OVE SUNDSTRÖM (s):

Herr talman! Jag skall under de minuter som står till mitt förfogande beskriva läget i landets största och av arbetslöshet mest drabbade län, Norrbotten.

Arbetsmarknaden i länet har förbättrats väsentligt under 1984 jämfört med tidigare år. Den öppna arbetslösheten var vid månadsskiftet augusti-september 6,0 % mot 7,2 % för ett år sedan. Även om man tar hänsyn till antalet ungdomar i ungdomslag samt personer i beredskapsarbete och AMS-utbildning är läget ljusare än i fjol. Genom det nya rekryteringsstödet som infördes vid årsskiftet har ca 3 000 personer fått arbete. Av dessa har drygt 30 % erhållit tillsvidareanställningar.

Den gynnsammare situationen för länets basindustrier genom den förbättrade industrikonjunkturen har medfört att de kunnat hålla en relativt hög investeringsnivå, som i sin tur medfört ökade möjligheter till arbete för länets verkstadsföretag.

Öppnandet av kulsinterverket i Svappavaara och byggandet av en ny huvudnivå i Malmbergsgruvan är ett par exempel på mycket positiva beslut som medför ökade arbetstillfällen. Den s. k. frizonen i Svappavaara har hitintills gett några nyetableringar, varav det första företaget startar sin verksamhet under hösten.

Totalt sett bedömer länsarbetsnämndens omkring 50 prognosföretag att ca

300 nya arbetstillfällen tillkommer under det närmaste året.

Men även om arbetsmarknadsläget nu förbättras i Norrbotten och arbetslösheten sjunkit med 1.2 procentenheter så kvarstår det faktum att länet fortfarande har landets största arbetslöshet. Dessutom är det stora geografiska skillnader i sysselsättningsläget. Östra Norrbotten och Torne-dalskommunerna har fortfarande en mycket hög arbetslöshet, vilket också gäller Kirunaområdet, även om där ägt rum en förbättring genom tillkomsten av ny företagsamhet.

Ett av problemen på länets arbetsmarknad är den förväntade arbetslösheten på byggsidan i vinter, och det beror bl. a. på att de pågående investeringarna hos Vattenfall och landstingen slutförs efter hand samt att de statliga tidigareläggningarna snart är slutförda. Mot den bakgrunden är det positivt att notera regeringens förslag till insatser för att stödja byggsysselsättningen i vinter i de svårast utsatta länen, och Norrbotten tillhör den gruppen.

Trots att stora insatser görs för att bredda länets näringsliv och vissa framgångar har noterats, kommer Norrbotten under överskådlig tid att vara beroende av de tunga basindustrierna för att klara sysselsättningen. Det är därför glädjande att gruv- och stålhanteringen nu arbetar i medvind och presenterar en offensiv syn på framtiden.

När det gäller gruvhanteringen så har det skett en ljusning vid LKAB, och företaget har åter börjat anställa personal, främst för starten av kulsinterverket i Svappavaara. Dessutom beräknas satsningen på en ny huvudnivå i Malmbergsgruvan under investeringsperioden ge ett hundratal jobb.

Vad beträffar stålindustrin fortsätter den positiva trenden, och de metallurgiska anläggningarna vid SSAB i Luleå körs med full kapacitet. Men det är viktigt att notera att även om det f. n. går bra för länets gruv- och stålindustri, står både LKAB och SSAB inför stora framtidsinvesteringar, som är absolut nödvändiga att genomföra om man skall klara konkurrensen och vidareförädlingen av länets råvaror. En fortsatt förädling av de norrbottniska råvarorna är en viktig förutsättning för att klara konkurrensen på världsmarknaden och trygga sysselsättningen på sikt.

I huvudsak två faktorer har möjliggjort framgångarna för länets gruv- och stålhantering; dels draghjälpen av den internationella konjunkturuppgången, dels den effektivisering av produktionen som inte varit möjlig utan de medel som ställdes till förfogande genom regeringens proposition 1982/83:120.

Utvecklingsplanen för Norrbotten sattes i kraft i rätt tid och innebar en injektion i länets näringsliv. Den innebar t. ex. att SSAB erhöll 200 miljoner för investeringar i ett första steg som nu håller på att genomföras. Vidare angavs i propositionen, som riksdagen tog ställning för, att när det första steget var genomfört skulle ytterligare investeringar följa för att en jämn investeringsvolym skulle erhållas. Det är mycket viktigt att den målsättningen fullföljs så att företaget kan klara av en fortsatt positiv utveckling.

En annan viktig förutsättning för ett konkurrenskraftigt näringsliv är goda kommunikationer. Vi har i Norrbotten under året kunnat glädjas åt att en rad

Nr 17

Torsdagen den
25 oktober 1984

*Allmänpolitisk de-
batt*

investeringar har fullföljts på detta område. Nyligen invigdes Nordkalottvägen, som öppnar stora möjligheter för främst malmfältskommunerna i kontakterna med det nordnorska näringslivet. Vidare har en ny flygterminal invigts i Kiruna, och inom kort kommer en ny flygterminal att tas i bruk i Luleå.

Många av de insatser som nu slutförs i Norrbotten på t. ex. kommunikationsområdet hade aldrig kommit till stånd utan en socialdemokratisk regering. Det har de borgerliga regeringsåren lärt oss. Trots de stora problem på sysselsättningens område som vi ännu har i Norrbotten, kommer vi att klara länets utveckling genom ett fullföljande av utvecklingsplanen med stöd av en socialdemokratisk regering.

Anf. 99 BERTIL DANIELSSON (m):

Herr talman! När jag anmälde mig till talarlistan inför denna allmänpolitiska debatt, var min avsikt att behandla bostadspolitiken. Jag föreställde mig då att det skulle bli ett ganska fylligt och genomlysande block, där väldigt aktuella frågor skulle tas upp till behandling. Intresset från ledamöternas sida har dock inte varit påfallande stort. Av de två som var anmälda till detta block återstår nu endast jag. Det blir mer en monolog än en debatt.

Trots detta anser jag att det jag kommer att säga har en viss vikt och ett visst värde, så jag håller väl mitt anförande ändå.

Herr talman! Bostadsminister Hans Gustafsson gjorde i tisdags ett uttalande med anledning av den nya fastighetsskatten som var av den karaktären att det inte utan vidare får utlämnas åt glömskans dunkel. Han sade att det inte bara är synd om småhusägarna. Det är lika eländigt för alla boende.

Detta uttalande speglar på ett avslöjande sätt den socialdemokratiska politiken, både i stort och beträffande bostadspolitiken. Med socialdemokratisk politik kan i varje fall en viss typ av jämlikhet skapas. Det blir ju lika eländigt för alla. Bostadsministern visar här upp en påfallande håglöshet, uppgivenhet och en defaitism som man sällan ser hos socialdemokrater, men inför vetskaper om hur det är och hur det blir inom bostadspolitiken om socialdemokraterna får råda går det inte längre att hålla masken.

Uttalandet visar också att socialdemokraterna är oförmögna att tänka i nya eller annorlunda banor än de traditionellt socialdemokratiska. En gång skattehöjning – alltid skattehöjning, tycks vara regeringens bostadspolitiska signum. Det tycks finnas ett organiskt samband mellan socialdemokratisk bostadspolitik och skattehöjningar. Och som en följd av alla skatter måste även subventions- och bidragsvapnet tillgripas.

Den senaste länken i skattehöjningskedjan heter fastighetsskatt. Det är den nuvarande hyreshusskatten som ömsar skinn, eftersom det gamla blivit för trångt för de socialdemokratiska ambitionerna. Nya grupper av boende får ökade bördor. Bostadsministern kan för sin del fördrå nya skatter eftersom, som han sade, det blir lika eländigt för alla boende. Vi avvisar från moderat håll givetvis den föreslagna fastighetsskatten.

Vilka motiv anges då mera officiellt för den nya skatten? Omfördelning

inom bostadssektorn för att med den nya skattens hjälp kunna subventionera nyproduktionen är ett motiv. Ett annat är att bostadssektorns stöd totalt är för stort, och därför skulle en skatt rätta till detta. Motivet att budgetunderskottet skall pressas ner har också angivits.

I den socialdemokratiska föreställningsvärlden finns det inget utrymme för tankegångar som besparingar och nedskärningar. Snart sagt varje problem skall lösas med skatternas hjälp, höjda skatter eller nya. Det märkliga med fastighetsskatten är att den är helt fristående från begreppet skatt efter bärkraft. Alla skall betala, även om förmåga saknas. Alla skall ha sin del av eländet.

En annan orättvisa är att de som redan själva betalar sina boendekostnader drabbas värst. Ägarna till frifinansierade småhus, hus som är amorterade och bostadshus på jordbruksfastigheter får fullt ut betala skatten. De som redan nu får räntesubventioner kommer att kompenseras med sänkning av den garanterade räntan.

Detta är cyniskt och ett hån mot alla dem som byggt eller köpt hus utan statliga lån och som vill ha ett billigare boende på äldre dar.

Ett småhus som taxeras till 300 000 kr. blir 1 400 kr. dyrare att bo i när skatten är fullt genomförd, och ett hus med 450 000 kr. i taxeringsvärde 2 100 kr. dyrare. För att klara detta krävs en löneökning på 5 200 kr., om marginalskatten är 60 %. För många, exempelvis pensionärerna, är det inte möjligt att höja inkomsterna.

Skatten kommer att drabba olika i olika delar av landet. De som har en låg inkomst drabbas självfallet hårdare av skatten. För exempelvis en medelinkomsttagare i Kalmar län innebär skatten en större påfrestning av ekonomin än för boende i många andra län. Medelinkomsten i Kalmar län var 1982 ca 55 000 kr. vilket är inte mindre än 17 000 kr. lägre än i Stockholms län. Det finns bara två län i landet där medelinkomsten ligger lägre än i Kalmar län. Den nya skatten kommer att svida särskilt hårt i de län där medelinkomsten ligger lågt.

Taxeringsvärdena för lantbrukets bostäder står inte alltid i relation till inkomstnivån för brukaren. Kombinationen stora hus – låga inkomster är ganska vanlig. Här slår fastighetsskatten särskilt hårt. Även här är det boende i de låginkomstlän jag nämnde – Kalmar, Gotlands och Jämtlands län – som drabbas hårdast.

Även andra delar av bostadsbeståndet och byggnadsbeståndet får ökade kostnader. De privata fastighetsägarna får fullt ut betala skatten, medan allmännyttan i de flesta fall går fri. Handels- och hantverksfastigheter och restauranger tillhör även de grupper som skall erlägga fastighetsskatt.

När skatten är genomförd beräknas den inbringa 4,7 miljarder kronor. Varje hushåll får i genomsnitt en ökad kostnad på ca 1 000 kr.

I den socialdemokratiska propagandan utmätas vi moderater som de som vill rasera den s. k. sociala bostadspolitiken när vi föreslår besparingar på tillsammans 2,1 miljarder kronor inom bostadssektorn. Fastighetsskatten kommer att uppgå till 4,7 miljarder kronor, alltså mer än dubbelt jämfört med våra besparingar. Det måste vara svårt för socialdemokraterna att i

fortsättningen angripa oss i dessa frågor, när deras skattehöjningar drabbar mer än dubbelt så hårt som våra besparingar.

Från moderat håll kommer vi att göra allt för att stoppa fastighetsskatten. Om skatten ändå, kanske med vpk:s hjälp, röstas igenom i riksdagen kommer en borgerlig valseger att medföra att skatten tas bort.

Det är förvisso inte bara i fråga om fastighetsskatt som vi har en annan uppfattning än socialdemokraterna. På nästan varje punkt vill vi föra en annan bostadspolitik än den regeringen för.

Jag skall nu inte räkna upp alla de olika förslag till förändringar som vi vill genomföra. Tid och tillfälle kommer sedermera att yppa sig.

En grundläggande tanke i vår politik är emellertid att valfriheten måste öka i boendet. Låt människorna i större utsträckning bestämma!

Ökade möjligheter att äga sin bostad måste medges. Krångel och byråkrati måste minska. Den snårskog av lagar och bestämmelser som omger boendet måste rensas upp. Både skatter och bidrag måste minska. Inga problem löses med den socialdemokratiska skattemodellen.

Herr talman! Den moderata bostadspolitiken är en politik för framtiden. Vi avvisar gårdagens lösningar på morgondagens problem.

Anf. 100 GUNNAR BIÖRCK i Värmdö (m):

Herr talman! Så är det åter en lång dags färd mot kväll – eller två långa dagars. Under en följd av år har jag försökt att i den allmänpolitiska debattens sista skälvande minut samla ihop några personliga intryck av vad som förekommit och se vad den har givit, vad den har lämnat obesvarat, och vad den till äventyrs kan leda till. Så ock i dag.

Den utformning och det innehåll debatten fått, i går och i dag, gör att en enkel man av folket onekligen känner sin begränsning. Hur svårt är det inte att skåda in i framtiden! Och hur vanskligt är det inte att göra en rättvis fördelning av ansvar och skuld för det förflutnas gärningar och misstag! För det är ju mellan dessa poler, av anklagelser och förutsägelser, som centrala delar av – främst – gårdagens debatt har rört sig.

Ett av problemen, som man underförstår, knappast vågar tala om, eller förtränger i en oportun glömska, är att personer utanför denna kammare – "löntagarorganisationernas" ombudsmän – snarare än vi, folkets valda ombud, är de som till sist avgör vilken kurs den svenska ekonomin kommer att följa. Kanske borde man – när man anklagar de borgerliga regeringarna för år av försummade insatser – ändå erinra sig den dag i det förgångna, då statsminister Fälldin kallade upp herrar Nicolin och Ljunggren och skickade tillbaka dem till Blasieholmen med order att uppge sitt motstånd mot löntagarorganisationernas krav. Långt senare riktas kritik mot arbetsgivarparten för att man släppt fram för höga löner. Varför skedde detta? Och vilka blev de långsiktiga, psykologiska och moraliska konsekvenserna av denna händelse? Är det inte så att den svenska borgerligheten egentligen har haft ett vekare hjärta och ett känsligare samvete än somliga, hurtiga socialdemokrater? Minns Nils Åslings akutmottagning – som Thage Peterson stängt – och Ingemar Mundebos ord att "läget kräver åtgärder, som en del av oss inte är beredda att vidta".

Det finns förmodligen inom alla partier personer som är beredda att mäta sina egna med strängare mått än dem med vilka man mäter andra. Courage de ses opinions – även i handling – är kanske något man ville tillönska borgerlighetens företrädare, om nästa års val skulle leda till växling vid makten. Förmodligen är det så att så länge industriarbetarna dominerade arbetstagsidan fanns det där förståelse för att höga avtal hotade sysselsättningen, och det fanns alltså en inbyggd balansmekanism. När utvecklingen medförde att de offentliganställda blev en dominerande faktor i löneförhandlingarna – samtidigt som deras företrädare i riksdag och kommuner blev allt talrikare och kunde expandera sin samhällssektor utan hänsyn till kostnaderna – då försvagades balansen mellan parterna. Regering och riksdag kom på efterhand, och vad vi får syssla med här i huset är att sedermera försöka korrigera avtalen genom köpkraftsindragningar i skilda former, vilka får en generell karaktär och drabbar både skyldiga och oskyldiga i lika mån.

Ingen kan förmodligen påstå att våra skatte- och avgiftssystem bygger på en genomtänkt filosofi: Vad vi har framför oss är en hart när ogenomtränglig djungel av tillfälliga, men permanentade ad hoc-åtgärder, lagrade bredvid och ovanpå varandra, vars effekter delvis motverkar varandra och – vad mera är – för många medborgare omöjliggör ett vettigt och förutsebart ekonomiskt handlande. Sedan socialtjänstlagen, konsumentverket och våra förvaltningsdomstolar blandat sig i leken har oredan blivit ännu större än förut. Här behövs uppenbarligen ett drastiskt kirurgiskt ingrepp. Både medborgarna i gemen och vi själva måste kunna förstå hur systemet fungerar. Inte ens rikskontrollverket begriper ju det, enligt egen utsago.

Socialdemokraterna har nu i flera år anklagat de borgerliga regeringarna för felhandlingar under deras brottnings med svåra lågkonjunkturer, och tillvitat dem ensamma ansvaret för det stora budgetunderskottet och ökningen av statens skulder. Jag har förgäves suttit och väntat på att någon skulle tala om hur stort budgetunderskottet och hur stor statsskulden skulle ha varit, om riksdagen hade bifallit alla de socialdemokratiska motioner som under åren 1976–1982 innebar överbud i förhållande till regeringsförslagen.

Jag kan inte hjälpa att jag finner de här skulddebatterna ganska ofruktbara, i den form de utspelas här i kammaren. Det verkligt viktiga är rimligtvis att man gör en ekonomisk och psykologisk *analys* av vad man möjligen kan lära av de samlade misstagen, alltifrån vanföreställningen om "det dukade bordet" och framöver, och försöker applicera den kunskapen på den närmaste framtidens – "medellånga" – politik.

Det talades i går mycket om besparingar som en väg ur krisen. Svenska folket har hittills inte märkt så mycket av krisen – jag gör här naturligtvis ett undantag för de arbetslösa. Av allt att döma har många försökt parera den hittillsvarande krisen just genom att minska sina egna besparingar. Inga indexregleringar kan i längden dölja att vi har blivit fattigare, som nation och som personer. Det är en falsk politik, som försöker dölja detta förhållande: det försenar bara den mobilisering av de egna krafterna, som kan föra till tillfrisknande.

Den offentliga debatten om Sveriges ekonomi är förmodligen obegriplig

Torsdagen den
25 oktober 1984

*Allmänpolitisk de-
batt*

för de flesta, och den sysslar mest med enstaka, dagsaktuella s. k. plånboksfrågor. Det skulle vara befriande om några av de professionella debattörerna ville göra sig omakett att emellanåt redogöra för de långa perspektiven, för hur dagens bördor skyfflas vidare till kommande generationer och för den vertikala fördelningspolitiken, inte bara den horisontella.

Jag har i åtskilliga år försökt fästa uppmärksamheten på detta här i riksdagen, men man talar ju för döva öron – i den mån här finns några öron alls. Jag vill dock ge Ulf Adelsohn ett erkännande för att han i alla fall nämnde ett ord om vår solidaritet med nästa generation. Det borde inte vara så svårt att tänka konkret på våra egna barn och barnbarn. Vi borde alltid ha deras fotografier framför oss på skrivbordet eller i fönsterkarmen.

Ingvar Carlsson sade i går litet övermodigt: "De borgerliga är bäst på att opponera, och vi är bäst på att regera." Jag tycker ganska bra om Ingvar Carlsson, men han är bättre när han är saklig än när han är övermodig. Ingvar Carlsson var bra på att opponera under 1976/77 års riksdag. Han var en av de få som tog valnederlaget med fattning och som bevarade en strävan till saklighet. Kanske kan han ännu en gång få chansen att visa den förmågan.

Statsministern lär ha sagt att "rosornas krig" aldrig har existerat. Kjell-Olof Feldt är ett levande bevis på att det i varje fall finns två uppfattningar om ekonomiska realiteter inom socialdemokratien. Kjell-Olof Feldt står för den ena – vid förra riksmötet i lyrisk form och vid gårdagens plenum genom att fastslå att "endast ökad produktion kan ge oss högre reallöner". Kanske skulle han ha villkorat satsen med orden "ökad produktion till konkurrenskraftiga priser". I så fall hade han i ett nötskal klämt in en nyttig anvisning till arbetsmarknadens parter, både dem som svarar för den egentliga produktionen och dem som svarar för medborgarnas service av alla slag. Ulf Adelsohn uppmanade oss i går att "skapa, inte bara fördela och låna". Skapa kan man bara göra där ett rimligt mått av frihet finns.

För 22 år sedan skrev Tage Erlander en liten bok med titeln Valfrihetens samhälle. Den kom att vävas in som en paroll i socialdemokraternas valrörelse 1964, för 20 år sedan. "Paroller", skrev Tage Erlander, "skall ge en vision av det samhälle vi vill skapa." I åtskilliga avseenden har utvecklingsoptimismen från detta sekels mitt senare mötts av svåra besvikelser. I vårt land har *skapandet* länge hotats av vår svåraste farsot – avundsjukan, emellanåt utspökad i jämlikhetsideologins humorlösa förklädning.

Produktion, som Kjell-Olof Feldt talade om, innebär just skapande. Skapandet kan övertas av maskiner eller t. o. m. av robotar, men någon måste först ha tänkt ut och velat skapa, och i de flesta fall har det förmodligen funnits ett *incitament*. Det är incitamenten socialdemokratien inte förstår sig på, för de är vanligen individuella och inte kollektiva, och de är inte nödvändigtvis bundna till geografien. Kjell-Olof Feldt och jag hade för en tid sedan ett samtal om utvandringen från Sverige. Valfrihetens samhälle finns i dag kanske, för många, utanför våra gränser. Kanske skulle vi fundera på att bereda det en frizon även här hemma.

Herr talman! Med detta ber jag att få tacka för er välvilliga uppmärksamhet och önska er en angenäm afton.

Anf. 101 HUGO HEGELAND (m):

Herr talman! Gunnar Biörck i Värmdö talade om courage de ses opinions. Man kan onekligen säga – om vi skall fortsätta med franska – il faut du courage, dvs. det behövs mod, om man skall gå upp i talarstolen efter Gunnar Biörcks slutanförande. Det är inte på grund av att Gunnar Biörck efterlyser de professionella debattörerna som jag tar till orda, utan för att ställa en fråga till Gunnar Biörck så att han fortfarande har en chans att bli siste talare – det tycker jag att han är väl värd att bli.

Egentligen skulle det här vara en allmänpolitisk debatt. Men det är ju ingen debatt. Det är i själva verket en långt utdragen uppläsningafton, och det är inte riktigt meningen. Ibland finns det t. o. m. lyriska inslag, en och annan skriver dessutom på hexameter. Debatt är det inte, utan var och en läser upp sina manuskript.

Man frågar sig vad det är för fel på riksdagens arbetsformer. Här sitter vi några stycken, och många har strukit sig ur talarlistan. Jag räknade därför fel och missade mitt tiominuters inlägg. Det är dock ingen katastrof. Nu har jag sex minuter på mig, men jag skall försöka att tala kortare tid än så. Gunnar Biörck som hade en fader som var ordförande i en utredning om riksdagens arbetsformer har ju verkligen funderat på vad det är för fel på våra arbetsformer med tanke på den ödsliga kammaren där det saknas dubbelt så många öron som frånvarande ledamöter, och man talar alltså för ett fåtal öron och dividerat med två ännu färre ledamöter. Detta är fel, men vi sysslar inte med det problemet utan vi håller oss kanske till perifera saker.

I mitt anförande hade jag tänkt ta upp finansministerns djärva inflationsmål. Regeringens mål för i år är 4 % inflation, och högst 3 % nästa år. Detta tycker jag är fantastiskt! Här misslyckas regeringen med 4-procentsmålet och kommer upp i 6–7 %, dvs. en miss på mer än 50–75 % när det gäller inflationsmålet. Regeringen handlar ungefär som en höjdhoppare som hela sommaren försöker hoppa 2,30 m. När detta inte går försöker han hoppa 2,40 m i stället. Man kan också göra en jämförelse med en löpare som plötsligt får för sig att han skall springa engelska milen under 4 minuter och håller på hela sommaren och tränar. Regeringen har ju ett helt år på sig att få ned inflationen. När löparen inte klarar detta bestämmer han sig för att nästa år försöka springa milen på en tid under 3 minuter. Regeringen skall ju nästa år åstadkomma en inflationstakt under 3 %.

Det allvarliga med detta helt verklighetsfrämmande mål är att regeringen förlorar all trovärdighet. En anledning till att man kommer så här snett är uppfattningen att vi tror att vi har ett givet löneutrymme. Kjell-Olof Feldt säger att om vi skall klara inflationsmålet för nästa år på 3 % får lönehöjningarna inte bli högre än 5 % i genomsnitt.

Här argumenterar man precis som om det finns ett givet löneutrymme. Men det är en av våra stora myter här i samhället, att vi har ett givet löneutrymme som man sedan kan dela upp på alla anställda i den offentliga

och i den privata sektorn. Det finns inte något givet löneutrymme, utan löneutrymmets storlek och omfattning påverkas bl. a. av vad som händer under året. Det är naturligtvis fullständigt fantastiskt att alla skall ha ungefär lika stor höjning för lika insatser, oavsett om företagen går bra eller dåligt. Volvo med sina jättevinster, 9 miljarder i år, får inte betala ut högre löner än andra företag i verkstadsindustrin som går med förlust. Ett annat exempel är att alla statligt anställda som också vill ha lika stora lönehöjningar – 5 % – trots att staten har ett budgetunderskott på 70 miljarder. Detta går inte ihop.

Det enda rimliga är att sluta tala om ett givet löneutrymme och att sluta med centraliserade avtal. Detta driver nämligen Sveriges ekonomi i botten, om man tar dessa 5 % som en minimigräns för alla när det gäller lönehöjning. Sedan lägger man på löneglidningen, och så är inflationskarusellen i gång.

Vad vi skall tala om för alla människor är att kompensation för inflation är en illusion, herr talman. Det sätter bara i gång en kompensationskarusell, och då fortsätter prisstegringarna, och vi står snart inför nästa devalvering.

Eftersom Gunnar Biörck i Värmdö var vänlig nog att påpeka vissa goda egenskaper hos statsrådet Ingvar Carlsson, skall jag gärna erkänna att Kjell-Olof Feldt har börjat med ett pedagogiskt arbete i fråga om den här omöjliga sitsen. Men det behövs mycket större insatser för att tala om för svenska folket att vi måste eliminera dessa systemfel när det gäller löneförhandlingar. Idén att Sverige varje år har ett visst utrymme för lönehöjningar oavsett var man arbetar håller inte. På det sättet kör vi ekonomin i botten och ställs snart inför en ny devalvering.

Överläggningen var härmed avslutad.

15 § Anmäldes och bordlades

Propositionerna

1984/85:31 Ändring i lagen (1982:1052) om församlingar och kyrkliga
samfälligheter, m. m.

1984/85:35 Styrelseordförande i affärsbank

16 § Anmäldes och bordlades

Motionerna

1984/85:57 av *Bengt Westerberg m. fl.*

1984/85:58 av *Ulf Adelsohn m. fl.*

1984/85:59 av *Lars Werner m. fl.*

1984/85:60 av *Jan-Eric Virgin* och *Bertil Danielsson*

1984/85:61 av *Lennart Brunander* och *Rune Torwald*

1984/85:62 av *Knut Wachtmeister*

1984/85:63 av *Thorbjörn Fälldin m. fl.*

Statlig fastighetsskatt (prop. 1984/85:18)

17 § Meddelande om interpellation

Nr 17

Torsdagen den
25 oktober 1984

Meddelades att följande interpellation framställdes

den 25 oktober

*Meddelande om
interpellation*

1984/85:55 av andre vice talman *Anders Dahlgren* (c) till jordbruksministern om åtgärder mot utsläpp av tungmetaller från kommunala reningsverk:

Förhöjda halter av sällsynta grundämnen – s. k. tungmetaller i åkerjord – kan leda till att grödorna växer sämre och/eller att de blir mindre tjänliga som föda för människor och djur. Effekterna är mycket långvariga, och tillförseln av sådana ämnen till den svenska åkerjorden måste därför följas med stor uppmärksamhet från regeringens och naturvårdsmyndigheters sida.

Dessa tungmetaller bildar också svårösliga föreningar som sedimenteras i sjöar, vattendrag eller havet. En allmän höjning av halterna sker i alla försurade vattenområden och i surt grundvatten genom utlösning av tungmetaller.

I utredningen om användning av kemiska medel i jord- och skogsbruket (SOU 1983:10) anges att en rötslamsgiva kan innehålla tio gånger mer av tungmetallen kadmium än en normal handelsgödselgiva. Under lång tid återkommande slamspridning kan lokalt leda till påtagligt förhöjda kadmiuhalter i jorden.

Det är mot denna bakgrund förvånande att regeringen tillåter tungmetallanvändning i reningsverk, samtidigt som man ställer hårda krav på industrin på att minimera utsläppen av tungmetaller i avloppen.

Enligt tidningsuppgifter används 150 000 ton fällningskemikalier i avloppen. Naturvårdsverkets beräkningar för 1979 visar att dessa kemikalier orsakade utsläpp i miljön med 35 000 kilo zink, 500 kilo koppar, 2 000 kilo bly och 50 kilo kadmium. Sedan 1979 har utsläppen ökat, men beräkningar saknas. Det finns tillgång till godtagbara kemikalier för avloppsrening med låga halter av tungmetaller, men i stället används huvudsakligen restprodukter från industrin som omvandlas till fällningskemikalier. De kemikalier som en industri förbjuds att släppa ut i avloppen hamnar alltså där ändå i form av renade kemikalier, tillverkade av en annan industri.

Det är förvånande att dessa tungmetallhaltiga kemikalier får tillsättas, när det är de långsiktiga problemen som måste prioriteras i miljöskyddsarbetet.

Tungmetallerna sprids i vatten och rötslam. Jordbrukarna erbjuds och uppmanas att utnyttja rötslammet till sina jordar. Det finns dock inga garantier för rötslammet. Det är risk att det i rötslammet finns svärnedbrytbara ämnen, exempelvis kolföreningar, som kan ge skador på människor, djur och växtlighet. Normer behöver tillskapas för tillåtna halter av olika ämnen i rötslammet. Det är också angeläget att klargöra ansvarsfördelningen mellan kommun och jordbrukare om en förgiftning skulle ske.

Mot denna bakgrund vill jag fråga jordbruksministern:

Torsdagen den
25 oktober 1984

*Meddelande om
frågor*

Vad avser regeringen vidta för åtgärder för

1. att minimera användningen av tungmetaller vid avloppsreningsverken,
2. att kommunerna skall ta ett juridiskt ansvar för att rötslam som erbjuds jordbrukare inte innehåller mängder av miljöfarliga ämnen som kan orsaka allvarliga skador på jordbruksmarken, samt
3. att ämnen med långlivade miljöeffekter skall prioriteras i miljöskyddsarbetet?

18 § Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framställdes

den 25 oktober

1984/85:138 av *Karin Söder* (c) till utrikesministern om katastrofinsatser i Etiopien:

Svältkatastrofen i Etiopien och andra delar av Afrika har fått en fruktansvärd omfattning. Människor har i årtal levt på svältgränsen och dör nu i tusentals varje dag. Hårdast drabbas barn och gamla. Farsoter av olika slag följer i katastrofens spår. Den rika delen av världen har ett stort solidaritetsansvar att komma dessa lidande medmänniskor till undsättning.

Mot denna bakgrund vill jag fråga utrikesministern:

Vilka åtgärder har den svenska regeringen vidtagit för katastrofinsatser i Etiopien och angränsande länder och av torkan drabbade områden?

Vilka åtgärder planerar regeringen för att förstärka och effektivisera insatser i nämnda områden?

1984/85:139 av *Anita Bråkenhielm* (m) till utrikesministern om innebörden av visst statsrådsbesök i Moskva:

En gynnsam start för den Europeiska säkerhetskonferensens uppföljningsmöte i Wien förutsätter inte bara resultat vid Stockholmskonferensen utan också att framsteg görs vid expertmötena i Ottawa och Bern om mänskliga rättigheter och kontakter.

På vilket sätt förbereder regeringen de svenska insatserna där?

Innebär det faktum att det svenska ministermötet i Moskva nyligen – mot tidigare praxis – genomfördes trots att den åtföljande svenske journalisten vägrades inresetillstånd i Sovjetunionen en nedtoning av den svenska respekten för Helsingforsdokumentets andra och tredje korg?

1984/85:140 av *Inger Koch* (m) till utbildningsministern om den nya tandläkarutbildningens värde utomlands:

I början av nästa år kommer för första gången legitimation att meddelas åt tandläkare som genomgått den nya tandläkarutbildningen. Denna består av en grundutbildning om fyra och ett halvt år vid högskola följd av en vidareutbildning i form av allmäntjänstgöring inom folk tandvården om ett år. Innehållet i denna nya utbildning är mera omfattande än i den gamla femåriga högskoleutbildningen.

Oklarhet råder dock om hur behörighetsgivande myndigheter i andra länder värderar denna nya svenska tandläkarutbildning. I flertalet länder krävs enligt uppgift en femårig utbildning vid universitet/högskola för behörighet att utöva tandläkaryrket.

Jag vill med anledning av detta fråga utbildningsministern:

Vad avser statsrådet att vidta för åtgärder för att klargöra för utländska myndigheter värdet av den nya svenska tandläkarutbildningen?

1984/85:141 av förste vice talman *Ingegerd Troedsson* (m) till finansministern om konsekvenserna av vinstdelningsskatten:

Verkstadsföreningen har gått igenom det år 1983 redovisade resultatet för 430 verkstadsföretag med sammanlagt en kvarts miljon anställda.

Genomgången visar att inte mindre än 11 % av förlustföretagen beräknas betala vinstdelningsskatt.

Över en tredjedel av de små företagen kommer att drabbas av vinstdelningsskatten. De minsta företagen, med under 75 anställda, skulle betala över 6 000 kr. per anställd jämfört med storföretagens 3 100 kr.

Genomgången visar också att fondavgifterna blir högre ju lägre soliditeten är samt att företag med tillfälliga vinststoppar får svårt att täcka tidigare års förluster.

Jag har tidigare i fråga till bostadsministern visat att ett bostadsförvaltande bolag som AB Stadsfastigheter för i år kan beräknas behöva betala en vinstdelningsskatt på ca 3 milj. kr. trots att det ej går med vinst, medan allmännyttan med ett åldersmässigt likvärdigt bostadsbestånd ej drabbas. Tar Stafa upp lån för att täcka vinstdelningsskatten ökar skulderna och därmed underlaget för nästa års vinstdelningsskatt...

Var dessa konsekvenser av vinstdelningsskatten förutsedda?

Om ej, vilka åtgärder avser regeringen att vidta?

1984/85:142 av *Sten Svensson* (m) till statsrådet Bengt Göransson om kostnaderna för arkeologiska utgrävningar på byggnadsplatser:

Den uppenbara risken för stora merkostnader i samband med fornyfynd på byggplatsen är en stor belastning för orter med en medeltida stadskärna. Det går knappast längre att bygga bostäder i sådana miljöer. Blir det något byggt, blir det kontorshus, där varje kvadratmeter måste utnyttjas för att ekonomin skall gå ihop.

Nr 17

Torsdagen den
25 oktober 1984

*Meddelande om
frågor*

Det är i sista hand hyresgästerna som får betala kostnaderna, medan resultatet av de arkeologiska utgrävningarna har riksintresse. Som det nu är kan krav på en arkeologisk utgrävning på en byggnadsplats leda till en avsevärd fördyring eller rent av att tilltänkt byggenskap inte blir av. I dagens samhällsekonomiska situation måste såväl kommunala som enskilda projekt i betydande omfattning skjutas på framtiden av dylika skäl. Har man i förväg fått besked om kostnadsansvaret kan man undvika den extrakostnad som uppstår när byggnationen fördröjs.

Det är således nödvändigt att en ändring snarast kommer till stånd beträffande det kostnadsansvar som enligt lagen om fornminnen (9 §) åvilar "allmänt eller större enskilt arbetsföretag".

Med åberopande av vad som här anförts, hemställer jag att få ställa följande frågor:

1. Är regeringen beredd att vidta åtgärder i syfte att påskynda det pågående utredningsarbetet i ärendet?
2. Är det regeringens uppfattning att lagen i första hand bör ändras så att enskilda fastighetsägare befrias från ett kostnadsansvar för utgrävningar som ålagts dem av statliga myndigheter?
3. Vilka åtgärder överväger regeringen för att åstadkomma besparingar och begränsa de samhällsekonomiska kostnaderna till följd av de arkeologiska utgrävningarna?

1984/85:143 av *Agne Hansson* (c) till socialministern om finansieringen av egenföretagarnas företagshälsovård:

Egenföretagares företagshälsovård omfattas inte i dag av det statsbidrag via försäkringskassan för den medicinska delen som utgår till övrig företagshälsovård. Det är en märklig diskriminering av gruppen egenföretagare och försvårar utbyggnaden av en lika företagshälsovård för alla.

I utredningen om ersättningen till företagshälsovården (Ds A 1984:1) förordas att alla skall behandlas lika i fråga om ersättningen från staten.

Mot bakgrund härav vill jag fråga socialministern:

Är socialministern beredd vidta åtgärder som innebär att alla, dvs. även egenföretagare, får ersättning från staten för den medicinska delen i företagshälsovården?

1984/85:144 av *Larz Johansson* (c) till utbildningsministern om statligt reglerade tjänster för syo-funktionärer:

Under föregående riksmöte fattade riksdagen beslut om statligt reglerade tjänster för syo-funktionärer i grundskola, gymnasieskola och kommunal vuxenutbildning. Enligt propositionen och riksdagsbeslutet skulle tjänsterna inrättas den 1 juli 1984.

Detta beslut har inte fullföljts och jag ber därför att få ställa följande fråga till utbildningsministern:

Vilka åtgärder avser regeringen att vidta för att fullfölja riksdagens beslut?

Nr 17

Torsdagen den
25 oktober 1984

19 § Kammaren åtskildes kl. 17.59.

In fidem

*Meddelande om
frågor*

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert